

Regeringens proposition

1984/85: 5

om utvecklad kommunal energiplanering m. m.;

beslutad den 20 juni 1984.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BIRGITTA DAHL

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs förslag fram som syftar till att kommunernas energiplanering skall vidareutvecklas. Ändringar föreslås i lagen (1977: 439) om kommunal energiplanering och lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen).

Enligt lagen om kommunal energiplanering skall det i varje kommun finnas en av kommunfullmäktige fastställd aktuell plan för att minska användningen av olja. I propositionen föreslås att innehållet i en sådan plan vidgas till att avse tillförsel, distribution och användning av energi.

Den föreslagna ändringen i ellagen innebär att en elleverantör inom ett område för fjärrvärme eller naturgas skall kunna vägra elleverans till värmepumpar endast när fullmäktige i kommunen har beslutat att värmepumpar inte bör förekomma inom området.

Ändringen i ellagen föreslås träda i kraft den 1 april 1985 och ändringen i lagen om kommunal energiplanering den 1 januari 1986.

I propositionen föreslås också riktlinjer för energiinriktad kompletteringsutbildning av skorstensfejare.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977: 439) om kommunal energiplanering

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1977: 439) om kommunal energiplanering skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I varje kommun skall det finnas en aktuell plan för att minska oljeanvändningen i kommunen.

Föreslagen lydelse

3 §¹

I varje kommun skall det finnas en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi i kommunen.

Planen beslutas av kommunfullmäktige.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

¹ Senaste lydelse 1981: 601.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Härigenom föreskrivs att 2 § 4 mom. lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

4 mom. Den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution är skyldig att, om inte särskilda skäl finns till undantag, tillhandahålla ström åt var och en som inom området behöver den för normalt förbrukningsändamål. Sådan skyldighet föreligger dock inte om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet.

Föreslagen lydelse

2 §¹

4 mom. Den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution är skyldig att, om inte särskilda skäl finns till undantag, tillhandahålla ström åt var och en som inom området behöver den för normalt förbrukningsändamål. Sådan skyldighet föreligger dock inte om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet. *För att vägra leverans av ström för värmepumpar inom ett sådant område krävs att kommunfullmäktige har beslutat att värmepumpar inte bör förekomma inom området. Har dessförinnan leverans av el till en värmepump påbörjats är dock elleverantören skyldig att tillhandahålla ström till värmepumpen så länge den är i bruk.*

Den som innehar linjekoncession är skyldig att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera eller överföra ström åt en innehavare av områdeskoncession, i den mån det behövs för att denne skall kunna fullgöra sina förpliktelser enligt första stycket. Sådan skyldighet att leverera eller överföra ström föreligger även i övrigt gentemot förbrukare, vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna.

Frågor om förpliktelser, som avses i detta mom., prövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1985.

¹ Senaste lydelse 1981: 1352.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-06-20

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdsen, Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Hellström, Thunborg.

Föredragande: statsrådet Dahl

Proposition om utvecklad kommunal energiplanering m.m.

1 Inledning

Kommunerna har betydelsefulla uppgifter inom energipolitiken. Sedan år 1977 har kommunerna en lagstadgad skyldighet att bl.a. i sin planering främja hushållningen med energi samt verka för en säker och tillräcklig energitillförsel. Fr.o.m. den 1 juli 1982 skall det dessutom i varje kommun finnas en aktuell plan för att minska oljeanvändningen.

De erfarenheter som hittills har vunnits av den kommunala energiplaneringen och de förändringar i övrigt som har skett inom energiområdet och inom andra delar av samhället visar att det är angeläget att ytterligare utveckla den kommunala energiplaneringen.

Inom regeringskansliet har under industridepartementets ledning bildats en arbetsgrupp för frågor om energianvändning i syfte att samordna dessa frågor. I gruppen ingår företrädare för berörda departement. Arbetsgruppen avlämnade i februari i år promemorian (Ds I 1984:2) Utvecklad kommunal energiplanering som behandlar formerna för den fortsatta kommunala energiplaneringen. Promemorian har remissbehandlats. Ett utdrag av promemorian och en redovisning av remissutfallet bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

I juni 1982 gav regeringen oljeersättningsdelegationen (I 1979:01, OED) i uppdrag att i nära samarbete med statens industriverk (SIND) analysera de kommunala planerna för minskad oljeanvändning. I uppdraget ingick att dels redovisa förslag till initiativ som erfordras för att målen i planerna skall nås, dels lämna förslag till hur arbetet med att minska oljeanvändningen i kommunerna bör drivas vidare. OED och SIND överlämnade i februari 1983 rapporten (SIND 1983:3) Redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner. Rapporten har remissbehandlats. En sammanfattning av rapporten och en redovisning av remissutfallet bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Jag kommer i det följande också att ta upp frågan om samverkan mellan kommuner och inom regioner när det gäller energiplanering. Utredningen om styrmedel för näringslivets energihushållning har i sitt betänkande (SOU 1981:94) Energisamverkan stat-kommun-näringsliv lagt fram vissa förslag i detta avseende. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av betänkandet och en redovisning av remissutfallet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Jag kommer vidare att behandla vissa frågor om distributionsplikten för elektrisk ström. I en skrivelse till regeringen den 5 mars 1984 har statens energiverk föreslagit att frågan om skyldighet att leverera elektrisk energi till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden skall regleras i en särskild lagbestämmelse. Till skrivelsen har energiverket bifogat promemorian El till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde, tillämpning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt. Skrivelsen och promemorian har remissbehandlats. Skrivelsen, promemorian och en redovisning av remissutfallet däröver bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Jag kommer också att behandla frågor som rör förutsättningar och resurser för genomförande av den kommunala energiplaneringen. Bl.a. tar jag upp frågan om energiinriktad utbildning av personal inom sotningsväsendet. Ett sammandrag av förslag från statens brandnämnd den 29 juni 1983 om kompletteringsutbildning för personal inom sotningsväsendet – Energihushållning – bör fogas till protokollet som *bilaga 5*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Kommunernas roll i energipolitiken

De kommande åren kommer att innebära en fortsatt snabb omställning av vårt energisystem. Beroendet av importerad olja innebär fortfarande en belastning på den svenska ekonomin. Trots att oljekonsumtionen, mätt i volym, har minskat kraftigt under de senaste åren är kostnaderna för oljeimporten fortfarande höga. Således minskade importen av petroleumprodukter från ca 28 milj. ton år 1980 till drygt 20 milj. ton år 1983. Under samma period ökade emellertid värdet av oljeimporten från knappt 28 miljarder kronor till nära 32 miljarder kronor. Osäkerheten om den framtida utvecklingen på oljemarknaden är också stor. Arbetet med att minska oljeberoendet och ersätta oljan med andra energislag måste av bl.a. dessa skäl fortsätta. Parallellt med detta arbete måste vi skapa förutsättningar för den kommande utvecklingen av kärnkraften i enlighet med riksdagens beslut (prop. 1979/80:170, NU 70, rskr 410). Därför måste vi åstadkomma en effektivare användning av energi i alla samhällssektorer.

Omställningen av vårt energisystem kommer att kräva stora investeringar i exempelvis värmeproduktionsanläggningar, distributionsnät för el och

värme samt energisparåtgärder. För att kunna genomföras med god ekonomi måste dessa investeringar avvägas mot varandra. Bl.a. måste möjliga samordningsvinster mellan investeringar som genomförs i olika syften tas till vara så långt möjligt: jag tänker på bl.a. ombyggnadsåtgärder och energisparåtgärder som genomförs i byggnader. Det är vidare viktigt att en avvägning sker mellan åtgärder i olika led av energisystemet, framför allt mellan åtgärder för tillförsel och åtgärder för effektivare användning av energi, så att dessa samverkar till en god energihushållning.

Många energiinvesteringar har en lång teknisk och ekonomisk livslängd. Det gäller såväl produktions- och distributionsanläggningar för el, fjärrvärme och gas som vissa energisparåtgärder i byggnader och i industriella processer. Därigenom får de betydelse också för utvecklingen efter det kommande sekelskiftet. Det är därför angeläget att investeringar av dessa slag planeras och genomförs på ett sådant sätt att handlingsfriheten bibehålls inför framtida energipolitiska beslut. De kommande årens investeringar inom energiområdet måste således utgå från en noggrann planering. Utgångspunkten för planeringen måste vara en helhetssyn på energisystemet och på dess roll i samhället. Härigenom ges förutsättningar för att göra ändamålsenliga avvägningar både mellan åtgärder inom energisystemet och mellan åtgärder i detta system och åtgärder i samhället i övrigt. Genom en sådan planering ökar möjligheterna att tillgodose olika krav, på t.ex. billig energi, säker energitillförsel och minsta möjliga miljöpåverkan.

De övergripande målen för energipolitiken beslutas av regering och riksdag. Statsmakterna anger också förutsättningar för planeringen av energisystemet genom lagstiftning, ekonomiskt stöd, regler för energibeskattningen samt säkerhets- och miljökrav. För att de energipolitiska målen skall kunna förverkligas är det nödvändigt att kommunernas åtgärder utgår från dessa mål, eftersom de enskilda beslut som påverkar energisystemets utformning i hög grad är beroende av kommunal planering och andra kommunala åtgärder.

En rationell planering innebär att de samlade effekterna av olika handlingsalternativ klarläggs och vägs mot varandra. Vid utformningen av ett energisystem måste även t.ex. miljöhänsyn och sysselsättningsaspekter beaktas. Vilka åtgärder sådana avvägningar leder till i konkreta fall måste bedömas lokalt, dvs. i den enskilda kommunen. Endast därigenom kan befintliga förutsättningar tas tillvara t.ex. i form av lokala energikällor, tillgång till olika slag av arbetskraft etc.

Kommunerna har redan ett betydande ansvar för energiplaneringen på lokal nivå. Enligt lagen (1977:439) om kommunal energiplanering skall kommunerna i sin planering bl.a. främja hushållningen med energi samt verka för en säker och tillräcklig energitillförsel. Vidare åligger det kommun att undersöka förutsättningarna att genom samverkan med annan kommun eller betydande intressent gemensamt söka lösa frågor som har betydelse för hushållningen med energi eller för energitillförseln. Detta

innebär bl.a. att hänsyn bör tas i den kommunala planeringen till möjligheterna att utnyttja industriell spillvärme. Kommunerna har vidare skyldighet att upprätta planer för att minska användningen av olja. Jag återkommer härtill i det följande.

Det kommunala ansvaret för energiplaneringen är således redan tidigare reglerat i lag. De förslag som jag redovisar i det följande syftar inte till att ändra på de ansvarsförhållanden som i dag råder. Den utveckling som har ägt rum inom energiområdet och de erfarenheter som successivt har vunnits pekar enligt min mening på att det nu finns anledning att ta upp frågan hur kommunerna på bästa sätt skall fullgöra sitt ansvar för planeringen av det lokala energisystemet och vilket stöd de kan behöva från statsmakterna härför. Till utgångspunkt för mina överväganden ligger det material som har redovisats i inledningsavsnittet och vad som har framkommit vid remissbehandlingen av detta.

Kommunernas ansvar och inflytande omfattar såväl tillförseln och distributionen som användningen av energi.

Genom att kommunerna svarar för praktiskt taget all försörjning i landet med fjärrvärme – både vad avser produktion och distribution – har de ett väsentligt inflytande över *värmeförsörjningen*. När det gäller *bränslen* är kommunerna i dag stora förbrukare av eldningsolja och andra bränslen, framför allt för förbränning i hetvattencentraler och kraftvärmeverk. Genom den pågående utbyggnaden av fjärrvärme kan kommunernas roll på bränslemarknaden väntas öka, inte minst i fråga om inhemska bränslen såsom torv, skogsenergi m.m.

F.n. sker en snabb övergång från uppvärmning med olja till eluppvärmning i bebyggelsen. Kommunerna spelar i detta sammanhang en viktig roll genom sitt dominerande inflytande över *eldistributionen*; de distribuerar elektrisk ström till ca 70% av landets elabonnenter.

Kommunerna har också ett stort inflytande på *elanvändningen* för uppvärmningsändamål, bl.a. genom utformningen av taxor och avgifter och genom den möjlighet att vägra elleverans för uppvärmningsändamål som ellagen ger i vissa fall.

Kommunerna svarar vidare för att åtgärder vidtas, bl.a. inom ramen för den kommunala energiplaneringen, så att miljöstörningarna från byggnadsuppvärmning begränsas och de av naturvårdsverket utgivna riktlinjerna för luftkvalitet beaktas. Kommunerna har också möjligheter att med stöd av byggnads- och hälsoskyddslagstiftningen påverka installation av värmeanläggningar, t.ex. fastbränslepannor, så att de utförs och används på ett miljömässigt acceptabelt sätt.

När det gäller *energiushållningen* har staten och kommunerna ett dubbelt ansvar på så sätt att de dels genom sina beslut kan påverka förutsättningarna för energianvändningen i hela samhället, dels ansvarar för att energianvändningen inom egna verksamheter är så effektiv som möjligt.

I anslutning till den tioåriga energisparplan för befintlig bebyggelse som

riksdagen beslutade om år 1978 (prop. 1977/78:76, CU 31, rskr 345) har kommunerna viktiga uppgifter i fråga om *besiktning, rådgivning och information* till fastighetsägare. Genom tillkomsten av det s.k. bostadsförbättringsprogrammet (prop. 1983/84:40 bil. 9, BoU 11, rskr 63) har kommunerna vidare ett samordningsansvar när det gäller att genomföra förbättringar och ombyggnader av bostadsbeståndet av olika skäl, bl.a. energihushållningsskäl.

Genom sitt inflytande över el- och värmeförsörjningen och över samhällsplaneringen i stort påverkar kommunerna också förutsättningarna för industrins energianvändning. Kommunala fjärrvärmesystem kan, omvänt, vara en förutsättning för ett effektivt utnyttjande av industriell spillvärme.

Kommunernas handlande påverkar vidare energianvändningen inom transportområdet. Den kommunala bebyggelse- och trafikplaneringen påverkar både energibehoven och miljöförhållandena i kommunen. Planeringen har därigenom en betydande inverkan på möjligheterna till effektivitet och ekonomi i kollektivtrafiksystemet, vilket i sin tur påverkar energibehovet för transportändamål. En ökad kollektivtrafik leder dessutom ofta till en bättre miljö.

Sammantaget innebär den pågående utvecklingen inom energiområdet – med en ökning av de inhemska bränslenas roll, i kombination med den pågående snabba övergången till fjärrvärme och elvärme – att kommunernas inflytande över både tillförsel och användning av energi kommer att öka ytterligare under de kommande åren.

2.2 Kommunernas nuvarande energiplanering

År 1981 infördes en bestämmelse i lagen om kommunal energiplanering av innebörd att det i varje kommun fr.o.m. den 1 juli 1982 skall finnas en aktuell plan för att minska oljeanvändningen i kommunen (prop. 1980/81:90 bil. 1, NU 60, rskr 381, SFS 1981:601). Denna s.k. *oljereduktionsplan* skall vara antagen av kommunfullmäktige. Lagändringen anslöt till de riktlinjer för energipolitiken under 1980-talet som riksdagen vid det tillfället beslutade om. I dessa ingick som en väsentlig del att energiplaneringen under de närmaste åren särskilt skulle riktas in på åtgärder för att minska oljeberoendet.

Som riktmärke för oljereduktionsplanerna angavs i förarbetena till lagändringen (prop. 1980/81:90 bil. 1 s. 370 f.) att oljeberoendet, jämfört med år 1980, borde reduceras med 25–50% fram till år 1985 och med 50–75% fram till år 1990.

Utöver oljereduktionsplanerna har i praktiskt taget alla kommuner upprättats *energiparplaner* för den befintliga bebyggelsen. I flera större kommuner finns vidare *planer för värmeförsörjningen*.

SIND och OED har i rapporten (SIND 1983:3) Redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner redovisat innehållet i kommunernas

oljereduktionsplaner, bl.a. som sammanställningar av beslut om och planer för dels investeringar inom energiområdet, dels energisparandets omfattning. Redovisningen har gjorts med utgångspunkt i de av riksdagen fastlagda målen om oljeersättning.

I redovisningen har den planerade oljeersättningen fram till år 1990 summerats. De siffror som därvid har erhållits kan jämföras med de energipolitiska riktlinjerna för oljeersättningen uttryckta i mål för sparande, elkonvertering osv. För storstädernas del – Stockholm, Göteborg och Malmö – har enbart den totala oljereduktionen redovisats.

Vid en sammanvägning av uppgifterna rörande storstäderna och övriga kommuner erhålls enligt planerna en total oljereduktion för hela riket år 1990 om sammanlagt ca två tredjedelar av 1980 års oljeförbrukning.

Kommunerna har i planerna även redovisat sina bedömningar av energisparandets utveckling fram till år 1990. Sammanställningarna visar att inom ramen för den totala oljereduktionen svarar sparandet för 18 procentenheter från år 1980 fram till år 1990. Detta kan jämföras med riktlinjerna enligt riksdagsbeslutet år 1981 om en oljereduktion genom energisparande med 15–25 procentenheter jämfört med år 1980.

2.3 Former för den fortsatta kommunala energiplaneringen

SIND:s och OED:s redovisning och de övriga erfarenheter som successivt har vunnits av arbetet med energiplaneringen i kommunerna pekar på att ambitionen att minska oljeberoendet har fått ett starkt genomslag i den kommunala planeringen. Oljereduktionsplanerna förefaller därmed ha fått den avsedda styrande effekten på kommunernas planering. Därmed har en god grund lagts för en fortsatt utveckling av den kommunala energiplaneringen.

Målet att minska vårt oljeberoende är fortfarande centralt för energipolitiken. Vidare måste förberedelser redan nu göras för avvecklingen av kärnkraften. En viktig uppgift för energipolitiken är att främja ett rationellt utnyttjande av olika energikällor och energislag i lämpliga omvandlings- och distributionssystem. För att det skall vara möjligt att fullfölja dessa intentioner fordras att den kommunala energiplaneringen inte bedrivs fristående från annan kommunal planering, utan integreras i den kommunala planeringen i dess helhet. Lagen om kommunal energiplanering är f.n. utformad så att kommunerna själva får avgöra hur det allmänt angivna ansvar för energiplanering som lagen ålägger dem konkret skall ta sig uttryck i deras planering. Endast i ett avseende, den tidigare nämnda oljereduktionsplanen, finns särskilda krav. I och för sig är det självklart att, om lagens intentioner skall uppfyllas, energiplaneringen måste integreras med annan planering, eftersom så många kommunala beslut och åtgärder får effekter på energisystemet. Jag anser emellertid att detta vidgade perspektiv bör komma till uttryck också i lagen. I det följande föreslår jag

därför att lagens krav i fråga om oljereduktionsplan vidgas till att avse *en plan för hela energisystemet i kommunen*. Jag återkommer härtill i avsnitt 3.1, men vill redan nu ta upp några viktiga utgångspunkter för förslagen.

En strävan bör enligt min mening vara att planeringen av energisystemet i kommunen sker med hänsyn tagen också till andra faktorer av betydelse på det kommunala planet, t.ex. miljöpåverkan, sysselsättningsaspekter m.m. En planering som präglas av en helhetssyn gör det möjligt att få ett vidgat underlag för såväl kommunala som nationella beslut.

Jag vill i detta sammanhang speciellt framhålla betydelsen av att rationella avvägningar görs mellan åtgärder för att hushålla med energi och åtgärder för att tillföra energi. I promemorian (Ds I 1984:2) Utvecklad kommunal energiplanering finns ett antal exempel på hur sådana avvägningar kan göras i praktiken.

Energiplaneringen bör således utformas och bedrivas utifrån de lokala förhållandena. De nationella målen och riktlinjerna för energipolitiken utgör dock utgångspunkten för planeringen.

En samlad planering måste vidare utgå ifrån att inte enbart energifrågorna i den egna kommunen är av intresse vid kommunens behandling av frågor inom energiområdet. Aktiviteter i närliggande kommuner och inom regionen bör påverka den egna energiplaneringen och energiförsörjningen. Det finns ofta anledning att i energisammanhang samverka kommuner emellan. För att utvinna lokala energitillgångar kan exempelvis krävas en avsättning av större kvantiteter än en viss kommun behöver. En planerad torvbrytning med investeringar i vägar, maskiner, förbränningsanläggningar m.m. förutsätter ofta att flera kommuner går samman om planering, finansiering och organisation av denna verksamhet.

Ibland kan en samverkan mellan kommuner avse flera kommuner eller en hel region inom ett län eller över länsgränser. Frågan kan ställas huruvida någon part utanför kommunerna i sådana fall bör samordna kommunernas arbete med energiförsörjningen. Utredningen om styrmedel för näringslivets energihushållning har i sitt betänkande (SOU 1981:94) Energisamverkan stat-kommun-näringsliv i detta sammanhang föreslagit en ändring i lagen om kommunal energiplanering, som ger möjlighet att ålägga två eller flera kommuner att genomföra gemensam energiplanering. Praktiskt taget samtliga remissinstanser som har behandlat denna fråga avvisar förslaget. I stället förespråkas allmänt en frivillig samverkan med aktivt stöd från statens energiverk.

För egen del anser jag att en samverkan mellan kommuner och inom regioner kan vara av stort värde. Därigenom skapas förutsättningar för projekt som kan vara betydelsefulla från både lokal och nationell synpunkt. Exempel på sådana projekt är t.ex. spillvärmeutnyttjande, sopförbränning för värmeförsörjning samt utvinning av inhemska bränslen. Sådana projekt kan dessutom skapa lokal sysselsättning. Det är därför angeläget att staten stödjer och uppmuntrar samverkansprojekt. Bl.a. statens energiverk spelar i detta sammanhang en viktig roll.

Samverkan mellan kommuner är i de flesta fall ett gemensamt intresse och kommer därför i allmänhet till stånd genom initiativ från kommunerna själva. Kommunerna bör därför själva komma överens om formerna för en sådan samverkan. På flera håll finns redan väl utvecklade former för samverkan. Som exempel kan nämnas nordvästra Skånes resp. sydvästra Skånes kommunalförbund. Länsavdelningar av Svenska kommunförbundet har i några fall biträtt kommunerna i samverkansprojekt. I Storstockholmsområdet finns för energifrågor en sammanslutning av flera kommuner, STOSEB.

Jag vill i detta sammanhang ta upp frågan om länsstyrelsernas roll. Länsstyrelserna har att verka för att statlig och kommunal verksamhet samordnas och anpassas till målen för länets utveckling. Därtill har länsstyrelserna vissa författningssenliga uppgifter med direkt anknytning till energiområdet. Det gäller bl.a. koncessioner och tillstånd för torvtäkter. De prövar också vissa energianläggningar från bl.a. miljö- och markanvändningssynpunkt. De handlägger glesbygdsstöd och lokaliseringssöd som kan omfatta energiinvesteringar. Vidare har de uppgifter med anknytning till det ekonomiska försvaret. Utöver dessa uppgifter har länsstyrelserna i många fall spelat en viktig roll i samverkansprojekt på energiområdet mellan kommuner eller inom regioner, bl.a. genom att ta initiativ till och genomföra olika inventeringar. Genom sin överblick över förhållandena i länen har länsstyrelserna kunnat ge värdefulla bidrag vid utformningen av samarbetsprojekt och även kunnat ta initiativ till samarbete. Flera av de länsstyrelser som har yttrat sig över promemorian om utvecklad kommunal energiplanering har erinrat om detta och framfört att länsstyrelserna bör ges en mer formaliserad roll i energiplaneringen. Andra länsstyrelser menar att samverkan med kommunerna i energifrågor hittills har fungerat väl, och att någon ytterligare formalisering inte behövs.

För egen del anser jag att det är angeläget att den resurs som länsstyrelserna utgör tas till vara även i arbetet med energiplaneringen. Detta bör enligt min mening emellertid inte ske genom att länsstyrelsen nu ges en formaliserad roll i den kommunala energiplaneringen. Min bedömning är i stället att, med hänsyn till de skiftande förhållanden som gäller lokalt och regionalt inom energiområdet, det är en fördel att länsstyrelsernas handlande kan anpassas till den flexibilitet, som enligt min mening måste känneteckna den kommunala energiplaneringen.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts anser jag att någon ändring av nuvarande ordning inte behövs. Det bör ankomma på varje kommun att i sin energiplanering beakta möjligheterna att samverka med en eller flera andra kommuner och att i samband därmed försöka finna lämpliga former för en sådan samverkan. I sådana sammanhang kan också länsstyrelserna i många fall spela en roll. Även samverkan med industrier kan i många fall vara aktuell. I sammanhanget vill jag också särskilt peka på behovet av samverkan vid större investeringar i t.ex. bränsleutvinning.

En annan fråga i samband med den fortsatta kommunala energiplaneringen är om kommunerna behöver ytterligare styrmedel – t.ex. i form av lagstiftning – för att bättre kunna fullfölja intentionerna i energiplanerna. Denna fråga tas upp i promemorian från den interdepartementala arbetsgruppen. Gruppen betonar att kommunerna i dag förfogar över ett stort antal styrmedel. Många av dessa styrmedel har dock endast kommit till obetydlig användning. Gruppen anser därför att det f.n. inte finns motiv att införa ytterligare styrmedel. I stället förordas att kommunerna, i samband med upprättande av sina energiplaner, går igenom vilka styrmedel som finns och analyserar hur de skulle kunna bidra till att lösa de problem som har identifierats.

Huvuddelen av de remissinstanser som har yttrat sig över promemorian i denna del delar uppfattningen att det f.n. inte finns något behov av ytterligare styrmedel. Denna uppfattning hävdas bl.a. av *Stockholms och Malmö kommuner*. Flera remissinstanser, bl.a. *Kristinehamns och Falköpings kommuner* samt *statens råd för byggnadsforskning*, anser att de nuvarande statliga styrmedlen inom uppvärmningsområdet är oöverskådliga och svårtolkade och välkomnar därför en översyn av gällande regler. *Avesta kommun* anser dock att styrmedlen behöver förbättras för att man skall få till stånd ett ökat samarbete mellan kommuner och industrier inom spillvärmeområdet.

Den utvecklade kommunala energiplanering som jag förordar bör innebära att kommunerna aktivt utnyttjar de befintliga styrmedlen för att effektivt samordna olika åtgärder. Några nya styrmedel bör som framgått av det tidigare emellertid inte införas för tillfället. Erfarenheterna från arbetet med den fortsatta energiplaneringen i kommunerna bör avvaktas.

De förslag som jag lägger fram i det följande syftar till att vidga kommunernas möjligheter att planera energisystemets utformning på lokal nivå. Därigenom skapas förutsättningar för att mer ändamålsenligt utnyttja insatta resurser. Ett ökat kommunalt inflytande över energiplaneringen ligger också i linje med det synsätt på relationen mellan stat och kommun som nu alltmer gör sig gällande.

Kommunerna har som jag tidigare påpekade ett dominerande inflytande över *elddistributionen* i landet. För att den nationella resurs som elproduktionen utgör skall kunna utnyttjas effektivt är det viktigt att eldistributionsnäten kan byggas ut på ett planmässigt sätt. Det är också angeläget att kommunerna ges möjlighet att styra användningen av energi på ett rationellt sätt. Vad gäller användning av el för uppvärmningsändamål har enligt ellagen leverantören, som ofta är en kommun, i princip skyldighet att leverera el för alla normala förbrukningsändamål, även värmeförsörjning av fastigheter. Undantag gäller dock för fastigheter inom fjärrvärme- och naturgasområden, där fastighetsägaren har rätt till el för värmeförsörjning av fastigheten endast om denna med större fördel kan uppvärmas med el än med det för området gemensamma systemet. Bestämmelsen gäller även

el för värmepumpar. Bakgrunden till bestämmelsen är att de kollektiva systemen för sin ekonomi kräver hög anslutningsgrad inom verksamhetsområdet.

Kommunen har genom dessa regler möjlighet att begränsa användningen av elvärme och värmepumpar i områden med kollektiva värmeförsörjningssystem. Det nuvarande låga priset på elenergi innebär att användning av el för värmeförsörjning av byggnader i många fall kan vara ekonomiskt fördelaktigt för den enskilde. Det är väsentligt att kommunerna noga överväger om och i vilken grad elanvändningen bör begränsas till förmån för kollektiva system. När det gäller el för värmepumpar tillkommer att det från energipolitisk synpunkt är angeläget att främja användningen av värmepumpar med hänsyn till deras energieffektivitet.

Frågan om skyldighet att leverera el till värmepumpar har behandlats av statens energiverk i en skrivelse till regeringen våren 1984, där verket föreslår att ellagen ändras i visst avseende. Skrivelsen har remissbehandlats varvid förslaget har fått ett i huvudsak positivt bemötande. Jag kommer i det följande att lägga fram förslag till ändring i ellagen som i allt väsentligt överensstämmer med energiverkets förslag (avsnitt 3.2). Jag vill i detta sammanhang informera om att jag nyligen har tillkallat en särskild utredare med uppgift att studera vissa frågor om utnyttjande av el.

Jag kommer i det följande också att lägga fram förslag till riktlinjer för energiinriktad utbildning för personal inom sotningsväsendet (avsnitt 3.3). Denna fråga ingår som en del i en större fråga som gäller förutsättningar och resurser över huvud taget i anslutning till kommunernas energiplanering. Innan jag går in närmare på förslaget till riksdagen vill jag närmare belysa denna fråga.

2.4 Förutsättningar och resurser för genomförande

Inom kommunerna finns i dag erfarenheter av arbete med oljereduktionsplanering och energisparplanering. Inom framför allt de stora och medelstora kommunerna finns också erfarenheter av arbete med värmeförsörjningsplanering. Sedan lång tid har kommunerna erfarenheter av samhällsplanering och av att samordna egen verksamhet och näringslivets m.fl. verksamheter inom kommunens område. Detta innebär enligt min mening att det finns goda förutsättningar för att kommunerna nu skall kunna gå vidare i arbetet med en utvecklad kommunal energiplanering.

Många kommuner, i första hand de mindre och medelstora, kan dock behöva stöd i sitt fortsatta arbete med en samlad energiplanering. I kommunernas hittillsvarande arbete med energiplanering har stöd och information lämnats av en rad myndigheter och organisationer. Så har t.ex. Svenska kommunförbundet presenterat flera rapporter med råd till kommunerna om hur arbetet med energiplanering kan bedrivas. Dessa rapporter har särskilt behandlat hur energiplaneringsarbetet administrativt kan läggas

upp och genomföras. Tillsammans med bl.a. statens industriverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet har kommunförbundet även informerat om planeringens praktiska utförande. Ett annat exempel på sådana praktiska råd är statens industriverks promemoria med allmänna råd om utförande av planer för att minska användningen av olja i kommunerna.

Enligt min mening kommer sådana rapporter även i fortsättningen att ha stor betydelse som ett stöd för kommunernas arbete med en samlad kommunal energiplanering.

På myndighetsnivå är det numera främst statens energiverk – som har tagit över industriverkets tidigare roll vad gäller kommunal energiplanering – som bistår kommunerna på detta område. Verket skall enligt sin instruktion verka för att den nationella energipolitikens program kan omsättas i kommunernas verksamhet med kommunernas medverkan. Energiverket har vidare enligt förordningen (1977:440) om kommunal energiplanering rätt att begära information om hur kommunerna fullgör sina skyldigheter i fråga om energiplanering. I likhet med den interdepartementala arbetsgruppen anser jag att samlade uppgifter om kommunernas energiplanering i fortsättningen bör begäras endast när uppgifterna behövs som ett underlag för överväganden och ställningstaganden i ett nationellt perspektiv. Energiverket bör verka för att målen för olika delar av kommunernas energiplaner utformas på ett sådant sätt att de kan dels fungera som måttstock på planeringens resultat, dels läggas samman för nationell avstämning när en sådan är aktuell. Statens energiverk bör härvid kunna bistå kommunerna med råd om hur planerna kan redovisas bl. a. så att en nationell avstämning underlättas. Jag återkommer härtill i det följande (avsnitt 3.1).

En annan viktig uppgift för energiverket är att fortsätta att i samverkan med kommunerna utveckla och effektivisera formerna för den kommunala energiplaneringen. Den överblick som energiverket på detta sätt får över kommunernas energiplaner bör ge underlag för verket att till regeringen kunna föreslå de förändringar i de statliga föreskrifterna för kommunernas energiplanering som kan behövas. Den kommunala energiplaneringen bör ses som en process där metoderna ständigt förfinas och vidareutvecklas.

Även andra centrala statliga myndigheter med uppgifter som har betydelse för den kommunala energiplaneringen bör också i fortsättningen stödja kommunerna. Det gäller bl.a. statens planverk, bostadsstyrelsen, transportrådet, statens vattenfallsverk och statens naturvårdsverk. För att dessa myndigheters resurser skall utnyttjas på ett effektivt sätt är det enligt min mening angeläget att deras åtgärder som har anknytning till den kommunala energiplaneringen samordnas så långt det är möjligt. Denna samordning bör ske genom statens energiverk. Det ankommer på regeringen att meddela föreskrifter i dessa avseenden.

På regional nivå har också länsstyrelserna som jag nyss har nämnt vissa

författningsenliga uppgifter med anknytning till energiområdet. Genom sitt samordningsansvar för den regionala statliga förvaltningen och genom sina övriga uppgifter inom samhällsplaneringen har länsstyrelserna viktiga uppgifter när det gäller att ta till vara statliga intressen i kommunernas planering och när det gäller att biträda kommunerna med planeringsunderlag och allmänna råd. Länsstyrelserna kan bidra med kunskap och material också för kommunernas energiplanering och kan genom sin överblick över förhållandena i länen t.ex. ta initiativ till samarbete mellan olika kommuner. Länsstyrelsernas kunskaper och erfarenheter kan vara av värde också för energiverket i dess arbete med bl.a. den kommunala energiplaneringen.

En annan viktig resurs, som i första hand har betydelse för genomförandet av den kommunala energiplaneringen inom energihushållningsområdet, är den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningens verksamhet. Den erfarenhet som energirådgivare och -besiktningensförrättare har samlat kan ha stor betydelse för möjligheterna att finna rätt avvägning mellan tillförsel och användning av energi.

Av vad jag nyss har anfört framgår att de i vissa avseenden nya uppgifterna för kommunerna med en utvecklad kommunal energiplanering i huvudsak bör kunna klaras med befintliga resurser. Stöd från statliga organ skall bidra till att göra detta möjligt även för kommuner som i dagsläget anser sig sakna tillräcklig kompetens på alla de områden som nu aktualiseras. Det är också viktigt att kommunerna successivt bygger upp sin egen kompetens på detta liksom på andra planeringsområden och inte blir alltför beroende av utomstående konsulter eller t.ex. statliga organ.

I kommunernas uppgifter när det gäller energisparplanen för befintlig bebyggelse ingår som jag nyss nämnde – förutom planering av energibesparande åtgärder och förmedling av statligt ekonomiskt stöd – också besiktning, rådgivning och information till fastighetsägarna. Genom denna verksamhet kan den enskilde fastighetsägaren få information och råd om vilka åtgärder för att spara energi eller ersätta olja med andra energislag som är möjliga och lämpliga att utföra. Samtidigt får kommunerna möjligheter att påverka och påskynda energisparverksamheten. Genomförandet av energisparplanen bygger emellertid på frivilliga insatser från såväl fastighetsägare som kommuner.

Sedan budgetåret 1977/78 lämnas särskilda statsbidrag till denna rådgivnings- och besiktningensverksamhet. För att stimulera uppbyggnaden av en långsiktig verksamhet med tillräcklig omfattning beslutade statsmakterna år 1981 (prop. 1980/81:133, CU 37, rskr 384) att t.o.m. budgetåret 1985/86 preliminärt ge kommunerna ett statligt bidrag av storleksordningen 130 milj.kr. per budgetår. Statligt stöd lämnas också till de större fastighetsförvaltarna och deras organisationer för rådgivning och besiktning i egen regi.

I det nyligen beslutade bostadsförbättringsprogrammet (prop. 1983/

84: 40 bil. 9, BoU 11, rskr 63) är ett villkor för statligt stöd till underhåll och reparation att man tar till vara de möjligheter som finns att samordna underhålls- och reparationsarbeten med skäligen energisparåtgärder. Det kommunala förmedlingsorganet kan kräva att den som söker underhållslån redovisar ett underlag som visar att samordningsmöjligheterna tas till vara. Ett sådant underlag kan bestå av t.ex. en rapport från en besiktning. Ett uttryck för den eftersträlvade samordningen mellan energisparåtgärder och andra underhålls- och reparationsåtgärder är att riksdagen därvid har beslutat att de medel som har anvisats för information, rådgivning och besiktning inom energiområdet också får användas för bostadsförbättringsverksamheten i övrigt.

En särskild arbetsgrupp inom bostadsdepartementet arbetar f.n. med att utvärdera den kommunala rådgivnings- och besiktningens verksamheten inom energiområdet. En delrapport (Ds Bo 1984: 1) Utvärdering av den kommunala besiktningens- och rådgivningsverksamheten inom energiområdet –. En kartläggning har lämnats. Arbetsgruppen har i uppdrag att också föreslå hur en samordning av förbättrings- och ombyggnadsbesiktning och energibesiktning kan ske. En sådan samordning får dock inte utesluta att besiktning görs i enbart energihushållningssyfte. Kravet på samordning får inte heller hindra att energisparåtgärder utförs utan att andra förbättrings- åtgärder vidtas. Av betydelse i detta sammanhang är också frågan om hur besiktningens- och rådgivningsverksamheten organiseras och hur den samordnas med den kommunala energiplaneringen och med annan energirådgivningsverksamhet. En annan viktig fråga är hur uppföljningen skall ske av att energibesiktning och energirådgivning leder till att energisparåtgärder genomförs. Gruppen kommer inom kort att redovisa sina förslag.

I promemorian om utvecklad kommunal energiplanering har förslag lagts fram om en frivillig, regelbunden besiktning via sotningsväsendet av mindre och medelstora värmeanläggningar. Detta förslag hänger – som några av remissinstanserna också har påpekat – samman med den övriga kommunala besiktningens- och rådgivningsverksamheten.

Dessa frågor har stor betydelse för det konkreta genomförandet av energihushållningsåtgärder lokalt. De bör därför behandlas i ett sammanhang, nämligen vid den omprövning av det samlade energihushållningsprogrammet, som enligt riksdagens beslut år 1981 bör ske omkring år 1985.

3 Förslag till riksdagen

3.1 Obligatorisk energiplan

Mitt förslag: Lagen om kommunal energiplanering ändras på så sätt att varje kommun åläggs att upprätta en plan för tillförsel, distribution och användning av energi i kommunen. Denna s.k. energiplan skall antas av kommunfullmäktige. Planen skall vara rullande och löpande revideras.

OED och SIND: OED och SIND föreslår att lagen om kommunal energiplanering ändras så att det ställs krav på att det i varje kommun skall finnas en *värmeförsörjningsplan* som skall antas av kommunfullmäktige. Kommunen skall däri redovisa nuvarande uppvärmningsform för samtliga uppvärmda byggnader inom kommunen samt ange vilken eller vilka uppvärmningsformer som kommer att vara mest ändamålsenliga i ett längre perspektiv. Huvudsyftet med planen är att ge information till nuvarande och blivande företag och fastighetsägare i olika delar av kommunen samt till beslutsfattare i de olika kommunala förvaltningarna om de framtida förutsättningarna för värmeförsörjningen. Enligt förslaget bör planen kunna tjäna som underlag vid t.ex. byggnadslovsprövning, lånebehandling och prövning av ärenden rörande elkonvertering och hänsynstagande till miljö- och värdefrågor. OED och SIND anser att värmeförsörjningsplanen bör utgöra ett underlag för den fysiska planeringen och redovisas i kommunernas översiktsplaner. Till skillnad från mitt förslag omfattar SIND:s och OED:s förslag endast uppvärmningsområdet.

Remissinstanserna: OED:s och SIND:s förslag om värmeförsörjningsplaner bedöms i huvudsak positivt av remissinstanserna. Flera instanser är dock tveksamma till den föreslagna detaljeringsgraden och ambitionsnivån, bl.a. med hänvisning till kommunernas begränsade möjligheter att påverka utvecklingen inom vissa områden.

Arbetsgruppen: Arbetsgruppens förslag överensstämmer med mitt förslag när det gäller upprättande av en energiplan. Därutöver föreslår arbetsgruppen att planen skall innehålla kvantitativa mål för energihushållning och oljeersättning.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag om en *heltäckande kommunal energiplan* bemöts, i likhet med OED:s och SIND:s förslag, i huvudsak positivt. Den helt övervägande delen av remissinstanserna är således positiva till förslaget om en heltäckande obligatorisk energiplan. Bl.a. *Stockholms, Uppsala och Malmö kommuner* anför att en helhetssyn och en samordning har ett stort värde. Flera remissinstanser framför dock tvek-

samhet till om den föreslagna energiplanen skall omfatta även sådana områden som kommunen har små möjligheter att påverka.

Ett fåtal remissinstanser, bl.a. *riksrevisionsverket* och *Svenska Petroleum Institutet*, avstyrker förslaget om en obligatorisk energiplan.

Arbetsgruppens förslag att energiplanen skall innehålla *kvantitativa mål* för energihushållning och oljeersättning kommenteras av flera remissinstanser. Bl.a. *statens energiverk* och *statens planverk* är tveksamma till förslaget att kommunerna enligt lag skall uppställa sådana mål, med motiveringen att kommunerna själva bör ansvara för den närmare utformningen av energiplanerna.

Skäl för mitt förslag: Den kommunala energiplaneringen måste för att kunna vidareutvecklas baseras på ett bredare underlag än vad som i allmänhet finns i dag. Detta bör komma till uttryck i bl.a. att kommunerna ersätter de nuvarande oljereduktionsplanerna med planer av mer omfattande karaktär. Både OED/SIND:s förslag och arbetsgruppens förslag har en sådan inriktning. Skillnaden mellan dem är närmast att enligt det sistnämnda förslaget planen skall ta hänsyn också till kommunernas stora indirekta inflytande på energibehovet och de samband som finns mellan olika delar av energisystemet.

Jag anser att – såväl när det gäller bränsleförsörjningen som beträffande andra verksamheter inom energisystemet – det är nödvändigt för kommunen att i sin planering beakta även verksamheter som är ordnade på sådant sätt att kommunen endast indirekt kan påverka hur de skall bedrivs. Jag vill därför ansluta mig till arbetsgruppens förslag. Det innebär att kommunerna bör åläggas att upprätta energiplaner som omfattar tillförsel, distribution och användning av energi. Till frågan om planens ambitionsnivå och detaljeringsgrad återkommer jag strax. Det nuvarande kravet i 3 § lagen (1977:439) om kommunal energiplanering om en plan för att minska oljeanvändningen bör ersättas av ett krav på en *energiplan*. Med hänsyn till att det i de flesta kommuner i dag finns både en planeringsberedskap och ett antal konkreta planer för olika delar av energisystemet bör någon lång introduktionstid inte vara nödvändig. Även om ambitionsnivån för energiplaneringen varierar och kommer att variera starkt mellan olika kommuner anser jag att det är en stor fördel om den utvecklade kommunala energiplanering som jag förordar kan komma till stånd någorlunda samtidigt i landets samtliga kommuner. Jag förordar därför att kommunerna bör ha fastställt energiplaner senast den 1 januari 1986.

Energiplanen bör, liksom den nuvarande oljereduktionsplanen, antas av kommunfullmäktige. Genom att det slutgiltiga ansvaret för att fastställa energiplanen vilar på kommunfullmäktige blir planen föremål för en offentlig debatt och kan därigenom bli väl förankrad i kommunen. Detta bidrar till att göra planen trovärdig och auktoritativ.

Vad gäller energiplanens *form och innehåll* vill jag framhålla följande.

De planer som kommunerna upprättar inom energiområdet måste anpassas till varje kommuns förutsättningar i olika avseenden. Lagtexten bör lämna utrymme för detta, vilket innebär att utformningen av och innehållet i planerna sannolikt kommer att variera mellan kommunerna till följd av olika förutsättningar och ambitioner. Energiplanen kan därmed ta sig olika konkreta uttryck, från översiktliga ställningstaganden till konkreta och detaljerade åtgärdsprogram för olika områden. Eftersom energiplanens huvudsyfte är att tjäna som underlag för insatserna inom energiområdet liksom inom andra områden av betydelse för energiförsörjningen i varje kommun, finns det enligt min uppfattning ingen anledning till att sträva efter en likformighet mellan de planer som upprättas i olika kommuner. Detta hindrar givetvis inte att kommunerna kan ha nytta av att jämföra erfarenheter och metoder sinsemellan, och att en gemensam metodik så småningom växer fram.

Planerna måste givetvis innehålla vissa mål som kommunerna vill uppnå på energiområdet. Utgångspunkterna måste, som jag nyss framhöll, härvid vara de övergripande nationella målen för energipolitiken, dvs. bl.a. att främja energihushållningen, att minska oljeberoendet, att introducera varaktiga, helst inhemska och förnybara energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan och att skapa förutsättningar för den kommande utvecklingen av kärnkraften. Inom ramen för dessa grundläggande mål bör kommunerna ha stor frihet att precisera sina egna mål med hänsyn till både innehåll och tidpunkt. Exempelvis kan mål beträffande en acceptabel miljö kvalitet uppställas.

Enligt min uppfattning är det av stor vikt för kommunernas arbete med energifrågorna att konkreta mål ställs upp inom olika sektorer för att ge möjligheter till en effektiv inriktning av åtgärder av olika slag och till resultatprövning senare. Med hänsyn till att kommunerna har väsentligt olika inflytande över olika aktiviteter är det naturligt att målen inom vissa sektorer kan ligga till grund för detaljerade åtgärdsprogram, medan andra mål mer kommer att uppfattas som ledstjärnor för arbetet med genomförandet av intentionerna i energiplanen. Något krav på målens formulering, likformighet mellan olika kommuner e.d. bör alltså inte ställas upp. Det kan emellertid tänkas att någon form av idealvärden eller tumregler, åtminstone inom vissa allmänt förekommande användningsområden, t.ex. bostadsuppvärmning, skulle vara användbara som riktmärken för planeringen i de kommuner som så önskar. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt statens energiverk att undersöka intresset för och möjligheten till att ta fram några sådana exempel.

Ett ytterligare syfte med de föreslagna energiplanerna är att de skall utgöra underlag för beslut på nationell nivå. Som grund för sina ställningstaganden kommer statsmakterna att behöva information om bl.a. elanvändningens utveckling, befintligt och planerat underlag för mottrycksproduktion av el, energihushållningen, utvecklingen i fråga om inhemska

bränslen och kol m.m. Det är emellertid inte möjligt att i dag ange exakt när och i vilken form dessa behov kan komma att uppstå. Av bl.a. detta skäl anser jag det inte ändamålsenligt att kommunerna åläggs att för vissa tidpunkter och ändamål upprätta mål. Såväl för kommunernas egen planering som för statsmakternas behov av information anser jag det emellertid nödvändigt och önskvärt att det med utgångspunkt från energiplanerna skall vara möjligt att bilda sig en översiktlig uppfattning om dagsläget och framtidsutsikterna för de nämnda områdena.

Som jag tidigare har angivit (avsnitt 2.4) ankommer det i dag på energiverket att inhämta information om hur kommunerna fullgör sina uppgifter enligt lagen (1977:439) om kommunal energiplanering. Med hänsyn till de vidgade planeringsuppgifter som jag nu föreslår för kommunerna anser jag att det är lämpligt att – i fråga om andra uppgifter än detaljuppgifter om enskilda kommuner m.m. – energiverket skall ha rätt att inhämta uppgifter först efter särskilt beslut av regeringen. Jag avser att föreslå regeringen att förordningen (1977:440) om kommunal energiplanering ändras i överensstämmelse härmed.

Jag tar nu upp frågan om energiplanens rättsliga effekter. Denna fråga berördes i förarbetena till lagen om kommunal energiplanering (se SOU 1976:55 Kommunal energiplanering). Där diskuterades i vilken mån den kommunala energiplaneringen borde utmynna i planer som blir bindande för kommunala och eventuellt statliga myndigheter, och som medför rättigheter eller skyldigheter för enskilda. Utredningens slutsats var att ett system med kommunala energiplaner, som efter statlig prövning skulle binda efterföljande detaljplaner, genomförandeåtgärder, koncessionsbeslut etc., skulle innebära betydande nackdelar, bl.a. genom att motverka behovet av handlingsfrihet i planeringen. Statsmakternas beslut (prop. 1976/77:129, CU 39, rskr 338) gav uttryck för samma inställning, nämligen att planeringen skulle vara i lag föreskriven men utan formella rättsverknningar.

Mitt förslag innebär ingen ändring i detta avseende. Fastställandet av en energiplan bör i sig inte innebära några direkta och omedelbara rättigheter eller skyldigheter för vare sig kommunen eller den enskilde.

Detta innebär emellertid inte att energiplanen kommer att sakna effekter. Tvärtom är avsikten att planen skall ha en styrande verkan både i de kommunala förvaltningarnas arbete och i viss mån också vid bedömningen av enskilda ärenden. Jag vill i det sammanhanget erinra om att flera författningar med anknytning till energiområdet hänvisar till fullmäktiges beslut eller andra kommunala planer. I fastbränslelagen (1981:599) föreskrivs exempelvis att det krävs tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer för att uppföra, installera eller ändra eldningsanläggningar över en viss storlek så att de får ett utförande för huvudsaklig eldning med kol. Sådant tillstånd behövs emellertid inte för anläggningar för uppvärmning av industribyggnader eller trädgårdsnärings byggnader

utanför områden där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad enligt kommunens energiplanering. Enligt den s.k. ellagen (1902:71 s. 1) är en eldistributör i princip skyldig att leverera el för normalt förbrukningsändamål. Undantag från denna skyldighet föreligger dock om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet. I uttrycket "avses bli distribuerad" ligger enligt förarbetena (prop. 1976/77:129, CU 39, rskr 338) att planerna – vad avser fjärrvärme – är konkreta och att fjärrvärme är ett realistiskt alternativ till elvärme vid uppvärmning. I båda fallen torde ett fullmäktigebeslut i form av en energiplan vara en tillräcklig grund för befrielse från kravet på tillstånd för kolanläggning resp. för undantag från skyldighet att distribuera el.

Även reglerna för statligt stöd till installationer för uppvärmning och energibesparande åtgärder är förenade med villkor som innebär att kommunen i vissa fall kan avstyrka stöd, när ställningstaganden av kommunfullmäktige motiverar det.

Som jag nyss anförde är det rimligt och naturligt att energiplanen kommer att skilja sig mellan kommuner till både form och innehåll. Därmed är det också svårt att på förhand avgöra vilka effekter energiplanen som instrument kan få. Med hänvisning till de exempel som jag nyss har nämnt är det emellertid av stor betydelse att energiplanen speglar en konkret viljeinriktning och att den ligger till grund för ett samlat kommunalt agerande inom energiområdet. Därigenom kan energiplanen komma att utgöra en stabil grund för en rationell planering både inom de olika kommunala förvaltningarna och i de enskilda företagen, hushållen m.fl.

3.2 Ändring i ellagen

Mitt förslag: Lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, ellagen, ändras på så sätt att det framgår att elleverantör skall vara skyldig att tillhandahålla ström till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden om inte kommunfullmäktige har beslutat att värmepumpar i fortsättningen inte bör anordnas i området.

Statens energiverk: Statens energiverks förslag enligt verkets skrivelse den 5 mars 1984 (se bilaga 4) överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Energiverkets förslag har fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna. Bl. a. ett stort antal kommuner tillstyr-

ker förslaget. Många remissinstanser framhåller de fördelar som värmepumpar har från energihushållningssynpunkt. Bl.a. *vattenfallsverket* och *planverket* anser att distributionsplikten bör omfatta inte bara el till värmepumpar utan också andra elbaserade uppvärmningsformer.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK), ÖEF, Svenska Värmepumpsföreningen, Hyresgästernas Riksförbund m.fl. förordar en generell leveransplikt av el till värmepumpar även om de finns i fjärrvärme- eller naturgasområden.

Några remissinstanser avstyrker energiverkets förslag. De anser att nuvarande möjligheter att begränsa användningen av värmepumpar bör finnas kvar och att det är lämpligt att denna fråga prövas från fall till fall.

Sammanfattning av skälen: Enligt ellagen kan en elleverantör vägra leverans av el till elvärme, vartill räknas även värmepumpar, i fjärrvärme- och naturgasområden med hänsyn till att de kollektiva värmesystemen för sin ekonomi kräver hög anslutningstäthet. Av energipolitiska orsaker bör användningen av värmepumpar inte förhindras utan starka skäl. Som ett villkor för att få vägra leverans av el till värmepumpar inom ett visst fjärrvärme- eller naturgasområde bör därför gälla att kommunen uttryckligen tagit ställning till att värmepumpar i fortsättningen inte bör användas i området.

Skäl för mitt förslag: Förslaget innebär skärpta krav för att få vägra leverans av el till värmepumpar inom fjärrvärme- eller naturgasområden.

Enligt 2 § 4 mom. ellagen har elleverantören i princip skyldighet att leverera el för alla normala förbrukningsändamål, däribland värmeförsörjning av fastigheter. Bestämmelsen gäller även el för värmepumpar. Leveransskyldighet gäller dock inte för värmeförsörjning av fastigheter inom fjärrvärme- och naturgasområden, utom om fastigheten med större fördel kan uppvärmas med el än med det för området gemensamma systemet. Något hinder för leverantören att frivilligt leverera ström till elvärme eller värmepumpar även inom sådana områden finns naturligtvis inte.

Kommunerna är ofta själva elleverantörer och har i varje fall alltid ett inflytande över eldistributionen i kommunen. De får genom dessa regler möjligheter att begränsa användningen av elvärme och värmepumpar i områden med kollektiva värmeförsörjningssystem. Bakgrunden till reglerna är att sådana system för sin ekonomi kräver hög anslutningsgrad inom verksamhetsområdet. Reglerna ger kommunerna ett styrmedel för en rationell avvägning mellan olika uppvärmningsformer inom kommunen.

Uppvärmning med fjärrvärme eller naturgas i områden som har tillräcklig värmtäthet (värmebehov per ytenhet) är fördelaktig för den enskilde och från allmän synpunkt genom att den leder dels till ett bättre och effektivare utnyttjande av våra energitillgångar, dels till förbättringar i vår yttre miljö genom möjligheterna till effektivare luftvårdsåtgärder. Utbygg-

naden av fjärrvärmesystem spelar en avgörande roll för möjligheterna att utnyttja lokala energitillgångar som spillvärme från industrier, kommunala reningsverk m.m. och att t.ex. anordna stora säsongsvärmelager för solenergiutnyttjande. I ett längre perspektiv kommer fjärrvärmesystem över viss storlek att ge underlag för kraftvärmeproduktion.

Det nuvarande låga priset på elenergi innebär att användning av el för värmeförsörjning av byggnader kan vara ekonomiskt fördelaktig för den enskilde. Det kan därför uppkomma en intresse motsättning mellan en fastighetsägare som önskar använda el för värmeförsörjningen trots att fastigheten ligger inom ett kollektivt systems verksamhetsområde och kommunen med ansvar för det kollektiva systemets ekonomi. En fastighetsägare som vägras leverans kan i sista hand hänskjuta frågan till prövning av statens energiverk.

När det gäller skyldigheten att leverera el till värmepumpar i fjärrvärme- eller naturgasområden finns särskilda synpunkter att beakta. Denna fråga har särskilt under senare tid aktualiserats i olika kommuner. I några fall har kommunens energiverk vägrat leverans medan i andra något motsatsförhållande inte har uppkommit mellan värmepumpar och kollektiva system. Från allmän energipolitisk synpunkt är det angeläget att främja användningen av värmepumpar med hänsyn till deras energieffektivitet. Den tekniska utvecklingen inom uppvärmningsområdet får inte hindras. Möjligheterna att effektivisera energianvändningen och att utnyttja lokala energikällor måste främjas. Det är angeläget att ny teknisk utrustning för uppvärmning kan utnyttjas även inom områden som är avsedda för uppvärmning med fjärrvärme och naturgas, när detta är rimligt. Ett av syftena med den utvecklade kommunala energiplaneringen är att kommunerna noga skall överväga användningen av skilda tekniska lösningar och energislag med hänsyn till de lokala förutsättningar som föreligger. Detta gäller naturligtvis särskilt vid planering och projektering av nytillkommande anläggningar och system. I en sådan situation är det naturligt med en noggrann och förutsättningslös värdering av olika uppvärmningsalternativ. Härvid bör även möjligheterna att utnyttja värmepumpar inom områden som är tänkta för fjärrvärme- och naturgasdistribution kunna tas tillvara i högre grad än f.n.

Vad jag nu sagt ger vid handen att en noggrann avvägning måste göras vid ställningstagandet till värmepumpar inom fjärrvärme- eller naturgasområden. Denna avvägning bör som hittills ankomma på kommunen. Jag är inte beredd att, såsom några remissinstanser föreslagit, förorda en lösning som innebär att det alltid skall föreligga skyldighet att leverera el till värmepumpar oavsett var dessa finns. Ellagen bör dock ändras på så sätt att ett villkor för att en elleverantör skall kunna vägra el till värmepumpar är att kommunen genom beslut i fullmäktige skall ha tagit uttrycklig ställning till att värmepumpar inte bör anordnas inom just detta område. Redan installerade värmepumpar bör inte beröras av ett sådant beslut. Härigenom får kommunerna på ett auktoritativt sätt ta ställning till princip-

frågan om det av hänsyn till det kollektiva systemet finns anledning att även förhindra värmepumpar i området. Kommunens ställningstagande kommer att ingå i den energiplan som fullmäktige skall ta ställning till före utgången av år 1985 enligt den ändring i lagen om kommunal energiplanering som jag nu föreslår. Mitt förslag till ändring i ellagen överensstämmer med vad statens energiverk föreslagit, vilket fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna.

Det bör observeras att kommunens principiella ställningstagande mot värmepumpar endast är en förutsättning för att få vägra elleverans. Det medför inget formellt hinder mot att leverera el till en värmepump i området, om detta skulle anses befogat på grund av speciella omständigheter.

Lagändringen bör träda i kraft den 1 april 1985.

Det kan tidvis erbjuda större ekonomiska problem att introducera värmepumpar och annan ny teknik i redan etablerade fjärrvärmeområden med sina givna förutsättningar än i härför planerade områden eller sådana som är under uppbyggnad. I befintliga fjärrvärmesystem finns å andra sidan möjligheter att anpassa systemet till minskad anslutningseffekt eller reducerat energibehov. Vid minskat värmeunderlag per ytenhet kan sålunda en successiv anpassning ske till lägre drifttemperaturer, vilket leder till sänkta energiförluster. Vidare bör påpekas att äldre fjärrvärmesystem inom en tioårsperiod sannolikt kommer att kräva relativt omfattande översyner, reparationer och förbättringar. Det bör inom ramen för dessa insatser finnas möjlighet att dimensionera systemen så att hushållning och installationer av värmepumpar kan ske på ett sätt som är lämpligt ur allmän och enskild synvinkel. Det är en viktig kommunal uppgift att åstadkomma en rimlig avvägning av uppvärmningssystemet. Ett medel härför kan vara en lämpligt avvägd taxa för fjärrvärme eller naturgas. Men även konkurrens mellan olika energislag och energisystem bör vara en stimulerande faktor när det gäller att åstadkomma effektiva uppvärmningssystem som ytterst är till gagn för den enskilde abonnenten.

3.3 Energiinriktad utbildning för personal inom sotningsväsendet

Mitt förslag: Personalen inom sotningsväsendet bör erbjudas kompletteringsutbildning inom energihushållningsområdet. Statligt stöd bör lämnas till utbildningen. Den myndighet som regeringen bestämmer, i praktiken statens energiverk, bör svara för administrationen av stödet.

Statens brandnämnd: Statens brandnämnd har på regeringens uppdrag utrett frågan om kompletteringsutbildning på energiområdet för personal inom sotningsväsendet. Efter genomgången utbildning på en första nivå

skall skorstensfejaren kunna utföra en funktionskontroll av en mindre värmeproduktionsanläggning, inreglera anläggningen till optimala driftvärden och ge råd och anvisningar om åtgärder för en bättre energihushållning i anslutning härtill. Efter utbildning på en andra nivå skall skorstensfejaren kunna medverka till en bättre energihushållning vid produktion och distribution av värme även i medelstora och större anläggningar samt beträffande ventilationssystemets funktion och skötsel.

Brandnämnden föreslår att ca 1 600 skorstensfejare av totalt ca 2 100 får genomgå en två veckor lång kurs och att mellan 600 och 700 mästارutbildade skorstensfejare får genomgå en tre veckor lång kurs. Utbildningen anges kunna genomföras under en treårsperiod.

Räddningstjänstkommittén: Räddningstjänstkommittén föreslår i sitt betänkande (1983:77) Effektiv räddningstjänst bl.a. att åtgärder som i väsentlig mån bidrar till att förbättra energihushållningen bör vidtas inom ramen för sotningsväsendet. Strävandena att utöka sotningsväsendets traditionella uppgifter till att omfatta åtgärder som minskar energiförbrukningen kan enligt kommittén bidra till att risken för uppkomst av brand minskar. Kommitténs förslag remissbehandlas f.n.

Arbetsgruppen: Arbetsgruppens förslag överensstämmer i stort med brandnämndens förslag utom vad gäller myndighetsansvaret för den energiinriktade kompletteringsutbildningen för sotningspersonalen. Arbetsgruppen föreslår – med hänvisning till statens energiverks uppgifter vad gäller energiinriktad utbildning till redan yrkesverksamma – att energiverket i stället för brandnämnden bör få i uppdrag att i samråd med berörda parter planera och genomföra denna utbildning för sotningspersonalen.

Remissinstanserna: Huvuddelen av remissinstanserna är positiva till förslagen om utbildning för personalen inom sotningsväsendet. *Kommunförbundet* anser emellertid att den föreslagna utbildningen är otillräcklig för att sotningsväsendet skall kunna anlitas för besiktning av värmeanläggningar. *Rörfirmornas Riksförbund* anser å andra sidan att utbildningen är alltför omfattande.

Några remissinstanser pekar på kopplingen till de förslag om grundutbildning för sotningsväsendet som lagts fram av kommittén (Kn 1982:03) för samordning av den centrala ledningen av räddningstjänsten i fred och civilförsvarsverksamheten (CESAM-kommittén).

Skäl för mitt förslag: Utbildningsinsatser på olika nivåer har betydelse för arbetet med kommunal energiplanering och för förverkligandet av planerna. En från energisynpunkt ändamålsenligt utformad utbildning för dem som direkt kan påverka energianvändningen ute i samhället är ett viktigt led i genomförandet av energihushållningsprogrammet. Det är särskilt

betydelsefullt att nya rön och erfarenheter fortlöpande förs in i utbildningen. Det är därför angeläget med särskilda utbildningsåtgärder för redan yrkesverksamma som i sin verksamhet direkt eller indirekt kan påverka energianvändningen.

Den tekniska utvecklingen inom uppvärmnings- och ventilationsområdet har gått snabbt under senare år. Vidare har det genom ökade energipriser blivit alltmer angeläget att värme- och ventilationsanläggningar sköts på ett energieffektivt sätt. Skötseln av värmeanläggningar har även stor betydelse för strävandena att minska miljöskadliga utsläpp, exempelvis av sot. Av bl. a. personalen inom sotningsväsendet krävs därför numera större insikter än tidigare i t.ex. värme- och ventilationsteknik.

Jag anser därför att kompletteringsutbildning inom energihushållningsområdet för sotningsväsendets personal snarast bör inledas i princip enligt brandnämndens och arbetsgruppens förslag. Det krävs viss tid för att planera och inleda en ny utbildningsverksamhet. Det är därför angeläget att beslut härom inte onödigtvis fördröjs. Eftersom det redan i dagens läge finns ett stort behov av sådan utbildning anser jag inte att mitt förslag om utbildning föregriper behandlingen av räddningstjänstkommitténs förslag om vidgade uppgifter inom energihushållningsområdet för sotningsväsendet eller arbetsgruppens förslag om att använda sotningsväsendet för en frivillig pannbesiktning. Det bör finnas goda möjligheter att i efterhand göra de marginella anpassningar av utbildningen som kan föranledas av ställningstagandena till de ytterligare förslag om sotningsväsendets uppgifter som kommer att redovisas bl.a. i samband med den kommande översynen av det samlade energihushållningsprogrammet.

Med hänsyn till statens energiverks uppgifter vad gäller stöd till utbildning inom energiområdet för redan yrkesverksamma anser jag att det bör ankomma på energiverket att administrera även stödet till utbildning av sotare. Verksamheten kräver ett nära samarbete med statens brandnämnd och andra berörda parter, bl. a. statens naturvårdsverk. Jag vill framhålla att bl.a. den statliga Stiftelsen Institutet för Företagsutveckling (SIFU) kan vara ett lämpligt organ för att i praktiken genomföra utbildningen i fråga.

För att täcka kostnaderna för utbildningsverksamheten, som av brandnämnden har beräknats till sammanlagt drygt 18 milj.kr., anser jag att statliga bidrag erfordras. Något statligt bidrag för att täcka kostnaderna för produktionsbortfall vid deltagande i utbildningen bör däremot enligt min mening inte lämnas. Medlen bör på samma sätt som de medel statens energiverk disponerar för annan energiinriktad utbildning av yrkesverksamma finansieras från tolfte huvudtitelns anslag E 17. Stöd för oljeersättande åtgärder, m.m.

För egen del har jag beräknat medelsbehovet för denna kompletteringsutbildning till sammanlagt 15 milj.kr. under en treårsperiod. Jag har då utgått från att en viss del av kurskostnaden kan finansieras med avgift. Om det visar sig ändamålsenligt bör dock utbildningen inom samma kostnads-

ram kunna genomföras under en något längre period. För budgetåret 1984/85 beräknar jag 5 milj.kr. för planering och genomförande av de första kurserna. Nämda belopp bör för budgetåret 1984/85 föras från anslaget E 17. Stöd för oljeersättande åtgärder, m.m. till anslaget E 4. Utbildning och rådgivning m.m. för att spara energi under tolfte huvudtiteln.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1977:439) om kommunal energiplanering och
2. lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Ändringen i ellagen faller inom lagrådets granskningsområde. Med hänsyn till ärendets relativt enkla beskaffenhet anser jag dock att något yttrande från lagrådet inte behöver inhämtas.

5 Specialmotivering

5.1 Lagen om ändring i lagen (1977: 439) om kommunal energiplanering

3 § I varje kommun skall det finnas en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi i kommunen.

Syftet med lagändringen har ingående behandlats i den allmänna motiveringen. Genom att ikraftträdandet bestämts så långt fram som den 1 januari 1986 bör kommunerna ha möjlighet att till dess fatta erforderliga beslut. Utformningen av planen ankommer det på kommunen att själv besluta om.

5.2 Lagen om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

2 § 4 mom. Den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution är skyldig att, om inte särskilda skäl finns till undantag, tillhandahålla ström åt var och en som inom området behöver den för normalt förbrukningsändamål. Sådan skyldighet föreligger dock inte om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjningen av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet. För att vägra leverans av ström för värmepumpar inom ett sådant område krävs att kommunfullmäktige har beslutat att värmepumpar inte bör anordnas inom området. Har leverans av el till en värmepump dessförinnan påbörjats är dock elleverantören skyldig att tillhandahålla ström till värmepumpen så länge den är i bruk.

Den som innehar linjekoncession är skyldig att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera eller överföra ström åt en innehavare av områdeskoncession, i den mån det behövs för att denne skall kunna fullgöra sina förpliktelser enligt första stycket. Sådan skyldighet att leverera eller överföra ström föreligger även i övrigt gentemot förbrukare, vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna.

Frågor om förpliktelser, som avses i detta mom., prövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Lagändringen har ingående behandlats i den allmänna motiveringen. Den innebär att ett nytt villkor, beslut av kommunen i fullmäktige, krävs för att vägra elleverans till nyinstallerade värmepumpar i fjärrvärme- eller naturgasområden. Jag vill understryka att ett sådant område inte får vara så stort att kommunens beslut får karaktär av normgivning.

Beträffande värmepumpar som är i drift när kommunen fattar sitt beslut gäller att en elleverantör är skyldig att tillhandahålla ström så länge värmepumpen är i bruk, även om kommunen skulle ta ställning mot värmepumpar i området. Om därefter fastighetsägaren vill installera en ny värmepump, tillämpas de nya reglerna. Om fastigheten är speciellt inrättad för uppvärmning med värmepump, kan förhållandena vara sådana att värmeförsörjningen med större fördel kan tillgodoses med värmepump än med det för området gemensamma systemet.

Frågan om leveransskyldighet föreligger i ett enskilt fall kan alltjämt prövas av statens energiverk, som därvid får bedöma om värmeförsörjningen med större fördel kan tillgodoses med värmepump än med det för området gemensamma systemet. Vad kommunen har beslutat om den principiella avvägningen mellan värmepumpar och det kollektiva systemet bör därvid vara utgångspunkten för energiverkets överväganden.

Att kommunen tagit principiell ställning mot värmepumpar i ett område hindrar inte att det i ett enskilt fall av speciella skäl kan vara motiverat att värmepump ändå bör tillåtas i en viss fastighet med speciellt läge eller utförande. Det är vidare tänkbart att en byggnad bör få förses med värmepump som komplement till tekniskt avancerade uppvärmningssystem som syftar till att främja den tekniska utvecklingen inom uppvärmningsområdet. Det är naturligt att kommunen själv ser till att sådan hänsyn tas.

Ikraftträdandebestämmelser

Lagen träder i kraft den 1 april 1985.

Genom att ikraftträdandet sätts till den 1 april 1985 får kommunerna möjlighet att pröva frågan om ställningstagande mot värmepumpar bör göras i något fjärrvärme- eller naturgasområde innan de nya reglerna träder i kraft. Efter ikraftträdandet föreligger leveransskyldighet till nyinstallerade värmepumpar om inte kommunen i fullmäktige beslutat att värmepumpar inte bör anordnas i området.

6 Hemställan

Med hänsyn till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen
dels föreslår riksdagen att antaga upprättade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1977: 439) om kommunal energiplanering,
2. lag om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
dels föreslår riksdagen att
3. godkänna de riktlinjer för utbildning av personal inom sotningsväsendet som jag har förordat,
dels bereder riksdagen tillfälle att
4. ta del av vad jag i övrigt har anfört om kommunernas energiplanering.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

**Utdrag av och remissyttranden över promemorian (Ds I 1984:2)
Utvecklad kommunal energiplanering****Innehåll**

1. Utdrag ur promemorian (Kap. 1, 3, 4, 5, 6)	31
2. Remissyttranden	58
2.1 Remissförfarandet	58
2.2 Inledning	59
2.3 Energiplan	59
2.4 Avvägning mellan tillförsel och sparande av energi	65
2.5 Taxor och prissättning på energi	66
2.6 Styrmedel	67
2.7 Byggnadslovspflicht vid byte av uppvärmningssystem	68
2.8 Länsstyrelsens roll och regional samverkan	69
2.9 Försöksverksamhet	72
2.10 Den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningssamheten	73
2.11 Behovet av energiinriktad utbildning	75
2.12 Pannbesiktning	76
2.13 Utbildning av sotare	78

1 Utgångspunkter

1.1 Inledning

Det svenska energisystemets beroende av importerad energi är fortfarande stort. År 1983 beräknas oljeprodukter svara för mellan 55 och 60 % av den totalt tillförda energin. År 1982 kostade vår oljeimport ca 32 miljarder kronor netto, vilket motsvarade ca 18 % av det totala importvärdet. Oljeberoendet utgör därmed en stor belastning på vår bytesbalans.

Gällande riktlinjer för energipolitiken beslutades av riksdagen år 1981 (prop. 1980/81: 90, NU 60, rskr 381). Det konstaterades då att energipolitikens huvuduppgift är att skapa förutsättningar för ekonomisk och social utveckling. Huvudmålen för energipolitiken innebär i korthet följande:

Tillgängliga energikällor skall utnyttjas på bästa möjliga sätt. Effektiv hushållning skall främjas. Miljön skall värnas. Ett centralt mål för energipolitiken är ett kraftigt minskat oljeberoende. Vidare skall förutsättningar skapas för en avveckling av kärnkraften enligt riksdagens beslut.

En successiv utveckling skall ske mot ett energisystem i huvudsak baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska, energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan.

Under de närmaste 10–15 åren inriktas ansträngningarna i hög grad på att minska vårt beroende av olja. Detta sker dels genom en effektivare användning av energi, i synnerhet av olja, dels genom att olja ersätts med andra energislag.

1981 års energipolitiska beslut innefattade bl. a. ett program för energihushållning i alla samhällssektorer och ett program för oljeersättning. Målet för oljeersättningen är att oljans andel av energitillförseln skall minskas från 55–60 % år 1981 till ca 35–40 % år 1990.

Det svenska energisystemet står således inför stora förändringar. Denna omställning ställer stora krav på investeringar. Uppskattningsvis krävs investeringar om över 100 miljarder kronor i olika delar av energisystemet, från utvinning till användning av energi, enbart under återstoden av 1980-talet.

För att målen för den nationella energipolitiken skall kunna nås fordras en samverkan mellan staten och kommunerna. Kommunerna har ett stort ansvar för att de nationella målen och riktlinjerna förverkligas. Det är framför allt i och genom kommunerna, genom kommunernas egen planering och egna aktiviteter, som omställningen mot ett minskat oljeberoende och en förbättrad energihushållning måste komma att ske. För detta krävs bl. a. att det finns konkreta planer och program hos kommunerna för både energianvändningen och energitillförseln, och att dessa planer och program kan förverkligas.

Den kommunala energiplaneringen syftar bl. a. till att i varje kommun få till stånd en tillförsel och användning av energi som är så effektiv som

möjligt, både med hänsyn till kommunens egna förutsättningar och med beaktande av de nationella energipolitiska målen. De erfarenheter som finns från det arbete som i dag bedrivs i kommunerna visar att den kommunala energiplaneringen kan utvecklas.

1.2 Kommunernas roll i energipolitiken

Kommunerna har en nyckelroll i energipolitiken inte minst genom sitt stora ekonomiska och administrativa inflytande över väsentliga delar av samhället. Bl. a. har kommunerna ansvaret för samhällsplaneringen på lokal nivå, som omfattar bl. a. markhushållning, bebyggelseplanering, kommunikationsleder etc. Kommunerna och landstingskommunerna har också ansvaret för den lokala och regionala persontrafikförsörjningen. Därigenom påverkar de i stor utsträckning de praktiska och lokala förutsättningarna för energiförsörjningen, både inom sina egna områden och, sammanlagt, inom landet.

Kommunerna har också stora möjligheter att mera direkt påverka både tillförseln och användningen av energi.

Kommunerna är i dag stora förbrukare av både oljor och andra bränslen, framför allt genom att många kommuner bedriver fjärrvärmerörelse. Under de kommande åren förutsätts en fortsatt utbyggnad av fjärrvärmerna. På sikt väntas en ökad elproduktion i kommunala kraftvärmeverk. Därigenom kommer kommunernas andel av marknaderna för olika bränslen att öka.

Kommunerna kan vidare direkt påverka energianvändningen i sina egna byggnader, anläggningar och fordon. Exempelvis svarar de kommunala bostadsföretagen för en stor del av bostadsbeståndet.

År 1978 beslutade riksdagen om en energisparplan för befintlig bebyggelse. Målet för planen är att energianvändningen i det befintliga byggnadsbeståndet skall minska med ca 30 % till slutet av 1980-talet. Kommunerna spelar en huvudroll i genomförandet av planen. Dels bedriver de besiktning- och rådgivningsverksamhet till fastighetsägare. Dels fungerar de som förmedlare av det statliga energisparstödet.

Kommunerna har vidare ett dominerade inflytande över eldistributionen. Kommunerna och företag med kommunalt majoritetsinflytande distribuerar i dag elenergi till ca 70 % av landets abonnenter.

Kommunerna har dessutom ett stort indirekt inflytande över energiförsörjningen, bl. a. genom att utvinning av energi – t. ex. torv – i de flesta fall kräver överväganden i kommunernas markanvändningsplanering.

Kommunernas insatser är således av avgörande betydelse för att de nationella energipolitiska målen skall uppnås. Betydelsen kan väntas öka under de närmaste åren, bl. a. till följd av ansträngningarna att öka utnyttjandet av inhemska energikällor och genom de möjligheter till ökad energihushållning som tillkommer genom det nya bostadsförbättringsprogrammet. För att de kommunala insatserna skall få avsedd effekt måste de emellertid utgå från en god och väl samordnad planering.

För att markera det kommunala ansvaret för energiförsörjningen antog riksdagen år 1977 lagen (1977:439) om kommunal energiplanering (prop. 1976/77:129, CU 39, rskr 338). Enligt denna lag skall kommunerna i sin planering främja hushållningen med energi samt verka för en säker och tillräcklig energitillförsel. Kommunerna skall också i sin planering undersöka förutsättningarna att genom samverkan med annan kommun eller betydande intressent på energiområdet gemensamt söka lösa frågor som har betydelse för hushållningen med energi eller för energitillförseln.

Några krav på politisk förankring eller rapportering till staten var ursprungligen inte förknippade med planeringen. Lagen innebär dock möjlighet för regeringen att hämta in uppgifter om hur planeringsskyldigheten fullföljs.

År 1981 ändrades lagen om kommunal energiplanering (prop. 1980/81:90 bil. 1 s. 368 ff. NU 60, rskr 381, SFS 1981:601). Ändringen innebar att det i varje kommun fr. o. m. den 1 juli 1982 skall finnas en aktuell plan för att minska oljeanvändningen i kommunen. Denna s.k. *oljereduktionsplan* skall omfatta både användning och tillförsel av energi och vara antagen av kommunfullmäktige.

Vid sidan av oljereduktionsplanerna, som alltså är obligatoriska, finns i flertalet kommuner även andra planer som berör användning eller tillförsel av energi.

Kommunala *energispårplaner för befintlig bebyggelse* finns således i dag i de flesta kommuner. Dessa planer har samband med den nationella energispårplan för befintlig bebyggelse som beslutades av riksdagen år 1978 (prop. 1977/78:76, CU 31, rskr 345) och som syftar till en minskning av energianvändningen i det befintliga byggnadsbeståndet med ca 30% under perioden 1978–1988. Energispårplanerna är inte obligatoriska för kommunerna. För att stimulera kommunerna till att planera inom detta område har statligt stöd lämnats bl. a. för upprättande av sådana planer. Planerna är inte alltid antagna av kommunfullmäktige.

I många kommuner finns *värmeplaner*, som i allmänhet behandlar de lokala förutsättningarna för utbyggnad av kollektiva värmesystem. Värmeplaner upprättas ofta av de kommunala energiverken (eller motsvarande förvaltning/bolag). Planerna är ibland, men inte alltid, antagna av kommunfullmäktige.

1.3 Statliga myndigheters roll i energiplaneringen

Riksdag och regering anger de grundläggande förutsättningarna för kommunernas planer. Hit bör regelsystem för utvinning och utnyttjande av olika energislag, inkl. regler för skydd av hälsa och miljö, vidare skattesystem, stöd i olika former till energibesparingar, oljeersättningsåtgärder, m. m.

Riksdagen har lagt fast de övergripande målen för energipolitiken.

Hos regeringen är ansvaret för frågor om energitillförsel och övergripande frågor om energianvändning, bl. a. ansvaret för samband och avvägning mellan tillförsel och hushållning, samlat inom industridepartementet under energiministern. Vad gäller energianvändningen tillämpas principen att varje sektor skall svara för planering m. m. av energianvändningen inom sin egen sektor. Ansvaret för frågor om energianvändning i bostäder m. m. ligger hos chefen för bostadsdepartementet och ansvaret för frågor om energianvändning för transporter och samfärdsel – på motsvarande sätt – hos chefen för kommunikationsdepartementet. Viktiga frågor av betydelse för energiförsörjningen hanteras inom andra departement, t. ex. miljöskydd inom jordbruksdepartementet. För att samordna energianvändningsfrågorna inom regeringskansliet har under ledning av industridepartementet bildats en interdepartemental arbetsgrupp.

På myndighetsnivå gäller samma princip. Således har *statens energiverk*, som påbörjade sin verksamhet den 1 juli 1983, det centrala myndighetsansvaret för frågor om energiförsörjning men även för övergripande och samordnande uppgifter inom energianvändningsområdet. Enligt sin instruktion skall energiverket verka för att den nationella energipolitikens program kan omsättas i kommunernas verksamhet med kommunernas medverkan. Energiverket har vidare enligt förordningen om kommunal energiplanering rätt att begära information om hur kommunerna fullgör sina uppgifter enligt densamma. De begärda uppgifterna skall vara av väsentlig betydelse för statlig central eller regional planering. De skall avse rådande förhållanden, kommunens bedömning av utvecklingen på energiområdet eller av kommunen planerade åtgärder av väsentlig betydelse för energiförbrukningen, energitillförseln eller energihushållningen.

Verket har även i uppgift att utreda de närmare formerna för hur den kommunala energiplaneringen kan utvecklas och effektiviseras.

Inom exempelvis *statens planverk*, som har den allmänna uppsikten över planläggningen och byggnadsväsendet inom riket, hanteras olika frågor vilka har samband med energifrågor. Sålunda behandlas ibland energifrågor i den fysiska planeringen. Inom andra myndigheter med olika sektoransvar, exempelvis *bostadsstyrelsen*, *transportrådet*, *statens naturvårdsverk* m. fl. handläggs också frågor av betydelse för energiområdet. En betydande del av energianvändningen går till bostadssektorn, bl. a. för uppvärmning. Flera energianläggningar prövas enligt miljöskyddslagen osv.

Länsstyrelserna har genom sitt samordningsansvar för den regionala statliga förvaltningen och genom sina övriga uppgifter inom samhällsplaneringen viktiga uppgifter både när det gäller att ta till vara statliga intressen i kommunernas planering och när det gäller att biträda kommunerna med planeringsunderlag och allmänna råd m. m. Länsstyrelserna kan bidra med kunskap och material också i energiplaneringen och kan genom sin överblick över förhållandena i länen ta initiativ till samarbete.

Länsstyrelserna har vissa författningsenliga uppgifter med anknytning till energiområdet. Det gäller bl. a. tillstånd och koncessioner för torvtäkt. De prövar också olika typer av energianläggningar från bl. a. miljö- och markanvändningssynpunkt. De handlägger glesbygdsstöd och lokaliseringsstöd som kan omfatta energiinvesteringar. Vidare har de uppgifter med anknytning till energiområdet inom ramen för det ekonomiska försvaret.

Frågan om att tilldela länsstyrelserna en särskild roll inom energiområdet togs bl. a. upp i samband med den energipolitiska propositionen år 1981. Då ansågs det inte lämpligt att bygga upp en regional statlig nivå inom energiområdet. En motivering var att de skiftande förhållandena för olika energiformer och i olika regioner inom energiområdet gjorde det svårt att finna enhetliga lösningar för hela landet.

Utgångspunkten för den utvecklade kommunala energiplanering som föreslås i denna promemoria och dess genomförande på lokal nivå är att ansvaret helt skall åvila kommunerna. Någon kontinuerlig uppgiftsinsamling till statliga myndigheter föreslås inte. Länsstyrelserna föreslås inte heller få någon ny formaliserad roll inom energiområdet. Länsstyrelsernas placering regionalt nära kommunerna ger dem emellertid särskilda möjligheter att medverka som en länk mellan kommunerna och den centrala nivån i energiplaneringen. Statens energiverk bör således kunna utnyttja länsstyrelsernas kunskaper och erfarenheter som ett led i verkets arbete med bl. a. den kommunala energiplaneringen.

3 Utgångspunkter för en utvecklad kommunal energiplanering

3.1 Ett samlat system

Den kommunala planeringen som helhet är påverkad både av kommunens roll som verkställare av statsmakternas beslut och av dess roll som medborgarnas lokala demokratiska organ. Betydande olikheter i kommunernas sätt att organisera och driva planering finns redan nu och kan möjligen komma att förstärkas. Energiplaneringen bör vara väl integrerad i övrig kommunal planering och måste därför kunna anpassas till den lokala utvecklingen. Vad som sägs i det följande måste därför omsättas till praktisk planeringsverksamhet på det sätt som passar varje enskild kommun.

Ett grundläggande krav på en effektiv kommunal energiplanering är att den bygger på en helhetssyn. Den bör behandla både kommunen som helhet och enskilda kommundelar, transportsystem, bebyggelseområden etc. Rationella avvägningar måste göras av energins roll i de olika verksamheter där den används. Dessa måste samordnas med avvägningar mellan energianvändning och energitillförsel inom kommunen eller kommundelen sedd som samlat energisystem. Hänsyn måste tas till lokala

energitillgångar, befintliga produktionsanläggningar, distributionsnät för el, fjärrvärme och gas, etc.

Förändringar i energisystemet tar lång tid. både på användnings- och tillförselsidan. Ett viktigt syfte med den kommunala energiplaneringen är att ge förutsättningar för en ändamålsenlig planering av olika investeringar, och att identifiera och ta tillvara möjliga samordningsvinster, exempelvis mellan olika typer av ombyggnadsåtgärder i byggnader och mellan investeringar i energiproduktionsanläggningar och energihushållningsåtgärder. Energiplaneringen kan därför inte begränsas till att enbart omfatta sådana verksamheter eller områden där energiförsörjningen är en huvudfråga. Även andra aspekter måste beaktas – exempelvis bebyggelseplanering, transportsystemets utformning, sysselsättningsaspekter etc.

Den viktigaste utgångspunkten för energiplaneringen i en kommun är naturligtvis en analys av de lokala behoven av energi och möjligheterna att påverka dessa. Av avgörande betydelse är vidare de lokala förutsättningarna för energiförsörjningen. Från energisynpunkt har bl. a. kommunens ytmässiga utbredning, antalet och belägenheten av tätorter och bebyggelsens omfattning och utbredning stor betydelse. Bebyggelsens utformning – bebyggelsestätheten, byggnadernas tekniska utformning, andelen hög resp. låg bebyggelse etc. – är av avgörande betydelse för vilken typ av energidistribution som är lämpligast. Andra viktiga faktorer är avstånden mellan bostadsområden och service- och arbetsområden och förutsättningarna för kollektivtrafik.

Förekomst och lokalisering av t. ex. energikrävande industrier liksom tillgång på industriell spillvärme kan väsentligt påverka förutsättningarna för kommunens energiförsörjning, och måste därför beaktas i energiplaneringen.

Möjligheterna att planera energiförsörjningssystem beror naturligtvis också i hög grad på vilka system som redan existerar för t. ex. värmedistribution, persontrafik m. m.

Andra förutsättningar av betydelse är eventuella lokala energitillgångar (biobränslen, torv, vattenkraft, geotermisk energi, naturliga värmelager i jord, berg och vatten, industriell spillvärme etc.). Ett betydelsefullt inslag i den kommunala energiplaneringen bör därför vara en noggrann inventering av vilka energikällor som finns tillgängliga lokalt och på vilket sätt dessa kan utnyttjas. Utöver den ekonomiska lönsamheten av olika alternativ är därvid möjligheterna att genom utnyttjandet av lokala energikällor skapa sysselsättning inom kommunen av stort intresse.

Åtgärder för att effektivisera användningen av energi kan många gånger vara mer lönsamma än att bygga ut tillförselsystemet. Beträktandet av kommuner, kommundelar etc. som ett energisystem innebär därför att möjligheterna till aktiva åtgärder för bättre energihushållning måste beaktas parallellt med tillförselmöjligheterna. Som nämnts har de flesta kommuner upprättat energisparplaner för den befintliga bebyggelsen. För att

ge möjligheter till rationella avvägningar mellan insatser på olika områden bör dessa energisparplaner utvidgas till att omfatta även andra betydande energianvändare i kommunen – industrier etc. Även om energianvändningen i sådana verksamheter ligger utanför kommunens direkta inflytande är det angeläget att kommunens styrande organ har kunskap om hur energianvändningen utvecklas, hur beroende olika verksamheter är av en fungerande energitillförsel och vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att förbättra energihushållningen i stort i kommunen. Därigenom skapas förutsättningar för en gemensam strategi för att lösa kommunens energiproblem. Speciell vikt bör läggas vid möjligheterna till energihushållning när nya uppvärmningssystem – t. ex. fjärrvärme – planeras eller när nya större investeringar skall göras i befintliga system. Hur energihushållningsinsatserna kan utformas i områden med olika uppvärmningssystem diskuteras i kapitel 7 nedan.

Utgångspunkten bör vara att sträva efter en sådan resursanvändning att de samlade kostnaderna för investeringar, drift och underhåll av det totala energisystemet blir så låga som möjligt med beaktande av de energipolitiska målen. Ett tankesätt som därvid kan vara fruktbart är att betrakta energihushållning som en energitillförselåtgärd, dvs. som ett sätt att tillgodose ett visst energibehov. Därmed är det möjligt att jämföra investeringar i energiproduktionsanläggningar och energisparåtgärder. Ett sådant synsätt kan medföra att de kommunala insatserna för en god energihushållning bedöms annorlunda än hittills. Det kan som en följd av detta bli aktuellt att ompröva det kommunala energisparmål som kan vara fastställt.

När nya bostadsområden eller annan nybebyggelse planeras och utformas måste på ett tidigt stadium ställning tas till hur de skall utformas och lokaliseras från energisynpunkt, vilka lokala energikällor som bör utnyttjas och hur energiförsörjningen skall ordnas. Ännu viktigare är dock att beakta möjligheter till energibesparingar och till oljeersättning i det stora beståndet av befintliga byggnader. I sammanhanget kan nämnas att bostadspolitikerna f. n. i hög grad är inriktad på att främja ombyggnad och förnyelse av befintliga bostadsområden. Regeringen har nyligen lagt fram förslag om ett program för bostadsförbättring. Förslaget innebär bl. a. att bättre möjligheter skapas för finansiering av underhållsåtgärder. Vikten av att underhålls- och ombyggnadsåtgärder i en byggnad utförs samordnat med t. ex. energibesparande åtgärder understryks. F. n. sker dessutom en snabb konvertering från olja till andra energislag för uppvärmning i bebyggelsen. Om det behövs kompletterande styrmedel för att göra det möjligt för kommunen att påverka valet av uppvärmningssystem i byggnader, såväl nya som befintliga, diskuteras i kapitel 5 nedan.

3.2 Mål

Nuvarande oljereduktionsmål och energisparmål har fastställts av riksdagen. Även om målen, som de har uttryckts i propositioner och andra dokument, har angetts i översiktliga termer och med reservationer för behovet av anpassning till lokala förutsättningar kan det ändå antas att de har haft en styrande effekt på kommunernas arbete.

Den utvecklade kommunala energiplaneringen som skisseras i denna promemoria bör som nämnts i större utsträckning än tidigare grundas på de lokala förutsättningarna i varje kommun, och på en helhetssyn på kommunens energiförsörjning. En strävan bör vara att varje kommun, som resultat av de avvägningar som görs i kommunen, och med utgångspunkt i de riktlinjer som har fastställts av regering och riksdag, fastställer sina egna mål för energisparande och oljeersättning. Det är lämpligt att de kommunala målen anges i kvantitativa termer. Olika typer av mål kan därvid bli aktuella för olika sektorer.

Som tidigare har nämnts anges de övergripande förutsättningarna och riktlinjerna för energipolitiken av riksdag och regering medan kommunerna har ett betydande ansvar för att riktlinjerna förverkligas. Denna rollfördelning förutsätter att en fortlöpande dialog äger rum mellan staten och kommunerna. Exempelvis är det i olika sammanhang – t.ex. vid de återkommande omprövningarna av de nationella energipolitiska målen – angeläget att kommunernas mål för oljeersättning och energisparande kan användas som utgångspunkt. För att öka möjligheterna att summera kommunernas mål till nationella mål är det därför önskvärt att kommunerna i möjligaste mån tillämpar likartade beräkningsmetoder vid fastställande av målen. Statens energiverk bör kunna bistå kommunerna med förslag till metoder, redovisningssätt m. m.

Det råder stor enighet om att man från statens sida skall vara återhållsam vad gäller att fordra in uppgifter från kommunerna. Kommunerna bör inte åläggas att med regelbundna tidsintervall redovisa fullständiga beskrivningar av gällande energiplaner till något statligt organ. Däremot bör regeringen, eller den myndighet som regeringen ger i uppdrag, vid de tillfällen då det är nödvändigt med hänsyn till nationella energipolitiska överväganden ha rätt att begära in uppgifter från en kommun om vad som gäller i fråga om exempelvis oljeersättningsmål och energisparmål.

3.3 Typ av plan

Av den tidigare redogörelsen har framgått, att en utvecklad kommunal energiplanering borde ta sig uttryck i en mer samordnad och sammanhängande plan än de olika planeringsformer som f. n. används. Därigenom kan en ändamålsenlig avvägning komma till stånd mellan insatser i olika delar av energisystemet, och mellan energisystemet och den övriga kommunala verksamheten.

Även OED och SIND har i sin tidigare nämnda rapport pekat på önskvärdheten av att få till stånd en samordnad energiplanering. De föreslår att lagen om kommunal energiplanering kompletteras så att det ställs krav på att det i varje kommun skall finnas en aktuell *värmeförsörjningsplan*. Värmeförsörjningsplanen skall enligt förslaget redovisa nuvarande uppvärmningsform för samtliga uppvärmda byggnader inom kommunen samt ange vilken eller vilka uppvärmningsformer som kommer att vara mest ändamålsenliga i ett längre tidsperspektiv. Planen skall antas av kommunfullmäktige.

I planen – där även en avvägning mellan sparande och tillförsel bör ske – skall kommunen enligt förslaget formulera en strategi för den långsiktiga värmeförsörjningen. Huvudsyftet med planerna är att ge information om de framtida förutsättningarna för värmeförsörjning till nuvarande och blivande företag och fastighetsägare i olika delar av kommunen samt till beslutsfattare i de olika kommunala förvaltningarna.

För att på ett effektivt sätt ge denna information kan värmeförsörjningsplanen enligt förslaget tillföras underlaget för den fysiska planeringen och redovisas i kommunens översiktsplaner. Planen skall vidare kunna tjäna som underlag vid t. ex. byggnadslovsprövning, lånebehandling och prövning av ärenden rörande elkonvertering och i miljövårdsfrågor. I områden där elvärme på sikt bedöms vara en rationell uppvärmningsform kan värmeförsörjningsplanen t. ex. utgöra underlag för att tillåta installation av direktverkande elvärme.

OED och SIND framför dessutom att energiplaneringen bör koncentreras till de områden där kommunen har de bästa förutsättningarna att påverka utvecklingen – dvs. värmeförsörjning, energisparande i egna fastigheter, inarbetning av energiaspekter i mark- och bebyggelseplaneringen samt rådgivning till fastighetsägare.

Flera av de remissinstanser som har yttrat sig över utredningsförslaget förordar någon form av värmeförsörjningsplanering i kommunerna. *Svenska kommunförbundet* anser exempelvis att det ligger nära till hands att utveckla planeringen för minskad oljeanvändning till en planering för värmeförsörjning. *Naturvårdsverket* anser att kommunala värmeförsörjningsplaner är viktiga från miljövårdssynpunkt och bör täcka hela tätorter inkl. småhusområden.

Behovet av samordning med annan kommunal planering understryks från flera håll. Några instanser menar dock att förslaget tillämpar ett alltför begränsat synsätt och att otillräckliga åtgärder föreslås. Det förekommer också tveksamhet inför förslagets detaljeringsgrad och ambitionsnivå; man menar att kommunerna själva bör utveckla sin energiplanering.

Här förordas, i likhet med flera remissinstanser, ett mer utvidgat synsätt på planeringen än vad SIND och OED föreslår. Energiplaneringen bör således inte begränsas till uppvärmningsområdet utan bör i princip omfatta kommunens hela energiförsörjning, dvs. både utvinning, omvandling, dis-

tribution och användning av energi inom olika samhällsområden. Det är exempelvis uppenbart att tillkomst eller nedläggning av en energikrävande industri inom kommunens område väsentligt påverkar förutsättningarna för planeringen av el- och värmeförsörjningen i kommunen. En sådan plan, som exempelvis kan benämnas *energiplan*, utgår från det totala energibehovet och de tillgängliga energitillgångarna inom kommunens område. Den behandlar såväl möjligheterna att effektivisera användningen av energi som former för tillförsel och distributionen av energi – bränsleval, distributionsformer – och riktlinjer för hur energianvändningen i olika delar av kommunen skall tillgodoses.

För att planerna skall kunna omsättas i praktisk handling och upplevas som begripliga, måste de innehålla klara och konkreta riktlinjer för utnyttjandet av olika energiformer. Olika energiformers användning bör klart kunna relateras till avgränsade områden, t. ex. kommundelar eller bostadsområden. Planerna för att utnyttja nya energiformer bör kompletteras med en realistisk tidplan, så att enskilda kommunmedborgare, företag m. fl. i god tid vet vilka förutsättningar som gäller när de själva önskar ta olika initiativ. Det kan vara motiverat att upprätta handlingsprogram för genomförandet av energiplanen. Sådana program finns redan i dag i flera kommuner. Statens energiverk bör i detta sammanhang kunna göra viktiga insatser när det gäller att ta tillvara de erfarenheter som successivt vinnas, och att förmedla dessa till kommunerna.

Som grund för de konkreta ställningstagandena för de närmaste åren är det naturligt att kommunerna bildar sig en uppfattning om sin energiförsörjning på längre sikt. En sådan "strategi" – som av naturliga skäl blir mer översiktlig till sin karaktär – kan bl. a. behandla energihushållningsfrågor och vilka energiformer som bör användas på längre sikt. Exempelvis bör det övervägas vilken utbredning elvärme bör få, med hänsyn till att elenergin på sikt kan väntas bli dyrare. Sådana ställningstaganden kan i många fall tjäna som underlag vid planering av investeringar i distributionsnät för el och fjärrvärme som innebär stora kapitalinsatser. Även för statsmakterna är det väsentligt att få information om kommunernas långsiktiga överväganden. Denna information måste ingå som ett underlag både i fullföljandet av oljeersättningsprogrammet och i det arbete som nu har påbörjats med att skapa förutsättningar för en avveckling av kärnkraften i enlighet med riksdagens beslut.

Mot den bakgrund som har angivits här bör den nuvarande skyldigheten för kommunerna att upprätta oljereduktionsplaner ersättas med ett krav på upprättande av en energiplan. I ett senare skede, när tillräckliga erfarenheter har vunnits av arbetet med energiplaner, och när energiplaner utgör en naturlig och integrerad del av den kommunala planeringsprocessen, kan det finnas skäl att diskutera om obligatoriet behöver kvarstå. Sådana överväganden bör göras i de återkommande omprövningarna av målen och riktlinjerna för den nationella energipolitiken.

3.4 Förankring

Energiplanen bör alltså beskriva kommunens strategi för energihushållningen och energiförsörjningen i kommunen. Det är viktigt att energiplanens intentioner blir väl förankrade i berörda kommunala nämnder och därigenom ger uttryck för en samlad politik på energiområdet från kommunens sida. Kommunstyrelsen har här ett samordnande ansvar. Den viljeyttring som energiplanen ger uttryck för bör sedan i tillämpliga avseenden vägas in och komma till uttryck i fysiska planer och i de kommunala förvaltningarnas verksamhetsplaner.

Hur arbetet skall organiseras får givetvis avgöras med utgångspunkt i de förutsättningar som gäller i varje enskild kommun. Generellt kan dock sägas att syftet med den samordnade planering som här förespråkas är att åstadkomma ett bättre utnyttjande av resurser, och en bättre samordning av olika huvudmäns verksamhet. Genom att det slutgiltiga ansvaret för fastställandet av energiplanen vilar på kommunfullmäktige säkras man att planen blir föremål för en offentlig debatt och därigenom blir förankrad. Därigenom kan planen uppfattas som trovärdig och auktoritativ.

Energiplaneringen berör inte bara kommunens egen förvaltning utan förutsätter också i hög grad åtgärder från enskilda industrier, fastighetsägare, trafikföretag etc. För att få medverkan och förståelse för genomförandet av energiplanen är det därför viktigt att den arbetas fram på ett sätt som ger möjlighet till insyn från kommunmedborgarna. För detta finns redan samrådsförfaranden etablerade i kommunerna.

När energiplanen har fastställts är det viktigt att kommunen informerar kommuninvånarna om dess innehåll så att alla vet vad som gäller och vilka motiv som finns till de ställningstaganden som har gjorts.

Planen bör vara rullande, och omfatta en period om förslagsvis 5–10 år. Med tanke på att förutsättningarna för energiförsörjningen snabbt förändras bör en regelbunden utvärdering och revidering av planen ske. Kommuner, industrier m. fl. som ändrar planer och beslut av betydelse för energiplaneringen i den egna kommunen eller angränsande kommuner bör dock snarast informera de berörda om detta. Den föreslagna tidshorizonten för planen sammanhänger med vikten av att den är realistisk och genomförbar. Utblickar måste, som tidigare nämnts, dock ske mot ett längre tidsperspektiv. Inte minst planeringen av utbyggnaden av fjärrvärme, där framtida möjligheter till mottrycksproduktion bör beaktas, kräver ett längre tidsperspektiv.

Som tidigare har framhållits har kommunerna väsentligt olika förutsättningar i en mängd avseenden, och det är därför naturligt att olika kommuners energiplaner kommer att variera både till form och till innehåll. Samtidigt är det uppenbart att det finns många gemensamma problem, och ett stort behov av utbyte av information mellan kommuner om vilka erfarenheter de har vunnit av sin energiplanering. Det är därför angeläget

att en *försöksverksamhet* snarast kommer till stånd i ett antal kommuner, med den inriktning som har angetts i denna promemoria. Statens energiverk bör på olika sätt kunna bistå de berörda kommunerna i ett sådant planeringsarbete, och bör också verka för att de erfarenheter som nås görs tillgängliga för landets övriga kommuner.

3.5 Samverkan mellan kommuner

Energifrågorna bör inte behandlas enbart med hänsyn till andra aktiviteter inom kommunen utan också med hänsyn till energifrågornas behandling i närliggande kommuner. Av olika skäl finns det ofta anledning att i energisammanhang samverka kommuner emellan.

För att utvinna lokala energitillgångar kan exempelvis krävas en avsättning av större kvantiteter än en viss kommun behöver. En planerad torvbrytning med investeringar i vägar, maskiner, förbränningsanläggningar m. m. förutsätter ofta att flera kommuner går samman om planering, finansiering och organisation av denna verksamhet.

Ett annat exempel är fjärrvärmesystem med sopförbränningsanläggning som använder flera kommuners samlade avfall.

Enligt lagen om kommunal energiplanering skall som nämnts kommuner vid sin planering undersöka förutsättningarna att genom samverkan med andra större intressenter, såsom processindustri eller kraftföretag, gemensamt lösa frågor som har betydelse för hushållningen med energi eller för energitillförseln. Om det finns förutsättningar för en gemensam lösning skall de tas till vara i planeringen.

Ibland kan en sådan samverkan avse flera kommuner eller en hel region inom ett län eller över länsgränser. Frågan kan ställas huruvida någon part utanför kommunerna i sådana fall bör samordna kommunernas arbete med energiförsörjningen. Utredningen om styrmedel för näringslivets energihushållning – den s. k. Grafströmska utredningen – har i sitt betänkande (SOU 1981:94) *Energisamverkan stat–kommun–näringsliv* i detta sammanhang föreslagit en ändring i lagen om kommunal energiplanering som ger möjlighet att ålägga två eller flera kommuner att genomföra gemensam energiplanering. Av de remissinstanser som behandlat frågan är praktiskt taget samtliga avvisande till förslaget. I stället förespråkas allmänt en frivillig samverkan med aktivt stöd från statens energiverk.

Statens planverk pekar på sambanden mellan lagen om kommunal energiplanering och en ny plan- och bygglagstiftning. *Oljeersättningsdelegationen* betonar betydelsen av samordning mellan kommuner och industri i den kommunala energiplaneringen men understryker vikten av frivilligheten och vill avvakta utfallet av kravet på oljereduktionsplaner. Vidare anför delegationen att energiverkets behandling av sådana planer kommer att ge kunskaper som kan återföras till det lokala planet och leda till överenskommelser om gemensamma lösningar för flera kommuner. *Svens-*

ka Cellulosa- och Pappersmassföreningen anser att det inte krävs något formaliserat krav på samplanering för att eventuella samordningsvinster skall tas till vara. Föreningen tror att samarbete om spillvärmeleveranser etableras så snart det finns ekonomiska förutsättningar.

Utredningen föreslår vidare att statens energiverk skall medverka till att centrala eller regionala bränslebolag bildas, för att underlätta genomförandet av samarbetsprojekt. Förslaget möts med blandade reaktioner från remissinstanserna. Många, bl. a. *universitetet i Stockholm* och *Svenska värmeverksföreningen* stöder tanken med hänvisning till att tillkomsten av bränslebolag underlättar övergången till inhemska energikällor. Några remissinstanser avvisar dock förslaget. Exempelvis *statens vattenfallsverk* anser att utvecklingen bedrivs bäst genom frivillig samverkan mellan producenter och konsumenter.

Samverkan kommuner emellan är i de flesta fall ett gemensamt intresse och kommer därför i allmänhet till stånd genom initiativ från kommunerna själva. Formerna för en samverkan två eller flera kommuner emellan bör därför ankomma på kommunerna själva att komma överens om. På flera håll finns exempel på väl utvecklade former för samverkan mellan kommuner exempelvis i form av kommunalförbund. Som exempel kan nämnas att i Skåne finns nordvästra Skånes resp. sydvästra Skånes kommunalförbund. Länsavdelningar av Svenska kommunförbundet har i några fall biträtt kommunerna i samverkanprojekt. I Storstockholmsområdet finns för energifrågor en sammanslutning av flera kommuner, STOSEB.

Slutsatserna av vad som nu har sagts är att någon ändring av nuvarande ordning inte behövs. Tillkomst av bränslebolag och andra åtgärder för att bl. a. stimulera till gemensamt utnyttjande av lokala energislag inom större regioner kan tillgodoses bl. a. genom det stöd för oljeersättande åtgärder som statens energiverk administrerar.

3.6 Förslag till ändring av lagen om kommunal energiplanering

Ovan har föreslagits att de olika planer som kommunerna i dag har inom energiområdet, bl. a. oljereduktionsplaner och energisparplaner för befintlig bebyggelse, ersätts med en sammanhållen plan, en *energiplan*. Som har utvecklats i det föregående bör energiplanen omfatta hela energisystemet i kommunen, dvs. tillförsel, distribution och användning av energi. Vidare bör planen vara antagen av kommunfullmäktige.

Förslaget innebär vidare att energiplanen skall vara obligatorisk för kommunerna. Det innebär att lagen om kommunal energiplanering måste ändras, förslagsvis enligt följande:

*Förslag till ändring av lagen (1977:439) om kommunal energiplanering**Nuvarande lydelse*

3 § I varje kommun skall det finnas en aktuell plan för att minska oljeanvändningen i kommunen.

Planen beslutas av kommunfullmäktige.

Föreslagen lydelse

3 § I varje kommun skall det finnas en aktuell plan för *tillförsel, distribution och användning av energi*. Planen skall innehålla *kvantitativa mål för energihushållning och för att minska oljeanvändningen i kommunen*.

Planen beslutas av kommunfullmäktige.

4 Styrmedel för kommunal energiplanering

I det föregående har redovisats ett förslag till hur den kommunala energiplaneringen kan utvecklas. För att de uppställda planerna skall få praktisk betydelse är det emellertid nödvändigt att kommunerna förfogar över tillräckliga styrmedel. I det följande redovisas några av de nuvarande styrmedlen. Vidare diskuteras behovet av ytterligare styrmedel.

4.1 Nuvarande styrmedel

- Genom byggnadslagstiftningen ställs vissa krav på energiegenskaper och utformning av värmesystem vid nybyggnad och mer omfattande om- eller tillbyggnad. I byggnadslagen (BL) ges vissa bestämmelser om fysisk planering och om markens användning. Genom stadsplaneinstrumentet ges kommunen en viss möjlighet att styra nybebyggelsen så att den anpassas till kollektiva värmeförsörjningssystem, t. ex. fjärrvärme. I byggnadsstadgan (BS) sägs att planläggning skall ske så att hänsyn tas till energihushållningsaspekter (9 §). Vidare regleras vilka åtgärder som kräver byggnadslov. Dit hör bl. a. en sådan ändring av en byggnad som berör konstruktionen av eldstaden och rök- eller ventilationskanaler.
- Regeringen har i oktober 1983 remitterat ett förslag till ny plan- och bygglagstiftning till lagrådet. Enligt förslaget skall energifrågorna ges ökad vikt vid lokaliseringsprövning av i första hand samlad bebyggelse. En bestämmelse i lagförslaget föreskriver att byggnader och andra anläggningar som för sin funktion är beroende av energianvändning skall placeras på ett sätt som är lämpligt från energiförsörjnings- och energihushållningssynpunkt. Lagen är avsedd att träda i kraft år 1987.
- Genom lagen om allmänna värmesystem (1981:1354) kan en kommun ansöka om att få förklara ett system för ledningsbunden energi (fjärrvärme eller naturgas) för allmänt. Om ansökan bifalles har kommunen rätt att ta ut anslutningsavgift av en fastighetsägare inom det allmänförklarade området, även om denne inte vill ansluta sig. Allmänförklar-

en medför också en skyldighet för kommunen att ansluta alla fastigheter inom området, vilkas ägare önskar det. Samtidigt innebär allmänförklaring att abonnenterna har möjlighet att få taxan prövad hos statens v:nämnd.

- Lagen (1902: 71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar – ellagen – föreskriver att den som har områdeskoncession för ett visst område är skyldig att tillhandahålla el till den som begär det. Undantag gäller dock om elenergin är avsedd att användas för uppvärmningsändamål inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och där värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för områden gemensamma systemet. Frågan om undantagsbestämmelsernas tillämpning diskuteras i kapitel 7 nedan. Möjligheterna att tillgodose lokala intressen skall särskilt beaktas vid prövning av ansökan om områdeskoncession. De lokala intressena företräds av kommunerna.
- Statliga bostadslån för nybyggnad lämnas enligt bostadsfinansieringsförordningen (1977: 946). Om en kollektiv värmeanläggning finns (fjärrvärme- eller naturgasnät) och den planerade byggnaden ligger inom värmeplansområdet, ges bostadslån dock endast om huset ansluts till den kollektiva värmeanläggningen.
- Villkoren för stöd till energibesparande åtgärder i befintliga bostadshus beskrivs kortfattat i kapitel 8. Stödet beslutas i allmänhet av länsbostadsnämnden efter yttrande av det kommunala förmedlingsorganet. Kommunen har rätt att avstyrka ansökningar om stöd till energisparåtgärder om översiktliga ställningstaganden av kommunfullmäktige beträffande t. ex. energiförsörjningen i kommunen motiverar det. Länsbostadsnämnden har rätt att bifalla en av kommunen avstyrkt ansökan endast om särskilda skäl föreligger.
- Den kommunala rådgivnings- och besiktningsverksamheten i anslutning till energisparandet i befintlig bebyggelse syftar till att informera fastighetsägare om vilka åtgärder som är möjliga och lämpliga att vidta i hans fastighet, och att påvisa de ekonomiska konsekvenserna av olika åtgärder. Verksamheten är frivillig både för kommunen och för fastighetsägarna. Den finansieras sedan år 1978 med statliga bidrag. Besiktningsförrättarnas roll diskuteras i kapitel 6 nedan.
- I och med att energiplaneringen utsträcks till att också omfatta elanvändningen och elförsörjningen kommer också de kommunala konsumentvägledarna att få en roll i energisammanhang. Det är hos dem konsumenterna kan få råd om hushållsutrustning, belysning etc. inte minst vad gäller energiåtgång. Hur samverkan mellan denna konsumentvägledning och rådgivnings- och besiktningsverksamheten på värmeområdet skall utformas bör övervägas inom kommunen.
- Enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) skall regeringen pröva tillkomsten och lokaliseringen av bl. a. sådan industriell verksamhet som

är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi. För att tillstånd till lokalisering skall ges måste kommunen ha tillstyrkt ansökan. En översyn av denna lagreglering görs f. n. inom regeringskansliet inom ramen för arbetet med en naturresurslag.

- Kommunerna har ett flertal möjligheter att påverka värmeanläggningar, t. ex. fastbränslepannor, så att de utförs och används på ett miljömässigt acceptabelt sätt. Administrativt regleras dessa frågor på tre sätt.
- 1 Kommunerna kan i samband med planeringen av värmeförsörjningen och i den fysiska planeringen ge rekommendationer för hur uppvärmningen bör anordnas i småhusområden.
- 2 Vid prövningen av byggnadslov för uppvärmningsanordningar skall prövas att dessa är så utförda att olägenheter för grannar inte uppkommer. Normalt sker detta genom att byggnadsnämnden inhämtar miljö- och hälsoskydds nämndens bedömning.
- 3 Vid tillsyn enligt hälsoskyddslagen prövas att anordningar för uppvärmning används på ett sådant sätt att sanitär olägenhet inte uppkommer. Miljö- och hälsoskydds nämnden kan utifrån denna lagstiftning tillgripa restriktioner mot fastbränsleledning när olägenheter förekommer, om dessa inte kan avhjälpas genom rådgivning.

De flesta av de nämnda styrmedlen är av tvingande karaktär, och syftar i allmänhet till att göra det möjligt för en kommun att förbjuda eller begränsa en viss typ av verksamhet eller uppvärmningsform. Kommunerna har också andra möjligheter att påverka valet av form av energitillförsel i olika sektorer. Genom exploateringsavtal eller andra överenskommelser med t. ex. en byggherre kan en kommun påverka bl. a. uppvärmningssättet i nytillkommande bebyggelse. Utnyttjande av industriell spillvärme kan i många fall komma till stånd genom avtal mellan kommunen och någon industri.

Kommunerna har vidare stort inflytande över de kommunala bostadsföretagen som står för en betydande del av bostadsbeståndet. De har därigenom möjlighet att påverka dessa att bli mönsterbildande vad gäller energihushållningsåtgärder. Kommunerna är också tillsammans med bostadsföretagen stora upphandlare av energiteknisk utrustning. De kan därigenom påverka den lokala marknadens utbud och genom samverkan den nationella marknaden. Bl. a. gäller det utveckling av energisnål elanvändande utrustning för bostäder, kontor m. m.

Kommunens handlande har vidare en väsentlig påverkan på energianvändningen inom transportområdet. Genom åtgärder i den fysiska planeringen kan förutsättningarna att bygga upp en tillfredsställande trafikförsörjning påverkas. Bebyggelseplaneringen har en väsentlig inverkan på möjligheterna till effektivitet och ekonomi i kollektivtrafiksystemet. Det är därför viktigt att kommunerna vid sin planering av bostads- och arbetsplatsområden på ett tidigt stadium tar hänsyn till hur trafikförsörjningen skall ordnas.

Bebyggelsens påverkan på kollektivtrafiken är beroende av olika faktorer som områdesutformning och gatunät, bebyggelsestäthet samt lokalisering av bebyggelse.

En tätortsstruktur som innebär en uppbyggnad kring kollektiva stamlinjenät, kompletterad med en effektiv matning till dessa, ger goda förutsättningar att ekonomiskt och energieffektivt möta transportbehoven med en god kollektivtrafik. Vidare gäller att en väl sammanhållen tätortsform möjliggör ett minskat transportarbete. Slutligen måste lokaliseringen av nya verksamheter ske till platser som lätt kan försörjas av kollektivtrafik av hög standard. Om lokaliseringen sker utan hänsyn till kollektivtrafiken visar det sig ofta omöjligt att i efterhand åstadkomma en god kollektivtrafikförsörjning till rimliga kostnader.

Det är således angeläget att den kommunala planeringen strävar efter att skapa goda förutsättningar för kollektivtrafiken.

Energiaspekten har betydelse även vid utformning och trafikreglering av väg- och gatunät. Genom olika åtgärder, såsom t. ex. samordning av signalsystem i tätorter, kan man underlätta framkomligheten för trafiken och därmed även sänka drivmedelsförbrukningen.

Eftersom el- och fjärrvärmedistributionen i allmänhet sker i kommunal regi påverkar kommunerna genom taxesättningen de flesta kommuninvånarens utgifter för energi och olika energisystems lönsamhet.

Slutligen svarar kommunernas egen verksamhet – drift och skötsel av fastigheter, kommunal service, gatu- och vägbelysning osv. – för en stor del av landets totala energianvändning.

4.2 Behov av ytterligare styrmedel

Som har utvecklats har kommunerna ansvaret för att energiplaneringen står i överensstämmelse med de nationella energipolitiska målen. Vidare ankommer det på de ansvariga i kommunen att aktivt verka för en bred uppslutning kring den kommunala energiplanen. En huvuduppgift är därvid att på olika sätt försöka få till stånd en frivillig samverkan mellan olika parter i de fall då det finns konflikter.

Det kan emellertid finnas fall där kommunen måste fatta beslut som går emot den enskildes intressen, exempelvis när någon typ av allmänna intressen måste tillgodoses eller när det är nödvändigt att fatta ett beslut för att lösa en konflikt mellan motstridiga intressen.

Som ovan har berörts existerar redan i dag flera kommunala styrmedel som kan utnyttjas, framför allt inom uppvärmningsområdet. Vissa av dem har emellertid använts mycket lite eller inte alls. Detta kan naturligtvis bero på att den önskade utvecklingen har kommit till stånd utan att styrmedlen i fråga har behövt användas. En annan orsak kan vara att styrmedlen är olämpligt utformade och därigenom ineffektiva. Ett ytterligare skäl kan vara att tillräcklig kunskap om vilka styrmedel som faktiskt finns och

vilka effekter dessa kan ha, i dag saknas på många håll. En nödvändig förutsättning för att styrmedlen skall få avsedd effekt är naturligtvis att det finns en uttalad vilja från de ansvariga i kommunen att aktivt styra användningen av energi.

I samband med att kommunen upprättar en energiplan kommer sannolikt ett antal problem att identifieras. Ett viktigt steg mot en utvecklad kommunal energiplanering kan t. ex. vara att de ansvariga i kommunen går igenom vilka styrmedel som finns och analyserar på vilket sätt de skulle kunna bidra till att de kommunala målen för energitillförsel och energianvändning uppfylls. Det är möjligt att en sådan genomgång i många fall visar att nuvarande styrmedel är tillräckliga för att komma till rätta med de problem som idag rapporteras från kommunerna. Denna uppfattning stöds bl. a. av erfarenheterna från ett seminarium om kommunal energiplanering, som anordnades av industridepartementet i samarbete med Svenska Kommunförbundet i september 1983. Där framkom att kommunerna har mycket få önskemål om ytterligare styrmedel. Ett par förslag, som har väckts i flera sammanhang, diskuteras dock i det följande. De rör dels kommunernas inflytande över bebyggelsens uppvärmning, dels den kommunala besiktnings- och rådgivningsverksamheten som riktas till fastighetsägare.

5 Kommunernas inflytande över bebyggelsens uppvärmning

Frågan om hur uppvärmningen av bebyggelsen skall ske är en av de mest betydelsefulla delarna av energiplaneringen. En utvecklad kommunal energiplanering förutsätter att kommunen för olika planområden tar ställning till dels vilken ambitionsnivå som skall gälla för energihushållningen, dels vilka uppvärmningsformer som skall finnas. Vidare bör i planeringen anges hur uppvärmningen skall anordnas i framtiden. Detta bör även gälla vid ändring av befintliga bebyggelseplaner för förtätning eller förnyelse av bostadsområden. Om kommunerna vid sin detaljplanering planerar den framtida energiförsörjningen för ett område får såväl byggnadsnämnden som den enskilde byggaren ett bättre underlag för att ta ställning till hur en byggnads uppvärmningssystem lämpligen bör utformas. Samtidigt förbättras underlaget för beslut om utbyggnad av t. ex. el- och fjärrvärmedistributionen.

När det gäller frågan om valet av uppvärmningssystem finns i det tidigare nämnda förslaget till ny plan- och bygglag bestämmelser som ger kommunerna möjlighet att i samband med fastställelsen av områdesbestämmelser eller detaljplaner fatta beslut om lämplig uppvärmningsform, t. ex. för att ta till vara spillvärme från närbelägna fastigheter eller för att hindra individuell uppvärmning av visst slag. Därigenom kommer kommu-

nerna bättre än i dag att kunna påverka valet av uppvärmningsform, speciellt vid nyexploatering och mer omfattande ombyggnader. Som nämnts är avsikten att den nya plan- och bygglagen skall träda i kraft år 1987.

Även vid byte av uppvärmningssystem i en befintlig byggnad kan starka motiv anföras för att öka kommunernas inflytande över valet av uppvärmningsform. Ett sätt att åstadkomma detta är att införa en byggnadslovsplikt vid byte av uppvärmningssystem. Vid prövningen av byggnadslov bör byggnadsnämnden ha att se till att den planerade åtgärden dels överensstämmer med byggnadslagstiftningens krav och kraven i annan lagstiftning, dels är förenlig med kommunens energiplan.

Ett krav på byggnadslov vid byte av uppvärmningssystem skulle emellertid, med tanke på den omfattande övergång från främst olja till andra energislag som kan förutses under de närmaste åren, innebära en väsentligt ökad belastning på byggnadsnämnderna. Därigenom skulle också uppnåendet av oljeersättningsmålet kunna komma att försenas. Det bör därför övervägas om någon annan form är lämpligare för att ge kommunen ett inflytande över valet av uppvärmningsform.

Ett stort antal lagar och förordningar reglerar i dag i olika avseenden utformningen av olika uppvärmningssystem. Vissa av dem har nämnts i föregående kapitel. En sammanställning av de olika regler som påverkar valet av uppvärmningssystem återfinns i *bilaga 1*. Det är inte utan vidare uppenbart att dessa olika regler står i samklang med varandra eller att reglerna är tillräckligt effektivt utformade. En strävan bör vara att så långt som möjligt förenkla nuvarande regler och göra dem så enhetliga och generella som möjligt. Den interdepartementala arbetsgruppen för frågor om energianvändning har för avsikt att gå igenom befintliga styrmedel i avsikt att åstadkomma enklare och mer enhetliga regler. Vidare avser arbetsgruppen att undersöka om det finns behov av ytterligare lagstiftning och, om detta är fallet, föreslå hur en sådan lagstiftning bör utformas.

Det är redan idag möjligt för kommunerna att, för att styra valet av uppvärmningsform i olika områden, utnyttja den befintliga lagstiftningen på ett mer aktivt sätt. I förekommande fall kan de vidare, när det blir möjligt, använda sig av de möjligheter att meddela bestämmelser i detaljplan eller områdesbestämmelser som följer av förslaget till ny plan- och bygglag.

När det gäller energihushållning i befintlig bebyggelse baseras denna verksamhet i dag på frivillighet. Starka skäl talar för att detta bör gälla även i fortsättningen. De flesta fastighetsägare har i dag ett egenintresse av att spara energi. Samhällets insatser bör i första hand riktas in på att tillvarata och stimulera detta intresse.

Det finns i dag ingen laglig möjlighet att ålägga en fastighetsägare att vidta energibesparande åtgärder. Förslaget till ny plan- och bygglag innebär bl. a. att kommunen – genom byggnadsnämnden – ges vissa möjligheter att påverka energiegenskaperna i befintlig bebyggelse. Dels får bygg-

nadsnämnden enligt förslaget möjlighet att, då en fastighetsägare ansöker om byggnadslov för en ombyggnad, ställa krav på andra åtgärder än de som fastighetsägaren har avsett genomföra – exempelvis energihushållningskrav – i den funktionella del av byggnaden som ansökan avser. Dels utvidgas den begränsade underhållningsskyldighet som idag föreligger. Förslaget innebär att en fastighetsägare får en skyldighet att sörja för ett sådant underhåll att byggnadens egenskaper i huvudsak bevaras. Detta krav innebär således inte att kommunen kan kräva en högre energihushållningsstandard än vad byggnaden i utgångsläget har. Däremot får byggnadens egenskaper – bl. a. från energisynpunkt – inte påtagligt försämrats i förhållande till vad som ursprungligen krävdes. Bestämmelsen är avsedd att gälla även för tidigare uppförda byggnader.

Det bör övervägas om det finns anledning att i vissa fall ge kommunerna möjlighet att ställa högre krav än vad PBL-förslaget innebär. Således kan det finnas behov av att kunna ålägga fastighetsägare att göra en energimässig upprustning av en byggnad. I första hand bör detta gälla för sådana byggnader som har uppenbara brister från energisynpunkt. Behov och utformning av eventuella styrmedel för att komma till rätta med sådana fall bör övervägas i samband med en översyn av bostadssaneringslagstiftningen.

6 Energirådgivning och energibesiktning

6.1 Den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningens verksamheten.

Sedan budgetåret 1977/78 lämnas statsbidrag till kommunerna för rådgivnings- och besiktningens verksamhet inom energiområdet. För att säkerställa en tillräcklig omfattning av verksamheten beslutade statsmakterna år 1981 att t. o. m. budgetåret 1985/86 garantera kommuner ett statligt bidrag av minst storleksordningen 130 milj. kr. per budgetår. Kommunerna har i allt större utsträckning engagerat fast eller tillsvidareanställd personal för dessa uppgifter. Mer än en tredjedel av de uppgifter som avser energibesiktning utförs dock f. n. av konsulter. Vad beträffar energirådgivningsverksamheten är motsvarande andelen tiondel.

Den organisatoriska hemvisten för verksamheten varierar. Den återfinns ofta under fastighetskontoret men kan lika ofta ligga under byggnadsinspektionen, tekniska kontoret, stadsarkitekts- eller stadsbyggnadskontoret. Den finns ibland under något centralt kansli, kommunkansliet eller planeringskontoret. I några fall sorterar verksamheten under det kommunala energiverket.

Den kommunala rådgivnings- och besiktningens verksamheten spelar en central roll vid genomförandet av energibesparingsprogrammet i bebyggelsen. Genom denna verksamhet kan den enskilde fastighetsägaren få infor-

mation och råd om vilka energisparåtgärder som är möjliga och lämpliga att utföra. Kommunerna får härmed också möjligheter att påverka och påskynda energisparverksamheten. Verksamheten omfattar inte bara förslag om lämpliga energisparåtgärder och kombinationer av sådana åtgärder. Även hälsoaspekter, särskilt sådana som kan påverkas av ventilation, samt råd och information om möjligheterna att ersätta olja med andra energislag ingår som en del i verksamheten.

Den helt övervägande delen av de energibesiktningar som utförs avser s. k. fullständiga besiktningar, dvs. de avser kontroll av värmepanna, vatteninstallationer, värmefördelning, isolering och ventilation. Endast en liten del av besiktningarna avser enbart värmepanna och då oftast i samband med eventuellt byte av en befintlig oljepanna mot ett annat uppvärmningssystem. Med pannbesiktningar kan också avses de undersökningar som vissa sotare gör i samråd med energirådgivningen för att fastställa verkningsgrad, ge råd om lämplig intrimning och utföra erforderliga inställningar. Den kommunala energibesiktningens verksamheten är inte regelbundet återkommande utan kan betraktas som en engångsbesiktning.

Inom bostadsdepartementet har tillsatts en särskild projektgrupp under ledning av kommunalrådet Hans Rode, Malmö, för att utvärdera den nuvarande kommunala rådgivnings- och besiktningens verksamheten inom energiområdet. Gruppen har lämnat en delrapport i januari 1984. Genom enkätsvar från samtliga kommuner och ett antal kommunbesök m. m. har gruppen försökt få en uppfattning om hur verksamheten fungerar i dag, hur den kan effektiviseras, vad kommunerna anser om energisparverksamheten samt om och hur kommunerna anser att den kan effektiviseras.

Gruppen skall under våren 1984 redovisa en bedömning av den framtida inriktningen och finansieringen av besiktningens- och rådgivningsverksamheten. Frågan om inriktningen av verksamheten efter den 1 juli 1986 kan därefter tas upp i samband med den omprövning av det samlade energihushållningsprogrammet som skall ske år 1985. Vissa förändringar i verksamheten är emellertid nödvändiga att genomföra dessförinnan.

I regeringens förslag om det s. k. ROT-programmet har föreslagits att det bör vara ett villkor för statligt stöd till underhåll och reparation att man tar till vara de möjligheter som finns att samordna underhålls- och reparationsarbeten med skäligen energisparåtgärder. Det kommunala förmedlingsorganet skall kunna förelägga den som söker underhållslån att redovisa ett underlag som visar att samordningsmöjligheterna tas tillvara. Ett sådant underlag kan bestå av bl. a. en besiktning.

Den nämnda utvärderingsgruppen har fått i uppdrag att föreslå hur en samordning av förbättrings- och ombyggnadsbesiktning och energibesiktning kan ske. En sådan samordning får inte utesluta besiktningar som görs enbart i energihushållningssyfte. Kravet på samordning får inte heller hindra eller försena att energisparåtgärder utförs utan att andra förbättringsåtgärder vidtas.

Av betydelse i detta sammanhang är också frågan om hur besiktning- och rådgivningsverksamheten samordnas med den kommunala energiplaneringen så att en samordning mellan åtgärder för tillförsel och hushållning kan ske i enlighet med vad som framgår av följande kapitel.

En annan viktig fråga är uppföljningen av att energibesiktningarna och även energirådgivningen leder till att energisparåtgärder verkligen genomförs.

Statligt stödd energirådgivning till näringslivet samt till lantbruket och trädgårdsnäringen finns vid de regionala utvecklingsfonderna och vid lantbruksnämnderna. Denna rådgivningsverksamhet grundas inte bara på de nationella riktlinjerna för energipolitiken utan också i hög grad på den energiplanering som gäller lokalt. En samordning med kommunerna krävs också för att göra lämpliga fördelningar av olika rådgivningsobjekt.

6.2 Besiktning av värmeanläggningar

Allmänt

Besiktning av värmeanläggningar kan utföras oberoende av byggnadsbesiktning. Sådana besiktningar kan också kombineras med enklare trimning och justering av anläggningarna. Dessa justeringsåtgärder och andra energisparåtgärder som ofta föreslås vid besiktning av värmeanläggningar har visat sig kunna medföra snabba energibesparingar huvudsakligen av olja. För att åtgärderna skall bli stående krävs ofta att de vidtas vid upprepade tillfällen. Det finns därför anledning att särskilt behandla frågor om regelbundet återkommande besiktning av värmeanläggningar.

Den s. k. EPD-verksamheten (energiinriktad prototyp- och demonstrationsverksamhet) bedrevs under åren 1975–1979 som en statlig energibesparingskampanj inriktad främst på ekonomisk panndrift. Syftet var att genom information och demonstration få så många fastighetsägare som möjligt att själva eller med hjälp av en fackman trimma sina oljeeldade pannanläggningar så att verkningsgraden förbättrades. Målet var att genom vissa justeringar erhålla en oljebesparing på 10%. Under de nämnda åren trimmades ca 10 000 pannanläggningar. Trimningarna medförde en förbättring med i genomsnitt 5%. Kontrollmätningar i särskilda områden visade att man för att uppnå 10% förbättring skulle behöva vidta ytterligare åtgärder förutom den enkla trimningen.

Sedan år 1979 har EPD-verksamheten ändrat karaktär. Verksamheten har numera breddats till att omfatta hela byggnaden. Som ett led i arbetet utbildas lokala informatörer i samarbete med ett antal kommuner. Man producerar också skriftligt informationsmaterial om bl. a. trimning av oljeeldade pannor, vedeldning och övergång från olja till el.

Svenska kommunförbundet har med stöd från bostadsdepartementet och i samarbete med Ljusnarsbergs kommun genomfört en försöksverksamhet med en arbetsmodell för skorstensfejare. Syftet med försöksverk-

samheten är att pröva om skorstensfejarnas traditionella arbetsuppgifter kan förändras så att de i större utsträckning kan ägna sig åt att förebygga sotbildning och företa energisparåtgärder, t. ex. besiktiga värmeanläggningar. Försöksverksamheten har hittills visat att goda resultat är möjliga att nå med den nya arbetsmodellen. För att kunna genomföra försöksverksamheten har de berörda skorstensfejarna genomgått en kompletterande utbildning under en vecka.

Oljebolagen har sedan länge erbjudit sina kunder abonnemang på värme-service. I denna service ingår en årlig översyn med genomgång och kontroll av brännaren, ekonomitrimning, rökgasanalys, sottest och driftsäkerhetsprov. Andra värmeserviceföretag kan också erbjuda i huvudsak motsvarande service.

Framlagda förslag om besiktning av värmeanläggningar

Förslag om besiktning av värmeanläggningar har diskuterats vid flera tillfällen. Den statliga energisparkommittén föreslog år 1976 att obligatorisk årlig inspektion av alla pannanläggningar som förbrukar mer än 3 m³ olja per år skulle införas. År 1977 lade statens planverk fram förslag om periodisk tillsyn av värme- och ventilationsanläggningar. Energihushållningsdelegationen föreslog år 1980 att besiktning och rådgivning skulle gälla som villkor för att få energisparstöd och att ett särskilt program för regelbunden besiktning av i första hand värmeanläggningar skulle genomföras. Frågan om obligatorisk besiktning av bl. a. värmeanläggningar har vidare behandlats i ett antal motioner i riksdagen.

Föreningen ekonomisk rationell uppvärmning, Rörfirmornas Riksförbund och Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund har i en gemensam skrivelse till regeringen år 1982 hemställt att en obligatorisk årlig inspektion av små och medelstora oljepannor skall införas och att inspektionen utförs av skorstensfejarna vid ett av de årliga lagstadgade sotnings-tillfällena. Även i energisparkommitténs och energihushållningsdelegationens förslag framhölls sotningsväsendet som en resurs som borde utnyttjas i detta sammanhang.

Överväganden och förslag om inriktning och utformning av pannbesiktningens verksamheten

Flera utredningar och studier har visat att energibesparingar kan åstadkommas genom bättre drift och skötsel av värmeanläggningar. Av stor betydelse är att bl. a. fastighetsskötare och drifttekniker får erforderlig utbildning. Kommunerna har härvid direkta möjligheter att ge den egna personalen kompletterande utbildning. Kommunerna har också indirekt, genom den kommunala rådgivnings- och besiktningens verksamheten, möjlighet att påverka de allmännyttiga, kooperativa och privata fastighetsägarna så att deras personal får adekvata kunskaper.

Bättre intrimmade värmeanläggningar ger inte bara energibesparingar

utan har även fördelar från hälso- och miljösynpunkt. Trots detta finns det fortfarande många fastighetsägare som inte har en regelbunden service eller trimning av sina värmeanläggningar.

Kommunerna bör därför kunna erbjuda fastighetsägarna en regelbunden besiktning av små och medelstora anläggningar. De större fastighetsförvaltarna torde ha egna resurser för denna typ av besiktning. I större anläggningar finns i allmänhet särskild driftpersonal som sköter anläggningen. Det torde därför inte vara nödvändigt med en regelbunden energibesiktning eller service i dessa anläggningar. I sådana fall har det från energihushållningssynpunkt större betydelse att se till att den berörda personalen har erforderliga kunskaper om hur anläggningen skall skötas på ett energiekonomiskt sätt.

Om man kan samordna besöken för energibesiktningen med andra besök i pannrummet eller anläggningen kan kostnaderna minskas. Det är därför naturligt att en kommunal, regelbundet återkommande energibesiktning utförs av sådan organisation som normalt arbetar med värmeanläggningar. I några kommuner har personalen inom sotningsväsendet redan i dag vissa uppgifter inom energihushållningsområdet. Sotningsväsendets personal har också i sina ordinarie arbetsuppgifter möjligheter att påverka energianvändningen. Sotningsväsendet är därför den organisation som ligger närmast till för denna besiktningsverksamhet.

Förslag har tidigare lagts fram om obligatorisk besiktning av bl. a. värmeanläggningar. Med hänsyn till det allt större intresse som fastighetsägarna av ekonomiska skäl borde ha för att spara energi bör det emellertid vara tillräckligt att erbjuda kompetenta besiktningstjänster och informera fastighetsägarna därom. Besiktningen bör därför vara frivillig för fastighetsägaren.

Kommunerna är sannolikt även för egen del, bl. a. av miljöskäl, angelägna om att kunna erbjuda fastighetsägarna en regelbunden energibesiktning av värmeanläggningar, men verksamheten bör vara ett frivilligt åtagande från kommunens sida.

Besiktningen kan ha något olika utformning i olika kommuner beroende på behov och lokala förutsättningar. Det är naturligt att verksamheten i första hand inriktas på oljeeldade anläggningar. Men det är också viktigt att t. ex. fastbränslepannor sköts och eldas på bästa sätt. Detta gäller inte bara från energisynpunkt utan alldeles särskilt också från hälso- och miljösynpunkt och från brandskyddssynpunkt. Det bör därför ingå i uppgifterna för besiktningspersonalen att vid behov förmedla råd om t. ex. fastbränsleledning.

Besiktningen bör lämpligen omfatta inspektion, mätning av verkningsgrad och enklare justeringsåtgärder. Vid den besiktning som kommunen erbjuder bör vidare förslag till andra erforderliga åtgärder lämnas till fastighetsägaren.

Det är givetvis angeläget att samordna besiktningen av värme-

anläggningarna med den övriga kommunala besiktning- och rådgivningsverksamheten på energiområdet. Andra samordningsmöjligheter bör också studeras, t. ex. samordning med säkerhetsansvariga myndigheter vad gäller elpannor och varmvattenberedare.

Besiktningen bör vara självfinansierade och en avgift tas ut av fastighetsägaren. För fastighetsägaren bör avgiften väl kunna täckas in av de besparingar som besiktningen av och besiktningen föranledde, vidtagna åtgärder bör medföra.

För att få exempel på lämpliga modeller för denna besiktningssamhet kan ytterligare försök behöva göras i några kommuner eller regioner.

6.3 Kompletteringsutbildning för personal inom sotningsväsendet

Bakgrund

En från energisynpunkt ändamålsenlig utbildning av dem som kan påverka energianvändningen är på alla nivåer en viktig del i energihushållningsprogrammet. Det är särskilt betydelsefullt att nya rön och erfarenheter fortlöpande förs in i utbildningen. Det är därför angeläget med särskilda utbildningsåtgärder för redan yrkesverksamma som i sin yrkesverksamhet direkt eller indirekt kan påverka energianvändningen.

Den tekniska utvecklingen inom uppvärmnings- och ventilationsområdet har under senare år gått snabbt. Vidare har det genom de snabba ökningarna av energipriset blivit allt mer angeläget att värme- och ventilationsanläggningar sköts på ett energibesparande sätt. För personalen inom sotningsväsendet krävs därför numera större insikter än tidigare i bl. a. värme- och ventilationsteknik.

Bl. a. mot denna bakgrund fick statens brandnämnd i mars 1983 i uppdrag att lämna förslag rörande fortbildning av den redan verksamma personalen inom sotningsväsendet för uppgifter inriktade på energihushållning.

Förslag från statens brandnämnd

Brandnämnden har i juni 1983 till regeringen redovisat sitt förslag Kompletteringsutbildning för personal inom sotningsväsendet – Energihushållning.

Statens brandnämnd föreslår en kompletteringsutbildning för personalen inom sotningsväsendet uppdelad på två nivåer. Den första nivån avser värmeproduktion i mindre anläggningar. Efter genomgången utbildning skall skorstensfejaren kunna utföra en funktionskontroll av värmeproduktionsanläggningen, inreglera anläggningen till optimala driftvärden och ge råd och anvisningar om åtgärder för en bättre energihushållning.

För den andra nivån, som avser uppvärmning och ventilation, anger brandnämnden följande inriktning. Skorstensfejaren skall kunna medverka till en bättre energihushållning vid produktionen och distributionen av värme för byggnadsuppvärmning samt beträffande ventilationssystemens funktion och skötsel.

Beträffande värmeproduktionen inriktas utbildningen på breddade och fördjupade kunskaper så att samma arbetsuppgifter som omfattas i den första utbildningsnivån skall kunna utföras även i fråga om medelstora och större värmeanläggningar.

Utbildningen om ventilationssystemen bör inriktas på kunskaper om mätteknik och inreglering av luftflöden och på kontroll av funktionen hos viktiga komponenter i systemet. Utbildningen bör även omfatta byggnaders och byggnadsdelarnas lufttäthet med hänsyn till s. k. ofrivillig ventilation.

Brandnämnden föreslår att ca 1 600 skorstensfejare av totalt ca 2 100 utbildas i två veckor i kursen om värmeproduktion i mindre anläggningar. Vidare föreslås att mellan 600 och 700 mästarutbildade skorstensfejare utbildas i en tre veckor lång kurs om uppvärmning och ventilation. Brandnämnden har också utarbetat förslag till schema och timplan för de båda kurserna.

Kurserna föreslås genomföras som regional utbildning på 10–15 orter i landet. Med hänsyn till det utbildningsansvar som f. n. åvilar brandnämnden vad avser skorstensfejare föreslås i rapporten att nämnden blir huvudman för den föreslagna fortbildningsverksamheten.

Utbildningen enligt förslaget kan genomföras under en period av tre år, varav ett halvt år krävs för att inledningsvis planera verksamheten.

De beräknade kostnaderna för utbildningen uppgår till totalt 18,2 milj. kr. I rapporten föreslås att ca 6 milj. kr. per budgetår under tre år anvisas till brandnämnden för denna verksamhet.

I rapporten redovisas dessutom kostnaden för produktionsbortfallet för skorstensfejare som skulle delta i dessa kurser. Brandnämnden tar inte ställning till frågan om kompensation för dessa kostnader. Om kostnads-
täckning skall ske kan detta enligt nämnden ske antingen genom bidrag eller genom ett förhöjt taxeuttag. Om man väljer det senare skulle det krävas en taxehöjning av 2–3 %.

Överväganden och förslag om energiriiktad utbildning för personal inom sotningsväsendet

Mot bakgrund av vad som i föregående avsnitt anförts om frivillig besiktning av pannanläggningar och om behovet av kompletteringsutbildning inom energihushållningsområdet för sotningspersonalen bör utbildning genomföras i princip i enlighet med brandnämndens förslag. Betydelsen av att den frivilliga besiktningens verksamhet samordnas med annan verksamhet har tidigare berörts. Det är bl. a. angeläget att ta hänsyn till miljöaspekterna. Dessa aspekter bör naturligtvis också beaktas vid utbildningen. Statens naturvårdsverk bör härvid kunna lämna värdefulla bidrag.

Kommittén (Kn 1982: 03) för samordning av den centrala ledningen av räddningstjänsten i fred och civilförsvarsverksamheten (CESAM-kommittén) har i uppdrag att bl. a. studera den modernisering som kan behövas av

utbildningen för personal för sotningsväsendet. Inom CESAM-kommittén diskuteras f. n. ett förslag som innebär att ansvaret för sotningsutbildningen förs över från brandnämnden till statens energiverk. Kommittén beräknas avlämna sitt betänkande inom kort.

Med hänsyn till statens energiverks uppgifter vad gäller energiinriktad utbildning till redan yrkesverksamma bör energiverket få i uppdrag att i samråd med berörda parter planera och genomföra denna energiinriktade kompletteringsutbildning för sotningspersonalen.

Beträffande finansiering av verksamheten bör statsmedel anvisas för utbildningsverksamheten. Något statligt bidrag för att täcka kostnaderna för produktionsbortfall vid deltagande i här aktuella kurser bör däremot inte utgå.

2 Remissyttranden

2.1 Remissförfarandet

Efter remiss av promemorian (Ds I 1984: 2) Utvecklad kommunal energiplanering har yttranden avgetts av statens brandnämnd, transportrådet, konsumentverket, riksantikvarieämbetet, statens naturvårdsverk, bostadsstyrelsen, statens institut för byggnadsforskning, statens planverk, statens råd för byggnadsforskning, energiforskningsnämnden, statens energiverk, statens vattenfallsverk, riksrevisionsverket, statskontoret, länsstyrelserna i Blekinge län, Gotlands län, Gävleborgs län, Göteborgs- och Bohus län, Hallands län, Jämtlands län, Jönköpings län, Kalmar län, Kristianstads län, Kronobergs län, Norrbottens län, Skaraborgs län, Södermanlands län, Uppsala län, Värmlands län, Västerbottens län, Väster-norrlands län, Västmanlands län, Älvsborgs län, Örebro län och Östergötlands län, Centralorganisationen SACO/SR – som överlämnar yttrande från Sveriges Civilingenjörsförbund (CF) som eget yttrande, Föreningen Sveriges Energirådgivare, Hyresgästernas Riksförbund, HSB:s Riksförbund, Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), K-Konsult, kommunerna Alvesta, Avesta, Berg, Borlänge, Bräcke, Enköping, Falköping, Göteborg, Halmstad, Härjedalen, Kalmar, Karlskoga, Kinda, Kristinehamn, Krokom, Kungsbacka, Kungälv, Lindesberg, Linköping, Ljusdal, Malmö, Norrköping, Norrtälje, Nybro, Nässjö, Osby, Ragunda, Skellefteå, Skövde, Stockholm, Strömsund, Sundsvall, Svenljunga, Tranås, Ulricehamn, Umeå, Uppsala, Vimmerby, Åre, Örebro, Örkelljunga och Östersund, landsorganisationen i Sverige (LO) – som bifogar underremisser från Svenska Skogsarbetareförbundet och Svenska Kommunalarbetareförbundet, Landstinget i Östergötland, Lantbrukarnas Riksförbund, Nordvästra Skånes Kommunalförbund, Riksförbundet Energileverantörerna (REL), Rörfirmornas Riksförbund, Svenska Elverksföreningen, Svenska Gasföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska Kraftverksföreningen, Svenska Petroleum Institutet, Svenska Riksbyggen (Riksbyggen), Svenska Stenkolsimportörers Förening, Svenska Värmeverksföreningen, Sveriges Allmännyttiga Bostadsförening (SABO), Sveriges Fastighetsägareförbund, Sveriges Industriförbund, Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund, Sveriges Villaägareförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) samt VVS Tekniska Föreningen.

Statens industriverk, 1981 års energikommitté (1981: 08), CESAM-kommittén (Kn 1982: 03), Landstingsförbundet och Älmhults kommun avstår från att yttra sig i ärendet.

2.2 Inledning

Remissvaren kan hänföras till några begränsade områden som återfinns i promemorian. Således kommenterar flertalet remissinstanser förslaget om en samlad energiplan och därmed sammanhängande frågor. Sådana frågor är synen på en samlad energiplanering, avvägningen mellan tillförsel och sparande, formella krav på energiplaneringen/energiplanen. Taxesättningsprinciper och prissättning på energi behandlas också.

Andra frågor som tas upp är styrmedel för att genomföra energipolitiken på lokal nivå och byggnadslovsplikt vid byte av uppvärmningssystem. Vidare har frågan om en försöksverksamhet diskuterats.

Nästan samtliga länsstyrelser har inkommit med remissvar och av dessa har samtliga tagit upp frågan om länsstyrelsens roll i energiplaneringen.

I anslutning till förslaget om pannbesiktning och energiutbildning av personal inom sotningsväsendet för flera av remissinstanserna fram synpunkter på den kommunala energibesiktning- och rådgivningsverksamheten och på behovet av energiinriktad utbildning.

2.3 Energiplan

Förslaget om en samlad energiplan kommenteras av flertalet remissinstanser. En utvecklad kommunal energiplanering innebärande en helhetsyn omfattande tillförsel, distribution och användning av energi i kommunen tillstyrks sålunda av de flesta remissinstanser. Vad beträffar kraven på att energiplanen skall omfatta alla sektorer blir bilden mera splittrad. Sålunda ifrågasätts i stor utsträckning värdet av och möjligheterna att låta energiplaneringen/energiplanen omfatta områden som kommunerna endast marginellt kan påverka. Framför allt utpekas transportområdet och industrin som i stort opåverkbara. Med hänvisning härtill förordas därför att kommunerna koncentrerar sina insatser på områdena värmeförsörjning, energisparandet i egna fastigheter, inarbetning av energiaspekter i mark- och bebyggelseplaneringen samt rådgivning till fastighetsägare i energihushållningsfrågor.

Förslaget att energiplanen skall innehålla kvantitativa mål kommenteras också. Ett stort antal remissinstanser ifrågasätter om ett sådant krav bör införas i lagtexten och att kommunerna i stället bör kunna utforma mål för energihushållningen och oljeersättningen efter egna förutsättningar och resurser. Över huvud taget efterlyses en stor frihet för kommunerna att utifrån lokala förutsättningar, resurser och ambitioner utforma energiplaneringen på sitt eget sätt.

Statens planverk ställer sig i huvudsak bakom en utveckling av den kommunala energiplaneringen enligt förslaget. Att vidga energiplaneringen till att omfatta även transportsektorn och industrins energianvändning har ett stort värde. Kommunen bör dock koncentrera sina insatser på de

områden där de har de bästa möjligheterna att påverka utvecklingen, dvs. värmeförsörjningen, energisparandet i egna fastigheter, inarbetning av energiaspekter i mark- och bebyggelseplanering samt rådgivning till fastighetsägare i energihushållningsfrågor. Verket menar att energiplaneringen bör vara översiktlig och samordna energibeslut i kommunens förvaltningar med varandra samt ledas av kommunstyrelsen. Energiplaneringen skall komma till uttryck i ett energipolitiskt program som skall antas av kommunfullmäktige. Planverket anser inte att det är nödvändigt att i lagen ställa krav på kvantitativa mål. Planeringen bör ändå kunna ge information till staten och fungera i en dialog mellan stat och kommun om genomförandet av en nationell energipolitik.

Liknande synpunkter vad avser omfattningen av planeringsansvaret framförs av *statens råd för byggnadsforskning* som anser att ett obligatoriskt planeringsansvar för områden som kommunerna har små möjligheter att påverka vore olyckligt. *Statens vattenfallsverk* är tveksam till att föreskriva kommunal planeringsplikt för all energianvändning, exempelvis inom transportsektorn. *Riksrevisionsverket* anser likaledes att kommunen bör koncentrera insatserna till områden de kan påverka och ifrågasätter om staten ytterligare behöver formalisera den kommunala energiplaneringen. Verket avstyrker därför förslaget till ändring av lagen. *Statskontoret* tycker att en helhetssyn är värdefull. Planeringsverksamhet bör dock ha ett nära samband med reell beslutsförmåga och beslutsrätt.

Statens energiverk framför liknande synpunkter och anser att tanken på en helhetssyn har drivits längre än vad som är praktiskt genomförbart. Verket är tveksamt till kravet på att frågor som rör transportsystemet måste beaktas och menar att kommunerna bör koncentrera sina insatser till de områden som de har rådighet över. Däremot kan utvidgningen innebära att kommunen skaffar sig kunskap om andra energianvändare, exempelvis industrin. Den närmare utformningen av energiplaneringen, bl. a. målformuleringarna bör kommunerna själva svara för.

Statens institut för byggnadsforskning är negativt till förslaget och menar att det inte finns någon redovisad argumentation som övertygar institutet om behovet av en ändring av lagen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser det angeläget med en energiplan men menar att områden som kommunen har små möjligheter att påverka bör ligga utanför. Sådana områden är transportsektorn, energibehovet i fritidshus och hushållens elanvändning för annat än uppvärmning. Möjligheterna att påverka vissa områden ifrågasätts också av *länsstyrelsen i Skaraborgs län* som samtidigt menar att en utvecklad energiplan kan medföra ökad insikt om energifrågornas betydelse för olika verksamhetsområden inom en kommun. Kommunens samverkan med industrier är särskilt viktig. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* framför liknande synpunkter om energiplaneringens betydelse för kunskaper och diskussion på energiområdet.

Även länsstyrelsen i Kalmar län tar upp frågorna om dels en helhetssyn, dels omfattningen av energiplaneringen och anser det angeläget med en sammanhållen energiplan. Sektorer som kommunen har små möjligheter att påverka bör dock ligga utanför kommunens planeringsansvar. Liknande synpunkter framförs av länsstyrelserna i Kristianstads län, Hallands län, Örebro län och Västmanlands län. Länsstyrelsen i Västmanlands län ifrågasätter om det är realistiskt att räkna med en sammanhållen plan mot bakgrund av de genomförandemedel som finns.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län finner det angeläget att en helhetssyn präglar energiplaneringen. I en försöksverksamhet bör prövas på vilket sätt transporter och bebyggelseplanering skall integreras i energiplanen.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län tillstyrker den vidare omfattningen och menar att det är orimligt att exempelvis industrins energianvändning skulle ligga helt vid sidan av kommunens planering. Länsstyrelsen pekar på förekommande samarbete när det gäller spillvärme och fastbränsleledning.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser att en beredskapsplanering för allvarliga avbrott i energitillförseln bör ingå i energiplaneringen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att en vidgad energiplan omfattande bl. a. transportsektorn och industrin blir en viktig informationskälla för kommunens bedömning av energibehov m. m.

Länsstyrelsen i Jämtlands län vill begränsa energiplanens omfattning och är därför tveksam till att i lag ställa krav på en särskild energiplan. Länsstyrelsen är angelägen om att formaliseringen inte drivs för långt.

Svenska kommunförbundet framhåller att det ligger nära till hands att utveckla oljereduktionsplaneringen till en planering för värmeförsörjning. En begränsning av kommunernas planeringsansvar i denna riktning motiveras av att kommunerna skall ha förutsättningar att påverka den energiförsörjning och energihushållning som planeringen avser. Det är tveksamt om planeringen bör omfatta transportsektorn. Uppgifter om den medelstora och stora industrins energibehov bör ingå i kommunernas planering. Förbundet förordar därför att planen enbart skall omfatta värmeförsörjning och innehålla kvantitativa mål för energihushållning och för att minska oljeanvändningen. Föreningen Sveriges Energirådgivare är också positiv till kraven på kvantitativa mål, liksom landsorganisationen i Sverige (LO) som dessutom understryker behovet av en helhetssyn på energiplaneringen. Denna är viktig för den dialog som bör föras mellan kommunerna och staten. LO framför vidare att kommunerna har ett viktigt inflytande över industripolitiken genom sin energipolitik.

Svenska Värmeverksföreningen är tveksam till om transportsektorn skall omfattas av energiplaneringen. Vidare vill föreningen att grova uppskattningar skall vara tillräckligt vad avser exempelvis fritidshusens energibehov. Riksförbundet Energileverantörerna (REL) och Svenska Elverksföreningen vill inte heller inordna transportsektorn i energiplaneringen.

Elverksföreningen vill begränsa obligatoriet till i huvudsak en värmeplan.

Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO) tillstyrker en obligatorisk plan som omfattar värmeförsörjning och innehåller kvantitativa mål. Planering av övrig energianvändning inom exempelvis transportsektorn bör däremot vara ett frivilligt åtagande.

Mer negativa synpunkter framförs bl. a. från *Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)* som menar att förslaget – trots goda ambitioner om en samordning och en helhetssyn – riskerar att resultera i detaljstyrning och bristande flexibilitet. Förslaget om energiplan bör utformas översiktligt. IVA förordar att upprättandet av energiplaner görs frivilligt under en försöksperiod i avvaktan på en ingående utvärdering av den kommunala energiplaneringens betydelse för energitillförsel och energihushållning.

Svenska Petroleum Institutet liksom *Svenska Stenkolsimportörers Förening* avstyrker förslaget till en sammanhållen energiplan.

Sveriges Industriförbund menar att kommunal energiplanering bör ske på frivillig basis.

Stockholms kommun understryker vikten av samordning mellan energiplanering och exempelvis bebyggelseplanering, trafikplanering, miljöskyddsplanering och ekonomisk flerårsplanering. Kommunen menar vidare att en helhetssyn på energiplaneringen är bra. Kravet på kvantitativa mål i lagtexten stöder kommunen däremot inte.

Skellefteå kommun avstyrker också denna del av förslaget och är dessutom tveksam till om transportsektorn skall ingå i energiplanen. *Vimmerby kommun* pekar på samordningsmöjligheterna genom en sammanhållen energiplan. *Falköpings kommun* betonar att behov finns av ett helhetsgrepp och att en energiplan bör upprättas i samverkan mellan berörda förvaltningar.

Uppsala kommun anser inte heller det riktigt att i lagtexten ta in föreskrifter om specifika mål. Kommunen är positiv till en samlad och heltäckande kommunal energiplan och betonar bebyggelsens utbredning och utformning och dess betydelse för energianvändningen. Närmare studier av olika faktorerers inverkan på kollektivtrafikförsörjning kan ge underlag för en bättre planerad energihushållning. Aktiva insatser kan minska arbetsresorna och därmed påverka energianvändningen.

Enköpings kommun tillstyrker en vidare syn på energiförsörjningen men anser inte att energiplaneringen skall utsträckas till områden, där kommunens möjligheter att praktiskt påverka utvecklingen är ringa, exempelvis transportväsendet. *Avesta kommun* framför liknande synpunkter och tycker att energiplanen enbart bör omfatta värmeförsörjningen, vilket också *Halmstads kommun* instämmer i. *Umeå kommun* vill gå ännu längre och begränsa planen till uppvärmning av de större tätorterna. *Kungsbacka kommun* är också tveksam till en heltäckande plan med hänvisning till begränsade möjligheter att påverka exempelvis transportsektorn. *Kungälv kommun* förordar en sammanhållen energiplanering men pekar på

svårigheter att påverka bl. a. transportsektorn, fritidshusens energibehov, hushållens elanvändning för andra ändamål än uppvärmning.

Sundsvalls kommun menar att det är värdefullt med en samordnad energiplan. Kommunerna bör dock själva ange omfattning och ambitioner av energiplaneringen. Planeringskraven bör inte utsträckas till områden, över vilka kommunerna inte har rådighet. *Osby kommun* framför liknande synpunkter liksom *Norrköpings kommun* och *Östersunds kommun*. Även *Ulricehamns kommun* betonar att ambitionsnivån måste få variera från kommun till kommun och att insatserna bör kunna koncentreras till påverkbara områden. *Härjedalens kommun* instämmer i att det är lämpligt att anpassa energiplanen till lokala förutsättningar och möjligheter.

Lindesbergs kommun anser att planeringsansvaret bör begränsas till uppvärmningsområdet och vill överlåta drivmedelsområdet till regeringen eller länsstyrelsen. *Borlänge kommun* är också tveksam till att låta planeringsplikten omfatta transportsektorn.

Göteborgs kommun stöder en integrering av oljereduktionsplaner och energisparande. Det är dock inte meningsfullt att bedriva en långtgående planering inom områden där kommunen inte har reella styrmöjligheter. Kommunen är tveksam till om energiplanen skall omfatta transporter och bebyggelseplanering. Energifrågorna är dock viktiga för planeringen av trafiksystem och bebyggelse.

Kalmar kommun förordar en helhetssyn på energiförsörjningen och energihushållningen, men skiljer noga på planering och plan. Kommunen menar att en plan förutsätter klara genomförandemedel. Det är därför meningslöst att använda plan för svårpåverkade delar som industrins energianvändning och transportsektorn i stort. En total energiplan är praktiskt ogenomförbar. Endast värmeförsörjningsplaner bör göras obligatoriska.

Alvesta kommun ifrågasätter om det är möjligt att låta planeringen omfatta alla de olika leden inom alla tänkbara samhällsområden. Kommunen vill mjuka upp kraven på en heltäckande energiplan, bl. a. för att begränsa sina planeringsinsatser.

Örkelljunga kommun är principiellt motståndare till att statsmakterna ålägger kommunerna fler och fler obligatoriska arbetsuppgifter. Kommunen motsätter sig dock inte lagändringsförslaget men betonar att det är viktigt att ge kommunen stor handlingsfrihet i att lägga upp energiplaneringen.

Krokoms kommun anser inte att behov finns av en reglerad kommuntäckande energiplan med hänvisning till nuvarande krav och pågående utveckling i kommunen. *Ragunda kommun* är också tveksam till att inrätta ett nytt planbegrepp istället för att fortsätta och genomföra redan upprättade planer för exempelvis oljereduktion. Även *Strömsunds kommun* är negativ till en utvecklad kommunal energiplanering med hänvisning till begränsade resurser och förutsättningar. Inte heller *Åre kommun* tycker att det finns behov av en sådan planering. Kommunen menar ändå att en

samordning av olika delplaner i energiplaneringen till en gemensam plan vore fördelaktigt.

Skövde kommun menar att staten bör ta ett ekonomiskt ansvar för uppföljningen på lokal nivå av de nationella målen för energipolitiken. Annars är risken att ambitionerna angående energiplaneringen inte uppfylls. Kommunen anser vidare att sysselsättningsaspekterna bör ges större utrymme i energiplaneringen.

Flera kommuner tillstyrker dock förslaget om ändring av lagen. Således anser *Malmö kommun* det bra med ett samlat grepp över den kommunala energiplaneringen och tillstyrker förslaget om ändring av lagen, liksom *Ljusdals kommun* och *Bräcke kommun*. Även *Bergs kommun* tillstyrker förslaget om energiplanen får en enklare utformning i en glesbygdskommun.

Kristinehamns kommun instämmer i att energiplaneringen bör omfatta hela energiförsörjningen. Möjligheterna att genomföra en energiplan är dock små eftersom styrmedlen är få. Det behövs styrmedel och planering inom energiområdet. Energiplanen kan lätt bli en produkt med begränsade möjligheter till genomförande.

Även bland övriga remissinstanser finns synpunkter som innebär att man utan några egentliga invändningar tillstyrker förslaget om en utvecklad kommunal energiplanering med en heltäckande energiplan.

Bostadsstyrelsen är positiv till att kommunerna skall upprätta särskilda energiplaner. Planerna bör innehålla kvantitativa mål för energihushållning och oljereduktion.

Statens naturvårdsverk anser att en utvecklad energiplanering ger möjligheter att långsiktigt påverka lokala frågor som luft- och vattenföroreningar, bränsletransporter samt olika energihushållningsåtgärder. Från miljösynpunkt är det bra att begränsa energianvändningen. Även *riksantikvarieämbetet* understryker att miljöhänsyn och värden i den befintliga bebyggelsen måste beaktas i energiplaneringen.

Transportrådet anser att en effektiv kommunal energiplanering bör bygga på en helhetssyn. Det är önskvärt att kommunerna aktivt engagerar sig i frågan om hur energiförbrukningen för trafiken skall minskas. Rådet pekar på möjligheterna till effektivare trafikförsörjning genom den fysiska planeringen samt framhåller att det är viktigt att effektivisera kollektivtrafiken.

Konsumentverket betonar att det är viktigt att kommuninvånarna får möjligheter att delta i planeringsprocessen.

Energiforskningsnämnden tillstyrker förslaget och understryker att det är angeläget att planeringen utformas efter lokala förutsättningar.

HSB:s Riksförbund (HSB) ansluter sig till att energiplaneringen på lokal nivå sker genom kommunens försorg. HSB understryker att den fortsatta energiplaneringen utgår från noggranna bedömningar av bebyggelsens framtida energibehov.

K-Konsult anser att obligatoriet endast bör omfatta uppvärmningssektorn med därtill hörande elproduktion (kraftvärme).

Svenska Gasföreningen anser att det är viktigt att inte endast uppvärmning omfattas utan även industrins behov av energiförsörjning. Energiplaneringen måste vara flexibel och inte alltför tungt belasta kommunen.

Riksbyggen instämmer i att kommunernas ansvar för energiplanering bör utvidgas.

Sveriges Villaägareförbund har inget att erinra mot en föreslagen ändring till en sammanhållen energiplan.

2.4 Avvägningen mellan tillförsel och sparande av energi

De remissinstanser som särskilt tagit upp frågan om avvägningen mellan tillförsel och sparande behandlar den tillsammans med andra frågor som har nära samband. Exempelvis betonas taxornas betydelse, behovet av statistik för uppföljning och betydelsen av att beakta miljöaspekter.

Således betonar *bostadsstyrelsen* betydelsen av ett rättvisare taxestystem för avvägningen mellan tillförsel och användning.

Statens energiverk anser att avvägningen mellan åtgärder för tillförsel och sparande inom värmeförsörjningen är en av de viktigaste frågorna för den kommunala energiplaneringen. Verket instämmer i att stödssystemet och taxeutformningen betyder mycket för denna avvägning. El- och fjärrvärmestaxornas utformning bör utnyttjas effektivare som styrmedel. Dessutom behövs bättre metoder för utvärderingar och jämförelser.

Statens planverk anser att avvägningen mellan användning och tillförsel bör ske på lokal nivå och lämpligen i kommunens översiktliga energiplanering. Den lokala energistatistiken behöver därför förbättras. Behovet av energistatistik understryks också av *Malmö kommun* och *Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO)*.

Statens naturvårdsverk menar att synen på avvägningen mellan energihushållning och tillförsel av energi bör vidgas. En helhetssyn på energiplaneringen kan innebära att även miljövinster vägs in. *Vimmerby kommun* nämner också miljöhänsyn och menar att det är angeläget att värna om miljön genom effektiv energihushållning och minskade utsläpp.

Hyresgästernas Riksförbund behandlar frågan om tillförsel och hushållning av energi i fjärrvärmeområden genom att diskutera taxesättning i ett vidare perspektiv.

HSB:s Riksförbund understryker att det är viktigt att den fortsatta energiplaneringen utgår från noggranna bedömningar av bebyggelsens framtida energibehov. Det är därför nödvändigt att beakta nya lösningar inom såväl tillförsel som användning av energi för uppvärmning. *Sveriges Fastighetsägareförbund* anser att utbyggnad av fjärrvärm nätet bör föregås av mer ingående överväganden om exempelvis energibehov än hittills.

Rörfirmornas Riksförbund anser att det krävs sparvänliga taxor och

kraftig styrning om sparande skall bli ett alternativ i fjärrvärmeområden. *Riksbyggen* nämner också taxornas betydelse för avvägningen mellan produktion och sparande liksom *VVS Tekniska Föreningen* och *Halmstads kommun* som hänvisar till marginalkostnadsresonemang.

Kungälv's kommun påpekar att statliga stödåtgärder inte får motverka varandra och leda till samhällsekonomiskt ogynnsamma åtgärder. Vid avvägningen mellan hushållning och tillförsel bör de samhällsekonomiska aspekterna vara avgörande.

2.5 Taxor och prissättning på energi

Av de remissinstanser som behandlat frågan om taxor och priser pekar flera på hur viktig utformningen av taxan är, exempelvis på fjärrvärme, för att åstadkomma en lämplig avvägning mellan tillförsel och sparande. Synpunkter på att marginalkostnadstaxor bör införas framförs också i sammanhanget.

Statens planverk anser det angeläget att kommunerna får hjälp med både konkreta riktlinjer och praktiska exempel för prissättning av leveranser av fjärrvärme och el. *VVS Tekniska Föreningen* för fram liknande synpunkter och anser dessutom att taxor med hög fast kostnadsandel måste undvikas eftersom sådana taxor är förödande för det individuella sparintresset.

Röförmornas Riksförbund understryker att det behövs sparvänliga taxor för att få energisparande i fjärrvärmeområden. Förbundet efterlyser också en kraftig styrning så att sparalternativen får konkurrera med fjärrvärmerna.

Landsorganisationen i Sverige (LO) menar att taxor för el och fjärrvärme bör spegla kortsiktiga marginalkostnader. Med sådana taxor kommer de åtgärder att vidtas som är såväl fastighetsekonomiskt och kommunalekonomiskt som samhällsekonomiskt lämpliga.

Svenska Petroleum Institutet anser att skatte- och avgiftsnivån på importerade energislag – olja, kol och naturgas – bör sättas lika per energienhet för att undvika samhällsekonomiska suboptimeringar.

Riksbyggen menar att taxorna på el och fjärrvärme bör vara styrande så att det är billigt att spara energi i förhållande till kostnaderna att producera motsvarande energi.

Svenska Värmeverksföreningen anser att en princip vid taxesättningen för etablerade värmeverk bör vara att verket får täckning för självkostnaderna. Föreningen vill inte ha någon överföring av medel från taxekollektivet till skattekollektivet eller omvänt.

Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO) understryker att taxor för fjärrvärme och elvärme måste utformas så att åtgärder för att spara energi ger ekonomiskt utbyte. *Sveriges Fastighetsägareförbund* framför liknande synpunkter på fjärrvärmesaxan och menar bl. a. att den rörliga delen i taxan måste vara så stor att det finns ett incitament till sparande.

Sveriges Villaägareförbund pekar också på att energitaxans rörliga del bör utgöra en dominerande del av totalkostnaden för att stimulera energisparandet.

Halmstads kommun och *Kungsbacka kommun* förordar marginalkostnadstaxor för att de stimulerar till energisparåtgärder som är såväl fastighets- som kommunal- och samhällsekonomiskt lämpliga. Även *Göteborgs kommun* menar att sådana taxor har stor betydelse för att påverka konsumtionen. Utformningen av energitaxor är ett viktigt styrinstrument.

Ulricehamns kommun menar att taxesättningen är ett styrmedel som kan användas för att påverka fastighetsägare att ersätta toppbelastningen med olja med andra bränslen än el.

Hyresgästernas Riksförbund anser att fjärrvärmens ofta blir dyr för konsumenterna men samtidigt medför viss samhällsnytta vilket bör påverka taxesättningen. Fjärrvärmeverksamhet möjliggör användning av dels olika bränslen, dels avancerad teknik för rening av utsläpp. Förbundet menar därför att fjärrvärmekollektivet inte skall belastas med hela den s. k. självkostnaden för fjärrvärmerörelsen. I dag belastas en mindre abonnentkategori under en expansiv och kort uppbyggnadsperiod. Hyresgäströrelsen förespråkar politiska insatser och beslut som innebär att fjärrvärmeverksamhet stöds ekonomiskt och att fjärrvärmeenergin skall vara den prisledande värmeenergin. Till viss del bör fjärrvärme finansieras skattevägen eftersom de miljöfördelar som fås kommer alla kommuninvånare till del. Riksförbundet kritiserar därför resonemanget om marginalkostnadsprissättning av fjärrvärme.

Linköpings kommun menar att taxorna bör utformas enkelt och överskådligt så att de lämnar konsumenterna god vägledning.

2.6 Styrmedel

Av de remissinstanser som tar upp frågan om styrmedel pekar flera på att befintliga styrmedel borde kunna utnyttjas effektivare. Således framför många remissinstanser bl. a. att några ytterligare styrmedel inte behövs. Vidare förs krav fram på översyn och förenkling av styrmedlen.

Statens planverk menar att krav på effektiva styrmedel måste vägas mot krav på insyn och inflytande för kommuninvånarna.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län menar att de nuvarande medlen är tillräckliga men borde utnyttjas effektivare. *Riksbyggen*, *bostadsstyrelsen* och *statens energiverk* framför liknande synpunkter.

Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO) pekar på de allmännyttiga bostadsföretagens prisledande funktion och därmed styrande möjligheter på energihushållning.

Krokoms kommun, *Skellefteå kommun* och *Svenska Kraftverksföreningen* anser att nuvarande styrmedel är tillräckliga. *Svenska Elverksföreningen* delar uppfattningen att det knappast behövs ytterligare

styrmedel liksom *Sveriges Villaägareförbund* och *Föreningen Sveriges Energirådgivare*.

Sveriges Industriförbund tror inte att utökade styrmedel skulle förbättra den kommunala energiplaneringen.

Statens råd för byggnadsforskning anser att kommunerna saknar effektiva instrument för att aktivt styra energianvändningen. Det är därför bra med en översyn av befintliga styrmedel. Även *länsstyrelsen i Värmlands län* förordar en översyn och vill att reglerna samlas. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser dessutom att styrmedlen bör förenklas liksom *länsstyrelsen i Älvsborgs län*.

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) efterlyser en diskussion om hur styrmedlen kan förändras eller minskas så att medlen inte motverkar varandra.

Linköpings kommun anser att de statliga regleringarna bör minskas.

Landsorganisationen i Sverige (LO) menar att styrmedlen har utnyttjats i begränsad omfattning. LO tror att – med en utvecklad energiplan – kommer kommunerna att effektivare utnyttja dem och eventuellt behöva ytterligare styrmedel.

Länsstyrelsen i Västmanlands län pekar på att möjligheterna att styra energianvändningen måste förbättras. *Nybro kommun* instämmer i att skäl finns för detta om kommunen mer aktivt vill påverka energianvändningen och tycker det är bra att frågan undersöks.

Avesta kommun framhåller att styrmedlen behöver förbättras för att få till stånd ett ökat samarbete mellan kommuner och industri.

Kristinehamns kommun menar att det på energiområdet erfordras styrmedel och planering.

2.7 Byggnadslovsplikt vid byte av uppvärmningssystem

Av de remissinstanser som behandlar frågan om möjligheter för kommuner att påverka valet av uppvärmningssystem förordar flertalet någon form av byggnadslovsplikt eller anmälningsplikt vid byte av sådant system.

Statens planverk anser det viktigt att kommunerna kan reglera valet av uppvärmningssystem och menar att först om byte av ett sådant system görs byggnadslovspliktigt kan man kontrollera verkan av planbestämmelser om uppvärmningssystem.

Malmö kommun menar att byggnadslovsplikt ger kommunen bättre möjligheter att följa upp sin värme- respektive energiplanering.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län och *Falköpings kommun* anser det också motiverat med byggnadslov vid byte av uppvärmningssystem. *Länsstyrelsen* menar att prövningssystemet kan göras enkelt med anmälningsplikt och bygglovsplikt inom vissa områden och för vissa åtgärder.

Bostadsstyrelsen menar att ett förenklat byggnadslovsförfarande med

anmälningsplikt skulle ge en tillfredsställande kontroll över fastbränsleeldade installationer.

Statens brandnämnd förordar att byggnadslov skall erfordras för byte av uppvärmningssystem och även för byte av bränsleslag, vilket skulle medföra fördelar från brandskyddssynpunkt.

Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund anser det angeläget att få en bättre ordning för byte av uppvärmningssystem med hänsyn till energihushållning, brandskydd och miljöskydd. Förbundet tycker dock att ett förenklat byggnadslovsförfarande med anmälningsplikt och någon form av produktredovisning från säljaren kan vara tillräckligt.

Uppsala kommun anser det inte rimligt att kräva obligatoriskt byggnadslov för byte av uppvärmningsanläggning. Kommunen förordar i stället någon form av anmälningsplikt kopplat till områdesbestämmelser i energiplanen eller motsvarande. *Kungälv kommun* påpekar att en anmälningsplikt innebär att berörda fastighetsägare genom en sådan kan nås av information om exempelvis kommunens planer.

Riksbyggen anser inte att byggnadslovsplikt är nödvändig för byte av uppvärmningssystem. Riksbyggen menar att kommunen har andra påverkansmöjligheter genom exempelvis rådgivning och taxesättning. *Sveriges Villaägareförbund* framför liknande synpunkter och avstyrker förslaget liksom *Nybro kommun*. Även *Enköpings kommun* avstyrker med hänvisning till risken för ökad byråkrati. Inte heller *Vimmerby kommun* finner det rimligt att kräva byggnadslov vid byte av uppvärmningssystem. *Sundsvalls kommun* vill inte ha generell byggnadslovsplikt annat än för större objekt.

2.8 Länsstyrelsens roll och regional samverkan

Det är huvudsakligen länsstyrelserna som tagit upp frågan om den regionala nivåns roll på energiområdet och då särskilt länsstyrelsens uppgifter. Samtliga länsstyrelser som yttrat sig menar att länsstyrelsen har en funktion att fylla på energiområdet. Flertalet hänvisar därvid till den kompetens och de resurser som länsstyrelsen besitter samt den samordningsroll länsstyrelsen har på andra områden. Därvid framhålls bl. a. länsstyrelsens goda möjligheter att utarbeta planeringsunderlag och att stödja kommunerna genom utrednings- och projektarbete inom energisektorn. Även synpunkter om att statens energiverk bör kunna utnyttja länsstyrelsens kunskaper förs fram.

Således anser *länsstyrelsen i Blekinge län* att länsstyrelserna bör ges i uppgift att utarbeta regionala planeringsunderlag för energifrågor. Länsstyrelsen bör kunna ta initiativ till regional samverkan. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framför liknande synpunkter och menar att statens energiverk bör kunna utnyttja länsstyrelsens kunskaper. *Länsstyrelsen i Hallands län* delar helt dessa synpunkter.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att länsstyrelsen bör tilldelas ett övergripande samordningsansvar som bör definieras klart så att länsstyrelsen naturligt kan delta i energiplaneringsprocessen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* betonar också behovet av samordning och kräver fastare former för denna och en klarare rollfördelning mellan central, regional och lokal nivå. Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län* förordar ett regionalt samordningsansvar för länsstyrelsen inom energiområdet. Länsstyrelsen menar dessutom att samverkan mellan stat och kommun enklast föres på regional nivå. *Länsstyrelsen i Värmlands län* vill också ha ett regionalt samordningsansvar och en tydligare uttalad roll i arbetet med energiplaneringsfrågorna utan att länsstyrelsernas roll formaliseras. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser också att länsstyrelsens roll som samordnare behöver förtydligas.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser det värdefullt om regeringen preciserar de statliga intressena på energiområdet för att därmed underlätta länsstyrelsens arbete.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län betonar den regionala nivåns betydelse och menar att det är nödvändigt att den regionala nivån ges väsentligt ökad tyngd på energiområdet utan att därför länsstyrelsen får en formaliserad roll. Den regionala nivån måste ges det huvudsakliga ansvaret för informationsutbytet mellan stat och kommun för att denna dialog skall bli konstruktiv. *Länsstyrelsen i Örebro län* instämmer i den regionala nivåns betydelse och vill att länsstyrelsen skall fungera som denna förmedlande länk. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Västerbottens län*.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län menar att länsstyrelsens roll på energiområdet måste preciseras.

Länsstyrelsen i Jämtlands län pekar genom exempel på länsstyrelsens möjligheter att stödja kommunerna genom utrednings- och projektarbete inom energisektorn.

Länsstyrelsen i Jönköpings län menar att länsstyrelsens huvudsakliga uppgift bör vara att biträda kommunerna samt bevaka statliga intressen. Om länsstyrelsens kompetens skall kunna utnyttjas meningsfullt bör emellertid kontakterna mellan kommunerna och länsstyrelsen formaliseras. Länsstyrelsen föreslår därför ett obligatoriskt samråd före kommunens antagande av energiplanen. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* tar också upp frågan om länsstyrelsen som samrådspart och menar att den regionala nivåns betydelse måste uttryckas mycket klarare, om det skall fungera.

Länsstyrelsen i Kronobergs län stöder tanken att samverkan mellan kommunerna skall vara frivillig och att länsstyrelsens roll inom energiområdet inte behöver formaliseras. Länsstyrelsens kompetens bör dock utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt. I detta instämmer *länsstyrelsen i Kalmar län*.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har inga invändningar mot att länsstyrelsen inte tilldelas någon formell roll i energiplaneringen. Däremot

vore det slöseri med resurser att inte låta energiplaneringen genomföras i ett samspel mellan kommunerna och resp. länsstyrelse.

Länsstyrelsen i Uppsala län menar att länsstyrelsen spelar en viktig roll i energiplaneringen. För att få en övergripande bild av utvecklingen inom energiområdet krävs en bearbetning av de kommunala planerna på regional nivå. Härigenom kan möjligheter till och behov av samverkan/samordning bedömas. Det är väsentligt att finna en lämplig form för ett samrådsförfarande mellan kommunerna och länsstyrelsen i energifrågor. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* föreslår att kommunernas energiplaner redovisas till länsstyrelsen för sammanställning och yttrande.

Bland övriga remissinstanser som tagit upp frågan är åsikterna delade.

Statens naturvårdsverk anser att länsstyrelserna bör ha en viktig roll i energiplaneringen och att de kan bidra till den regionala samordningen. Länsstyrelserna har genom sitt ansvar för naturvård och miljöskydd överblick över regionala förhållanden av betydelse för energiplaneringen. Även *bostadsstyrelsen* menar att länsstyrelserna har en samordnande funktion i frågor där flera kommuner kan beröras.

Även *statens planverk* menar att länsstyrelserna bör få ett klarare formulerat ansvar beträffande energifrågorna. Länsstyrelserna har flera författningensliga uppgifter inom energiområdet och har goda möjligheter att bidra till en regional samordning av kommunernas verksamhet. Planverket delar inte uppfattningen att regional samordning är en uppgift endast för de berörda kommunerna och statens energiverk.

Statens energiverk understryker däremot att samverkan mellan kommuner skall ske på frivillig grund. Varje kommun bör dock ha en överblick av energiplaneringen i närliggande kommuner. Verket menar därför att kommunen, exempelvis i energiplanen, bör redovisa eventuella kontakter och samverkansmöjligheter. Även statliga myndigheter bör kunna ta initiativ till samverkansprojekt mellan kommuner. Enligt energiverket skall länsstyrelserna inte utgöra något formellt mellanled. Energiplaneringen på lokal nivå är en kommunal angelägenhet.

Svenska kommunförbundet menar att det inte finns något behov av ändringar i fråga om länsstyrelsernas formella befogenheter inom energiområdet.

Vimmerby kommun däremot anser det angeläget att länsstyrelsen får möjlighet att medverka som en länk mellan kommunen och den centrala nivån.

Örkelljunga kommun stöder uppfattningen att länsstyrelsen inte ges någon ny formaliserad roll i energifrågor. Samtidigt pekar kommunen på risken att olika regionala organ ibland i konkurrens ägnar sig åt energifrågor.

2.9 Försöksverksamhet

Bland de remissinstanser som tagit upp frågan om försöksverksamhet finns synpunkter om vikten av att pröva metodik. Vidare diskuteras omfattningen av energiplaneringen och formerna för en ev. försöksverksamhet.

Statens råd för byggnadsforskning menar att de erfarenheter som vunnits i projekt om kommunal energiplanering som rådet finansierat bör tas till vara i en försöksverksamhet med utvidgad kommunal energiplanering. Rådet föreslår att en sådan försöksverksamhet läggs upp så att en grupp forskare parallellt följer verksamheten i ett antal kommuner. Genom seminarier och diskussioner med kommunerna kan olika aspekter på energiplanering behandlas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län vill att man i en försöksverksamhet prövar på vilket sätt transporter och bebyggelseplanering skall integreras i energiplanen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län och *länsstyrelsen i Gävleborgs län* tillstyrker en försöksverksamhet för att ta fram en energiplan. Förslagen till innehåll måste därvid anpassas till kommuner med små utredningsresurser.

Svenska Värmeverksföreningen anser att grova uppskattningar av olika energibehov är tillräckligt i en utvecklad kommunal energiplanering. Föreningen menar att sådana uppskattningar av exempelvis fritidshusens energibehov och metoderna för att ta fram dem kan prövas i en försöksverksamhet.

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) förordar att upprättandet av energiplanen görs frivilligt under en försöksperiod för att göra det möjligt att bedöma kommunala energiplaneringens betydelse för energitillförsel och energihushållning.

K-Konsult pekar i detta sammanhang på att ett antal goda exempel från kommuner av olika typ kan ge inspiration till kommuner som inte funnit sin metodik.

Svenska Elverksföreningen förutsätter att en försöksverksamhet först äger rum innan eventuella ändringar vidtas i lagen om kommunal energiplanering. Liknande synpunkter framförs av *Svenska Petroleum Institutet* och *Svenska Stenkolsimportörers Förening* som båda är negativa till förslaget om utvecklad kommunal energiplanering.

Halmstads kommun menar att det är viktigt att metodik och redovisning provas i form av försöksverksamhet.

Nybro kommun anser det lämpligt att en försöksverksamhet kommer till stånd i några kommuner med bistånd av statens energiverk och Svenska kommunförbundet.

Kristinehamns kommun är beredd att vara försökskommun. Kommunen anser det viktigt med försöksverksamhet inom energiområdet, då det är stora och genomgripande samhällsproblem som skall lösas.

Även *Kungälv kommun* är beredd att medverka i försöksverksamheten som bör särskilt beakta svårigheterna att i en heltäckande plan ta med transportsektorns energibehov, fritidshusens energibehov samt hushållens elanvändning för andra ändamål än uppvärmning.

Örkelljunga kommun är också beredd att medverka i försöksverksamheten.

Nordvästra Skånes Kommunalförbund menar att hittillsvarande regional samverkan bör kunna följas upp genom att regionen blir ett försöksområde för att utveckla former för nya heltäckande energiplaner.

2.10 Den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningssamheten

I promemorian betonas behovet av samordning av den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningssamheten med bl. a. dels den kommunala energiplaneringen, dels förbättrings- och ombyggnadsbesiktning. Som en annan viktig fråga anges uppföljningen av att rådgivningen och besiktningarna leder till att energisparåtgärder verkligen genomförs.

Verksamheten med kommunal energirådgivning och -besiktning har stor betydelse för genomförandet av den kommunala energiplaneringen anser bl. a. *länsstyrelsen i Älvsborgs län, Föreningen Sveriges Energirådgivare och Kungälv kommun*.

Nödvändigheten av att energirådgivaren fortsättningsvis är väl insatt i kommunens energiplanering så att rådgivningen verkligen blir ett verksamt medel för att genomföra kommunens energipolitik påtalas av *K-Konsult*.

De allt större behoven av samordning av den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningssamheten med den kommunala energiplaneringen och även med annan verksamhet påpekas av ett antal remissinstanser, bl. a. från flera kommuner. Kommunerna bör enligt *konsumentverket* aktivt verka för en medveten samordning av kommunens konsumentverksamhet och energirådgivningen. *Riksantikvarieämbetet* anser att hänsynen till kulturminnesvårdens intresse måste beaktas bättre.

Insatserna för att stödja energisparandet i de kommunala bostadsföretagen t. ex. med rådgivning och besiktning borde enligt *Sveriges Allmännyttiga Bostadsförening (SABO)* vara självklara i varje kommun. SABO framhåller vidare att det inte bara är de allmännyttiga bostadsföretagen som kan vara mönsterbildande vad gäller energihushållningsåtgärder. Kommunerna bör också själva sträva efter att föregå med gott exempel i sina egna byggnader. Inte minst torde det ha stor psykologisk betydelse att kommuninvånarna vid besök i kommunens olika byggnader t. ex. kommunalhus, skolor, daghem och fritidsanläggningar upplever att kommunen själv inte slösar med energi.

Intrycket hos *Statens råd för byggnadsforskning* är att man i den hittillsvarande verksamheten visserligen har besiktat ett stort antal fastigheter

men att verksamhetsuppföljning samt stöd och service vid genomförande av åtgärder i stort sett saknas. Besiktnings- och rådgivningsverksamheten är dessutom i många kommuner dåligt samordnad med övrig kommunal verksamhet.

En viktig kommunal arbetsuppgift är enligt *Riksbyggen* att följa upp energibesiktningarna så att de förslag till åtgärder i energibesparande syfte som besiktningarna utmynnar i också genomförs. Liknande synpunkter förs fram av *SABO* och *Vimmerby kommun*.

Enligt *Malmö kommun* har promemorian behandlat uppföljningen av energisparverksamheten alltför översiktligt. Erfarenheter från Malmö pekar klart på att det finns behov av en löpande energistatistik i kommunen som kan tillgodose sådana uppföljningar.

Flera av de remissinstanser som tar upp den kommunala energirådgivnings- och energibesiktningens verksamheten framhåller att verksamheten bör fortsätta även efter den 30 juni 1986, som är den tidpunkt till vilken staten har garanterat kommunerna statsbidrag för denna verksamhet. Flera kommuner, bl. a. *Norrälje, Enköpings, Osby, Nybro, Halmstads, Ljusdals kommuner*, betonar också att det även fortsättningsvis krävs statliga bidrag för verksamheten. Det måste enligt *Föreningen Sveriges Energirådgivare* anses som mycket olyckligt om denna organisation skulle minskas eller i sämsta fall försvinna p. g. a. indragna statsbidrag. Man pekar också på att ett besked om energirådgivningens framtid är att betrakta som en av flera planeringsförutsättningar. *Rörfirmornas Riksförbund* anser att det vore olyckligt om den resurs som nu har byggts upp i form av den kommunala energibesiktningens- och rådgivningsverksamheten inte kan garanteras en fortsättning. *SABO* föreslår att det statliga stödet till rådgivning och besiktning förlängs två år, dvs. t. o. m. budgetåret 1987/88 och att det även skall kunna omfatta återkommande besiktningar.

Det är enligt *Riksbyggen* viktigt att utnyttja det ökade intresset för energibesparingar hos fastighetsägarna med fortsatt satsning på information och rådgivning om vilka energibesparingar som är ekonomiskt viktiga att vidta. Det är vidare nödvändigt att den besiktningsverksamhet som pågår får fortsätta i oförändrad takt och att den i större utsträckning under de närmaste åren inriktas på flerbostadshus och lokalbeståndet.

Även *statens vattenfallsverk* anser att det är viktigt att den kommunala rådgivningsverksamheten ges tillräckliga resurser med god kompetens.

Bostadsstyrelsen pekar på att rådgivarens verksamhet organisatoriskt kan integreras med byggnadsinspektörens i en under byggnadsnämnden fristående enhet och att verksamheten lämpligen bör avgiftsbeläggas enligt samma principer som gäller för byggnadsverksamheten i övrigt.

Statens planverk påpekar att den samlade synen på bostadsförbättrings- och energihushållningsåtgärder innebär att rådgivnings- och besiktningsverksamheten kommer att få en allsidigare byggnadsteknisk inriktning än tidigare och att kommuner och bostadsföretag måste utveckla former för

planering och genomförande av förbättringsåtgärder. Mot denna bakgrund bör nya allmänna råd och hjälpmedel för besiktningsverksamheten utvecklas så att den dels kan ge ett bra underlag för den kommunala planeringen av förnyelseåtgärder och utarbetandet av områdesvisa föreskrifter för ombyggnad, dels blir så nyttig som möjligt för fastighetsägarna.

2.11 Behovet av energiinriktad utbildning, m. m.

I promemorian framhålls att det är angeläget med särskilda utbildningsåtgärder för redan yrkesverksamma som i sin verksamhet direkt eller indirekt kan påverka energianvändningen.

På grund av den tekniska utvecklingen på energiområdet finns det enligt *statens planverk* stora behov av en återkommande fortbildning av besiktningspersonalen. Denna fortbildning bör vara samordnad med ökade insatser för att fortbilda entreprenörer, projektörer, hantverkare osv. som skall genomföra åtgärderna. Även *bostadsstyrelsen* och *K-Konsult* anser att energirådgivarnas utbildning behöver kompletteras i takt med den tekniska utvecklingen.

Sveriges Allmännyttiga Bostadsförening (SABO) framhåller det utomordentligt stora behovet av utbildning av personal som i de bostadsförvaltande företagen arbetar med energifrågor. Utbildningsinsatserna är en förutsättning för att energisparmålet skall kunna nås i tid och för att uppnådda besparingar skall kunna bibehållas i tiden. Det räcker enligt SABO inte att enbart förlita sig till externa konsultinsatser utan kunskaperna måste finnas i företagen och energifrågorna måste bli en naturlig del i fastighetsförvaltningen. Detta är också en förutsättning för en effektiv samordning mellan energiåtgärder och s. k. ROT-åtgärder.

VVS Tekniska Föreningen pekar på nödvändigheten av att den tekniska personalen för besiktnings- och rådgivningsverksamheten ges möjlighet till en fortlöpande utbildning som ger möjlighet till nära kontakt med det praktiska arbetet. *Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)* pekar också på behovet av utbildning för att möjligheterna till energihushållning skall kunna tillvaratas bättre.

En av förutsättningarna för att enskilda anläggningar skall kunna fungera på ett effektivt sätt är enligt *Malmö kommun* att de som svarar för anläggningarnas tillsyn och skötsel har goda kunskaper om deras funktion. För att uppnå detta måste den yrkeskår som svarar för tillsynen och skötseln få en tillräcklig utbildning. För att åstadkomma detta kan kommunerna säkert spela en mycket mera aktiv roll än nu. För projektering, installation, drift och underhåll av värmepumpar fordras personal med goda kunskaper i kyl- och ventilationsteknik. *Malmö kommun* anser att nuvarande utbildningstakt i nämnda tekniker inte är tillräcklig och efterlyser en utbildningsplan.

Ragunda kommun anser att det är angeläget att fortbildning sker av såväl kommunens egen som annans driftpersonal.

Det ökade medvetandet om energifrågor och behovet av att minska oljeberoendet kräver enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* resurser och utbildningsinsatser.

2.12 Förslaget om pannbesiktning

Kommunerna bör enligt promemorian via sotningsväsendet erbjuda fastighetsägarna en regelbunden avgiftsbelagd besiktning av små och medelstora värmeanläggningar.

Flera remissinstanser anser att bättre drift och skötsel av värmeanläggningar ger stora energibesparingar. Förslaget om besiktning av dessa anläggningar tillstyrks eller anses som mycket önskvärt av bl. a. *statens planverk, Lantbrukarnas Riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Föreningen Sveriges Energirådgivare, Riksbyggen, Svenska Kraftverksföreningen, VVS Tekniska Föreningen, Rörfirmornas Riksförbund* samt *Örkelljunga, Ulricehamns, Svenljunga och Sundsvalls kommuner*.

Malmö kommun uttalar sig positivt om förslaget men pekar på att funktionskontrollen på sikt kommer att minska i betydelse på grund av att eldningsanläggningarna efter hand blir allt färre.

Statens energiverk ställer sig positiv till att sotarna ges en roll i energihushållningsarbetet. Verket avser att återkomma till detta i anslutning till den vidare behandlingen av förslagen från gruppen för utvärdering av den kommunala besiktning- och rådgivningsverksamheten.

Linköpings kommun anser att nya beslut om energirådgivning och besiktning bör vänta tills den pågående utvärderingen av verksamheten har genomförts.

Svenska kommunförbundet anser att många fastighetsägare kan behöva viss vägledning för att öka värmeanläggningarnas effektivitet men avstyrker förslaget med hänvisning till att den föreslagna utbildningen av sotningsväsendets personal uppfattas som otillräcklig.

Även *Göteborgs kommun* avstyrker förslaget och hänvisar till att den föreslagna servicen redan erbjuds av oljebolagen och specialserviceföretag.

Ett frivilligt åtagande från kommunerna att erbjuda avgiftsbelagda besiktningstjänster och informera fastighetsägarna därom kommer enligt *statens råd för byggnadsforskning* inte att få tillräcklig effekt. Rådet menar därför att en årlig obligatorisk besiktning av mindre och medelstora värmeanläggningar skulle vara värdefull.

Norrälje kommun bedömer att en obligatorisk besiktning på kort sikt skulle ge bättre spareffekt än en frivillig besiktning. På lång sikt torde dock en frivillig besiktning av värmeanläggningarna ge en godtagbar effekt.

Länsstyrelsen i Värmlands län och *Riksbyggen* tillstyrker förslagen men ifrågasätter om inte besiktningarna för i varje fall vissa fastigheter bör göras obligatoriska.

Svenska Kommunalarbetsförbundet anser att om man verkligen är angelägen om att få denna verksamhet till stånd borde den egentligen vara obligatorisk från början. En utvärdering bör därför ske efter några år varefter frågan om ett obligatorium bör övervägas.

Erfarenheterna i *Halmstads* och *Örkelljunga kommuner* visar att en avgiftsbelagd besiktning sannolikt kommer att få ringa genomslagskraft. *Örkelljunga kommun* föreslår därför att statsbidrag skjuts till för att stimulera pannbesiktningens verksamhet.

Betydelsen av att använda sotningsväsendet för energihushållningsuppgifter framhålls av *länsstyrelserna i Älvsborgs* och *Skaraborgs län*. Även *Föreningen Sveriges Energirådgivare* samt *Norrhälje, Uppsala, Vimmerby, Falköpings* och *Avesta kommuner* anser det rimligt att besiktningen utförs genom sotningsväsendet.

Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund vill starkt framhålla att de förslag till avhjälpande åtgärder för en ytterligare förbättring av driftökonomi i värmeanläggningen som besiktningen kan ge anledning till kommer att generera arbetsuppgifter för andra yrkesgrupper, t. ex. rörintallatörer.

Sveriges Villaägareförbund anser att förslaget att sotningsväsendet engageras är enbart positivt under förutsättning att besiktningen sker i fri konkurrens med befintlig serviceverksamhet. Även *Riksbyggen* pekar på att sotningsväsendet inte bör ha en självskriven rätt till dessa arbeten.

Enligt *Sveriges Allmännyttiga Bostadsförening (SABO)* utgör sotningsväsendet en resurs som bör utnyttjas framför allt för besiktning av mindre anläggningar. För huvuddelen av flerbostadshusbeståndet bör de årliga besiktningarna utföras av besiktningförrättare med dokumenterat god VVS- och byggnadsteknisk kompetens och omfatta byggnaden i sin helhet. Man bör därvid i första hand utnyttja och vidareutbilda den kader av besiktningförrättare som genom åren byggts upp i kommunerna och konsultföretagen. För att verksamheten skall komma igång bör den i ett inledningsskede stödjas med statliga bidrag.

Röfirmornas Riksförbund framhåller att den föreslagna besiktningen måste begränsas till att ställa diagnos. Vid besiktningen bör man alltså inte åtgärda fel på anläggningen.

Svenska Gasföreningen framhåller att justeringsåtgärder på gasanläggningar inte får utföras utan uppdrag från gasdistributören och inte av annan än specialutbildad personal. I praktiken är det gasbranschens avsikt att, när så befinner lämpligt, samarbeta med sotningsväsendet om besiktning av anläggningar. En fristående roll för sotningsväsendet är däremot helt otänkbar.

Som alternativ till rådgivning och besiktning genom sotningsväsendet pekar *Linköpings kommun* på besiktning genom värmetekniker (konsulent eller entreprenör) i fastighetsägareföreningens regi. I en utpräglad fjärrvärmeort som Linköping anser man det inte vara självklart att sotningsväsendet ligger närmast till hands.

Förslaget att skorstensfejare skall ges utbildning för att sköta besiktning av värmeanläggningar har redan prövats i några kommuner framhåller *statens institut för byggnadsforskning*, som också anser att det finns argument för att fortsätta denna verksamhet.

2.13 Förslaget om utbildning av sotare

Mot bakgrund av förslaget om besiktning av pannanläggningar och om behovet av kompletteringsutbildning inom energihushållningsområdet för sotningspersonalen föreslås i promemorian ett statligt stöd till sådan utbildning.

Till de remissinstanser som uttalar sig positivt om förslaget om utbildning för sotningspersonalen hör *länsstyrelserna i Skaraborgs och Värmlands län, Lantbrukarnas Riksförbund, Riksbyggen, Svenska Kommunal-arbetareförbundet* samt *Stockholms, Malmö och Vimmerby kommuner*.

Statens brandnämnd framhåller att i betraktande av de förslag som framförs i räddningstjänstkommitténs betänkande (1983: 77) Effektiv räddningstjänst om inriktningen av sotningsväsendets framtida verksamhet och förslaget från CESAM-kommitténs arbetsgrupp om den framtida utbildningen för räddningstjänst och sotningsväsende (Ds Fö 1984: 1) är det av än större vikt att kompletteringsutbildning ordnas för den befintliga personalen inom sotningsväsendet.

Statens energiverk ställer sig positiv till att sotarna utbildas. Verket avser återkomma mer detaljerat till detta i samband med remissbehandlingen av CESAM-kommitténs betänkande om utbildning för räddningstjänst och sotningsväsende.

Eftersom bakgrunden till förslagen om utbildning för personalen inom sotningsväsendet endast är summariskt återgiven i promemorian anser *riksrevisionsverket* det inte vara möjligt att ta ställning i frågan i detta sammanhang. *Riksrevisionsverket* konstaterar att behovet är oklart. Det kommer att bli avhängigt både omfattningen av den frivilliga besiktningsverksamheten och i vilken utsträckning som sotningspersonalen kommer att utnyttjas för denna verksamhet. Verket hänvisar till att eventuella utbildningsinsatser på energiområdet bör kunna behandlas i samband med CESAM-kommitténs förslag.

Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund tillstyrker i princip förslaget om kompletteringsutbildning. Det av statens brandnämnd utarbetade förslaget redovisas endast summariskt i promemorian. Det torde därför enligt riksförbundet vara svårt för många remissinstanser att bilda sig en närmare uppfattning om basen för och innehållet i utbildningen. Exempelvis framgår inte de avgränsningar av sotningsväsendets insatser som har avsetts och missförstånd kan uppstå och leda till tankar dels om att utbildningsnivån är otillräcklig, dels att sotningsväsendet skulle överta arbetsuppgifter som naturligen hör hemma under andra yrkesgrupper.

Vidare påpekar riksförbundet att brandnämndens förslag i sin omfattning har utformats med hänsyn till en allmän kompetens och en obligatorisk besiktning. Förslaget om en fortsatt frivilliglinje leder sannolikt till en i tiden längre utdragen process för en mera allmän omfattning av besiktningens verksamheten. Detta medför också att kompletteringsutbildningen kan utsträckas längre i tiden än vad som föreslagits och att kostnaderna kan fördelas med hänsyn härtill.

Även *Norrköpings kommun* anser att det finns skäl att dra ned ambitionen att genomföra utbildningen under en treårsperiod.

I utbildningsfrågan anser *VVS Tekniska Föreningen* det inte motiverat att sotningsväsendet ges någon särställning i förhållande till andra organisationer.

Rörfirmornas Riksförbund anser att den föreslagna utbildningen bör begränsas till att omfatta det kunnande som krävs för att genomföra kontroll av anläggningens status och att avge ett utlåtande härom.

Enligt *Svenska kommunförbundets* och *Ragunda kommuns* uppfattning är den föreslagna utbildningen otillräcklig.

Beträffande ansvaret för fortbildning av sotningspersonalen anser *statens planverk* att det bör ligga hos statens energiverk och planverket gemensamt.

Bilaga 2

Sammanfattning av och remissyttranden över OED/SIND:s rapport (1983:3) Redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner.

Innehåll

	Sid.
1 Sammanfattning	81
1.1 Inledning	
1.2 Sammanfattning av sammanfattande slutsatser och förslag	81
1.2.1 Energisparande	81
1.2.2 Fjärrvärme	82
1.2.3 Anläggningar för fastbränsle, värmepumpar och spill- värme	82
1.2.4 Elvärme	83
1.2.5 Kraftvärme	83
1.2.6 Kommunernas uppgifter i energiplaneringen	84
1.2.7 De statliga myndigheternas uppgifter i den kommunala energiplaneringen	84
2 Remissyttranden	85
2.1 Remissförfarandet	85
2.2 Inledning	85
2.3 Energisparande	85
2.4 Fjärrvärme	87
2.5 Riktlinjer	89
2.6 Statliga åtgärder	90
2.7 Elvärme	91
2.8 Gruppcentraler	92
2.9 Kommunernas energiplanering	94
2.10 Värmeförsörjningsplan	95
2.11 Övriga frågor	98

1 Sammanfattning

1.1 Inledning

I juni 1982 gav regeringen oljeersättningsdelegationen (OED) i uppdrag att i nära samarbete med statens industriverk (SIND) bl. a. analysera kommunernas oljereduktionsplaner. Den gemensamma rapporten från OED och SIND till regeringen heter "Redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner" (OED/SIND 1983:3).

Rapporten är en redovisning av kommunernas oljereduktionsplaner med sammanställningar och summeringar vad gäller beslut och planer om investeringar inom energiområdet. Även redovisningar av oljeersättning genom sparande presenteras. För att få ett hanterligt material har ett knappt hundratal kommuners oljereduktionsplaner slumpvis utvalts och granskats. Granskningen av dessa har skett i syfte att få en bild av vad ansträngningarna för att åstadkomma ett minskat oljeberoende har givit för resultat. En sammanställning och summering av de knappt 100 kommunernas oljereduktion har redovisats och jämförts med det av riksdagen fattade energipolitiska beslutet om oljeersättning genom sparande, elkonvertering, övergång till fasta bränslen, ersättning med värmepumpar och annan ny teknik. Summeringen av kommunernas planer är ett uttryck för kommunernas målsättningar vad gäller oljeersättning. Möjligheterna och förutsättningarna för att uppfylla dessa mål varierar oerhört kommunerna emellan och beror av en mängd olika faktorer. Planerna kan vara olika långt framskridna och investeringsbeslut saknas i flera fall.

Rapporten består av två avsnitt. Det första innehåller sammanfattande slutsatser och förslag. Det andra innehåller en redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner.

1.2 Sammanfattning av sammanfattande slutsatser och förslag

1.2.1 Energisparande

Kommunerna har i sina planer redovisat sina bedömningar om energisparandets utvecklingsram till år 1990. En enkel summering av uppgifterna visar på en minskning av oljeförbrukningen i bebyggelsens energiförsörjning med 18% till år 1990. Större delen av sparåtgärderna kommer att ha genomförts före år 1988.

Kommunernas redovisade uppgifter har – enligt rapporten – lågt prognosvärde då kommunerna själva endast har ansvar för en liten del av bebyggelsen. Det är därför viktigt att – bl. a. från statsmakternas sida – följa utvecklingen och efter hand anpassa olika åtgärder till uppnådda resultat och erfarenheter. Det är därvid värt att notera att det fortfarande med liten resursinsats går att uppnå stora energibesparingar genom bättre drift av fastigheter. Genom utbildning av driftspersonal och ansvariga förvaltare på det lokala planet skulle detta kunna åstadkommas.

Hyressättningsprinciperna i flerbostadshus spelar en stor roll för att skapa intresse för energibesparingar. Statsmakterna bör följa upp det arbete som utförts genom utredningar om hyresrätten. Regeringen bör vidare genom direkta överläggningar med bostadsföretagen och hyresgästorganisationerna påverka dem att påskynda energisparandet.

Utformningen av fjärrvärmeföretagen är väsentlig för att skapa incitament för energihushållning. Produktionskostnaden varierar mellan olika fjärrvärmenät och inom samma nät över tiden och särskilt i nät med spillvärme, sopförbränning, värmepumpar eller fastbränsleledning vid sidan av oljeledning. De kommunala värmeverken bör se över taxepinciperna. Det är vidare angeläget att statens energiverk bevakar utvecklingen.

Det statliga stödet till kommunerna för besiktning och rådgivning spelar en viktig roll för att minska uppvärmningskostnaderna. Denna verksamhet bör dock integreras bättre i kommunens ordinarie organisation.

När det gäller utvecklingen av energisparandet på längre sikt blir den allmänna förnyelsen i byggelsen den avgörande faktorn för uppvärmningsbehovets utveckling.

1.2.2 Fjärrvärme

Under 1970-talet har fjärrvärmekapaciteten ökat med i genomsnitt ca 900 MW per år. Både kapacitetsutbyggnaden och ökningen av energileveranser har dämpats under de senaste åren. Potentialen för framtida mottrycksproduktion blir sannolikt mindre än planerat.

Utvecklingen på energiråvarumarknaden har förbättrat förutsättningarna för fjärrvärme och elvärme på lång sikt. Även miljöhänsyn talar för förbränning i centraliserade system. Fastbränslebaserad fjärrvärme kommer att vara en särskilt fördelaktig uppvärmningsform i de större tätorterna där den kan kombineras med kraftvärmeproduktion. Utbyggnad av fastbränsleleddade produktionsanläggningar kan minska kostnaderna för fjärrvärme. En fortsatt utbyggnad kommer att vara rationell fortsättningsvis och på lång sikt. Den utbyggnadstakt som f. n. förutses av kommunerna motiverar inte några nya särskilda statliga åtgärder.

1.2.3 Anläggningar för fastbränsle, värmepumpar och spillvärme

Ännu så länge är de fastbränsleleddade anläggningarnas andel av värmeförsörjningen mycket liten. Det pågår emellertid en omfattande planeringsverksamhet. De flesta kommuner med fjärrvärme har mer eller mindre långt framskridna planer på att bygga nya produktionsanläggningar. För att underlätta för kommunerna att fatta beslut bör statsmakterna ange de långsiktiga förutsättningarna för energiskatterna och miljökraven vid fastbränsleledning.

En studie har särskilt gjorts omfattande en sammanställning av dels de 30 större anläggningar där kolanvändning beslutats eller där förslag föreligger, dels de värmepumpanläggningar större än 10 MW, som beslutats. Av

denna framgår att en årlig oljeersättning om ca 20 TWh är beslutad och att förslag om ca 10 TWh föreligger.

För dessa anläggningar har en grov lönsamhetsbedömning gjorts. Lönsamhetsanalyserna visar på god lönsamhet för kol, värmepumpar och avfallsanläggningar. Torv- och vedprojekten visar varierande lönsamhet främst beroende på varierande bränslepriser.

Svensk industri har god konkurrensförmåga och tillräcklig kapacitet för att klara av en omfattande fastbränsleutbyggnad. Bästa förutsättningarna har svensk industri när det gäller projektering, anläggningsarbete, hetvattenpannor och rökgasrening. Investeringar i oljeersättande åtgärder har en inte oväsentlig betydelse för att främja industriproduktionen och sysselsättningen.

Sammanfattningsvis anser OED och SIND att planeringsläget i kommunerna när det gäller oljeersättande åtgärder i fjärrvärmeanläggningar f. n. är tillfredsställande.

Med tanke på lönsamheten för ersättning av olja med fasta bränslen bör denna ersättning ske först i fjärrvärmeverken (de största förbränningsanläggningarna) och därefter i gruppcentralerna och sist i fastighetspannor. Med hänvisning till utvecklingen på fjärrvärmeområdet bör statsmakernas intresse nu i större utsträckning fokuseras på gruppcentraler. Några nya statliga åtgärder är dock inte motiverade när det gäller oljeersättning i värmeförsörjningen.

1.2.4 Elvärme

F. n. pågår en snabb konvertering från oljevärme till elvärme. Kommunernas oljereduktionsplaner redovisar en ökning av nuvarande elvanvändning om ca 13 TWh med ca 17 TWh till 1990.

Under förutsättning att elvärme installeras i glesare ny bebyggelse där olja är enda alternativ och konverteringen i befintlig motsvarande bebyggelse sker från olja till el finns inget att erinra mot den nuvarande utvecklingen. Det finns därför inte behov av ytterligare statliga restriktioner för att begränsa elvärmens. Utvecklingen bör dock noga följas.

1.2.5 Kraftvärme

På grund av den goda kapacitetssituationen för elproduktion under resten av 1980-talet kommer bara en liten del av möjligheterna till kraftvärmeutbyggnad att utnyttjas till år 1990.

Underlaget för mottrycksproduktion i fjärrvärmeområden rycks dessutom undan när man bygger fastbränsleeldade hetvattenpannor. Ångpannor däremot kan utnyttjas vid senare mottrycksproduktion när ny elkapacitet krävs. Det är ännu oklart vilket utbyggnadssätt för kraftvärme som är mest rationellt. Frågan bör närmare studeras.

1.2.6 Kommunernas uppgifter i energiplaneringen

Den planeringsprocess som initierats genom kravet att kommunerna skall ha en aktuell oljereduktionsplan har varit positiv. Av planerna framgår dock att det ofta inte finns någon utvecklad och dokumenterad strategi för energiförsörjningen i kommunerna. Oljereduktionsplanerna bör därför betraktas som första steget i en process som skall leda till en successivt förbättrad planering i kommunerna.

Kommunerna bör ges ansvar för upprättande av kommunomfattande värmeförsörjningsplaner, vilka skall antas av kommunfullmäktige. Dessa skall redovisa nuvarande uppvärmningsform för samtliga uppvärmda byggnader inom kommunen samt ange vilken eller vilka uppvärmningsformer som kommer att vara mest ändamålsenliga i ett längre tidsperspektiv.

I planerna skall kommunerna formulera en strategi för den långsiktiga värmeförsörjningen. Planen skall tjäna som underlag för exempelvis byggnadslovsprövning, lånebehandling, prövning om elkonvertering, hänsynstagande till miljövårdsfrågor.

För att på ett effektivt sätt informera fastighetsägare m. fl. om kommunens långsiktiga värmeförsörjningsstrategi bör värmeförsörjningsplanen utgöra ett underlag för den fysiska planeringen och redovisas i kommunens översiktsplaner.

Utvinning, förädling och distribution av bränsle kommer i framtiden att vara en dominerande del av energiförsörjningen. På dessa områden finns generellt sett inga fördelar av att driva verksamhet i kommunal regi.

Kommunerna förvaltar själva ett stort fastighetsbestånd. En självklart kommunal uppgift är att sköta drift och vidta byggnadstekniska åtgärder så att uppvärmningskostnaderna minimeras. Vissa spridningseffekter till andra fastighetsägare kan säkert nås på det sättet.

1.2.7 De statliga myndigheternas uppgifter i den kommunala energiplaneringen

Kommunerna har ansvar för planering av markanvändning, bebyggelse och värmeförsörjning. Statens uppgift är bl. a. att stödja kommunerna genom information och ekonomiskt stöd.

En annan statlig uppgift av betydelse för energiplaneringen är den fysiska planeringen som bl. a. bedrivs inom länsstyrelserna. En viktig uppgift i den kommunala energiplaneringen är att beakta energifrågorna i den fysiska planeringen. Länsstyrelserna bör därför främst inrikta sig på dessa frågor. Det finns dock inte motiv att ge länsstyrelserna nya uppgifter som kräver specialistkompetens på energiområdet.

En dialog mellan staten och kommunerna är en förutsättning för den kommunala energiplaneringen. Ett verklighetsförankrat underlag i energiplaneringen är en viktig grund för statsmakternas ställningstaganden.

2 Remissyttrandena

2.1 Remissförfarandet

Efter remiss av rapporten (OED/SIND 1983: 3) Redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner har yttranden avgetts av överstyrelsen för ekonomiskt försvar, statens naturvårdsverk, bostadsstyrelsen, statens råd för byggnadsforskning, statens planverk, energiforskningsnämnden, statens vattenfallsverk, riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Blekinge, Hallands, Jönköpings, Kalmar, Kristianstads, Kronobergs, Malmöhus, Södermanlands, Västerbottens och Örebro län, Folkkampanjen mot kärnkraft, Hyresgästernas riksförbund, från kommunerna Göteborg, Karlskoga, Lindsberg, Skellefteå, Umeå och Örebro, Landsorganisationen, Svenska gasföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska kraftverksföreningen, Svenska värmeverksföreningen, Södermanlands läns avdelning av kommunförbundet och Tjänstemännens centralorganisation.

2.2 Inledning

Inledningsvis kan nämnas att flera remissinstanser menar att underlaget är alltför bristfälligt och begränsat för att dra de slutsatser som gjorts i rapporten. En viss försiktighet härvidlag kan vara lämpligt.

Då rapporten undantagsvis utmynnar i konkreta förslag till åtgärder utan fast mera i olika former av slutsatser har dessa redovisats i detta sammanhang. Remissinstansernas yttranden har redovisats som kommentarer till de olika slutsatserna. Några frågor som behandlats i rapporten men som inte kommit till uttryck i dessa slutsatser kommenteras särskilt.

2.3 Energisparande

I rapporten redovisas bedömningar av omfattningen på *sparandet*. Vidare diskuteras möjliga åtgärder för att effektivisera sparandet. De *slutsatser* som redovisas i detta sammanhang är följande.

- SIND och senare statens energiverk bör i sitt program för energiutbildning satsa på att hjälpa bostadsföretagen och kommunerna att förbättra driften av värmesystemen i deras fastigheter.
- Regeringen bör genom överläggningar med de större bostadsföretagen och hyresgästorganisationerna påverka dem att påskynda energisparandet och att förändra hyressättningsprinciperna så att bättre incitament för energisparandet skapas i hyresfastigheter.
- Sparmålets undre intervallgräns nås med god marginal enligt kommunernas bedömning. Det bör dock framhållas att kommunernas möjligheter att bedöma huruvida dessa åtgärder kommer att vidtas eller ej är relativt begränsade. Kommunerna har dessutom endast möjlighet att genom

kommunala beslut påverka en fjärdedel av den angivna oljebesparingen på 18%.

- Huvuddelen av de sparåtgärder som avses bli vidtagna är av typen enkla och billiga åtgärder.
- Enligt de kommunala planerna kommer större delen av de angivna sparåtgärderna att ha genomförts före 1988.

Flertalet remissinstanser anser att uppsatta mål om sparande troligen kan uppfyllas. Remissinstanserna uppmanar dock till viss försiktighet vad gäller bedömningar av sparmöjligheter enligt kommunernas planer.

Statens naturvårdsverk framhåller att det inte minst ur miljövårdssynpunkt är angeläget att få till stånd ett fortsatt energisparande även när de första mindre kostnadskrävande lösningarna genomförts.

Bostadsstyrelsen anser att minskad oljeanvändning i första hand bör ske genom sparande. Åtgärder som minskar energianvändningen i en fastighet bör därför alltid vidtas. Styrelsen understryker att energisparplanens målsättning bör vara vägledande vid genomförande av oljereduktionsplanen. Styrelsen menar att bl. a. olika utredningar tyder på att det finns goda möjligheter att uppnå både energisparmål och omfattande oljeersättning genom sparande. För detta krävs emellertid en aktiv kommunal energirådgivning och ett statligt energisparstöd med tillräckliga stimulanser.

Länsstyrelsen i Örebro län efterlyser också ytterligare åtgärder liksom *Karlskoga kommun* som dessutom pekar på energiprisets och taxesättningens betydelse för sparandet.

Statens vattenfallsverk stöder bostadsstyrelsens krav på rådgivning och understryker att sparåtgärder främst bör inriktas på fastigheter med höga rörliga värmekostnader. Vidare understryker man vikten av att incitament skapas för energisparande i hyresfastigheter. Betydelsen av hyresgästernas engagemang för sparinsatser betonas också av *Svenska kraftverksföreningen*.

Göteborgs kommun understryker också värdet av utbildning och kommunal rådgivning. Kommunen framför vidare att sparmål bör uttryckas i absoluta tal, och inte i procent, för att möjliggöra en riktig jämförelse av energisparinsatser.

Länsstyrelsen i Södermanlands län framhåller att det är väsentligt att spara energi oberoende av vilket energislag det gäller. Att spara energi får inte bli liktydigt med att spara enbart olja.

Länsstyrelsen i Västerbottens län betonar att det är angeläget att det finns tillförlitliga statistiska uppgifter om energiförbrukningen på olika nivåer i samhället. Länsstyrelsen föreslår också att industridepartementet undersöker möjligheterna att generellt öka energisparverksamhetens integrationsgrad inom alla kommunala verksamheter.

Hyresgästernas riksförbund pekar på att energiåtgången i uppvärmningssektorn inte minskat särskilt mycket under de senaste tio åren. Förbundet undrar om insatser från stat och kommun i huvudsak medfört att

oljaenergin ersatts med andra energikällor. Förbundet uppger vidare om att man inom hyresgäströrelsen arbetar med att införa s. k. förbrukningsrapporter. Rapporten skall innehålla uppgifter om den månatliga värmeanvändningen i bostadsföretagets samtliga fastigheter.

Svenska värmeverksföreningen betonar att det är viktigt att en avvägning sker mellan statliga insatser för energitillförsel och energisparande och menar samtidigt att en översyn av reglerna för energisparstöd är nödvändig.

Statens planverk anser att det redovisade sparandet är otillräckligt. Planverket refererar till en översiktlig redovisning av oljereduktionsplanerna som planverket gjorde hösten 1982. Enligt uppgifter insamlade i det sammanhanget ligger sparandet och oljeersättningen med olika energislag påtagligt under jämförbara uppgifter i OED/SIND:s rapport. Skillnaderna understryker osäkerheten i siffrorna om oljereduktionen. Verket anser vidare att de regionala skillnaderna inte går att utläsa ur OED/SIND:s redovisning. Planverket understryker också att oljereduktionsplanernas genomförande är mycket osäkert med hänvisning till att kommunerna enbart har möjlighet att direkt påverka en mindre del av oljereduktionen. För att öka sparandet i kommunerna behövs förbättrad rådgivning, utbildning i drift och skötsel av värmesystem m. m. Planverket stöder OED/SIND:s förslag om energisparverksamhet.

Folkkampanjen mot kärnkraft delar planverkets farhågor om sparandet och menar att många kommuner uppvisar mycket låga sparambitioner. Folkkampanjen betonar också betydelsen av åtgärder som information, rådgivning och energitaxor.

2.4 Fjärrvärme

Utredningen konstaterar om *fjärrvärme* att utvecklingen är tillfredsställande. De *slutsatser* som redovisas i rapporten är följande.

- Utvecklingsläget när det gäller utbyggnaden av produktionsanläggningar i fjärrvärmeförsörjningen är tillfredsställande.
- Av ovan nämnda studie och en nyligen utförd utredning inom SIND (SIND PM 1982: 15) framgår att fjärrvärmeutbyggnaden *sammantaget* legat i nivå med planerna och att en fortsatt utbyggnad på ungefär samma nivå kan förväntas. Därutöver framgår att potentialen för framtida mottrycksproduktion på grund av sparåtgärder i praktiken sannolikt kommer att bli något mindre än vad som kunnat bedömas utifrån existerande planer.
- I sina kontakter med kommunerna bör statsmakterna och de statliga myndigheterna bidra med att ytterligare informera om möjligheterna att minska kostnaderna för fjärrvärme genom utbyggnad av fastbränsleeldade produktionsanläggningar.

Remissinstanserna delar inte oreserverat utredningens slutsatser och synpunkter. Från remissinstanserna pekar man på att fjärrvärmeutbyggnaden är en förutsättning för mottrycksproduktion och understryker att det därför är angeläget med en fjärrvärmeutbyggnad och förberedande åtgärder i sådan riktning. En möjlighet att undvika dubbelinvesteringar är att redan nu investera i ångpannor i stället för fastbränsleeldade anläggningar för hetvatten. Vidare för man fram de problem och konflikter som lätt uppstår i samband med sparande och användning av alternativ teknik som värmepumpar i utbyggda eller planerade fjärrvärmenät.

Statens naturvårdsverk pekar på att välutbyggda fjärrvärmenät är en förutsättning för att kunna bygga ut kraftvärmeverk för produktion av el och värme. Jämfört med fossileldade kondenskraftverk är kraftvärmeverken överlägsna från såväl miljö- som energihushållningssynpunkt.

Bostadsstyrelsen ifrågasätter om det är ekonomiskt motiverat att bygga ut fjärrvärme i den omfattning som redovisas. Styrelsen liksom *länsstyrelsen i Södermanlands län* framhåller sparandets stora roll och betonar vikten av att sparandets omfattning måste få påverka behoven av satsningar på fjärrvärmeutbyggnader. Länsstyrelsen tar dessutom upp problemet med sårbarheten och menar att de besparingar som görs med stora värmesystem är kopplade till ökad sårbarhet och risk för utslagning.

Länsstyrelsen i Örebro län menar också att sparande måste beaktas, liksom förutsättningar för mindre kollektiva system. Länsstyrelsen tror dessutom att ytterligare statliga stödåtgärder krävs för att de redovisade utbyggnadsplanerna skall genomföras.

Statens råd för byggnadsforskning menar att man skall särskilja de två huvudmotiven för fjärrvärmeutbyggnad – möjligheter till fastbränsleledning resp. att skapa underlag för mottrycksel. Man bör i första hand bygga ut stora nät med hög värmetetthet, vilka är lämpade för framtida kraftvärmeverk.

Riksrevisionsverket menar att värmeförsörjningsplanering måste integreras med kommunernas mark- och bebyggelseplanering.

Statens planverk framför liknande synpunkter och pekar bl. a. på att fastbränsleeldade anläggningar kräver större arealer än motsvarande oljeeldade. Dessutom medför fastbränsleledning nya miljöproblem. Planverket efterlyser också liksom *Göteborgs kommun* en mera entydig nomenklatur för att skilja mellan olika slag av värmeförsörjningssystemet exempelvis fjärrvärme, gruppcentraler m. m. Olika storlek och olika huvudmän bör vara utgångspunkt.

Statens vattenfallsverk menar att sparande är mera lönsamt i små fjärrvärmesystem utan möjlighet till mottrycksproduktion. Detta bör beaktas vid rådgivning, lånegivning och bidragsutformning.

Svenska värmeverksföreningen anser att det fordras någon form av ekonomiska styrmedel för att säkerställa att kraftvärmeproduktion finns tillgänglig när den behövs.

Folkkampanjen mot kärnkraft har observerat att många fjärrvärmesystem som planeras är högtemperatursystem. Det innebär att införandet av solvärme och värmepumpar försvåras. Lågtempererade fjärrvärmesystem måste främjas.

Svenska gasföreningen konstaterar att förslag och slutsatser i rapporten inte alls berör energigaserna. Föreningen menar att med de ambitioner som redovisas för utbyggnad av fjärrvärme och gruppcentraler kommer inte någon marknad att finnas för naturgas för uppvärmning. Naturgasen har glömts bort. Fjärrvärme är egentligen mest intressant i större städer med framtida möjligheter till mottrycksproduktion.

2.5 Riktlinjer

Kravet på statsmakterna att ange *riktlinjer* formuleras på följande sätt i rapporten.

- Statsmakterna bör ange de långsiktiga förutsättningarna för energiskatterna och miljökraven vid fastbränsleeldning för att öka kalkylsäkerheten vid oljeersättning åtgärder och därmed underlätta för kommunerna att fatta beslut.

Samtliga de remissinstanser som behandlat frågan understryker utredningens krav på att statsmakterna ger besked om skatter, avgifter, miljökrav m. m.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, länsstyrelsen i Örebro län, Göteborgs kommun, Skellefteå kommun, Umeå kommun och Svenska kommunförbundet understryker således behovet av långsiktiga riktlinjer.

Folkkampanjen mot kärnkraft understryker att regeringen måste styra energipriserna. Folkkampanjen vill också att statens vattenfallsverks prissättning av el skall styras. Låga elpriser hindrar fjärrvärmeutbyggnad med fasta inhemska bränslen, solvärme och övergång till elsnåla hushållsapparater och industriprocesser. Energilåneförordningen måste ändras och statliga subventioner till elvärme riktas mot energisnål teknik. Folkkampanjen menar dessutom att flera aktörer i samhället motarbetar de energipolitiska målen. Gratis konsult hjälp och låga elpriser driver utvecklingen bort från målet att avveckla kärnkraften. Regeringen måste motverka sådana tendenser med styrning och organisatoriska åtgärder. Folkkampanjen betonar att låga kolpriser inte får innebära att vi får ett kolberoende likt oljeberoendet och med miljöproblem. Folkkampanjen efterlyser också en nationell avvecklingsplan för kärnkraften.

Hyresgästernas riksförbund anser att energiskatter inte får missgynna fjärrvärme. Förbundet menar dessutom att de enskilda hushållens ekonomi måste beaktas vid prissättningen på energi.

Svenska gasföreningen understryker att statliga styrmedel inte får innebära att vissa energiformer tillbörligt gynnas och att naturgasen hamnar i stryckklass.

Svenska kraftverksföreningen efterlyser en långsiktig och positiv lösning av frågan om skattebefrielse för avkopplingsbara elpannor i fjärrvärmenät och industrier. Föreningen understryker också vikten av långsiktiga riktlinjer.

2.6 Statliga åtgärder

Om *statliga åtgärder* för att ersätta olja finns i följande *slutsatser*.

- Några nya statliga åtgärder för fastbränsleutbyggnad förutom det nyligen beslutade upphandlingsstödet och bidragen till investeringar i torveldade anläggningar och fjärrvärmenät behövs f. n. inte.
- OED kommer att i sin utvärdering av oljeersättningsfonden redovisa de eventuella förändringar av stödet som krävs för att påskynda motiverade investeringar.

Bland remissinstanserna är åsikterna delade om behov av olika stöd till oljeersättande åtgärder, exempelvis fastbränsleeldade anläggningar.

Statens vattenfallsverk instämmer i att några särskilda statliga åtgärder utöver redan beslutade inte är motiverade. Vidare anför vattenfall att den svaga utvecklingen för de inhemska bränslena sammanhänger med de kommunala företagens inriktning att endast genomföra lönsamma projekt. Fastbränsleanläggningar kan ge likviditetsproblem de första åren. Statens medverkan bör därför vara lämpligt utformad finansieringshjälp snarare än bidrag.

Svenska värmeverksföreningen bedömer att beställd kapacitet i anläggningar för inhemska bränslen avsevärt understiger förväntad kapacitet. Detta beror enligt föreningen på låg tillgänglighet och osäkerhet om bränsleekonomin.

Riksrevisionsverket menar att rapporten inte ger ett tillräckligt underlag för att bedöma att några nya statliga åtgärder inte är motiverade.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att hela regel- och bidragssystemet behöver ses över så att inte sins emellan konkurrerande investeringar samtidigt får stöd från det allmänna. Länsstyrelsen pekar också på att frågan om naturgasens betydelse borde ha behandlats i utredningen.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar anser att det från beredskapssynpunkt finns skäl att förbättra möjligheterna att använda inhemska bränslen bl. a. i blockcentraler. Därvid bör uppmärksammas att momsens verkar hämmande. Överstyrelsen framför vidare oro över att huvuddelen av olja avses ersättas med kol och inte mera med inhemska bränslen. Överstyrelsen förordar visserligen en blandad bränsleimport men menar samtidigt att kolförsörjningen kan komma att visa sig mer känslig än oljeförsörjningen i händelse av säkerhetspolitiska kriser.

Statens planverk menar att osäkerheten i många oljereduktionsplaner kommer att resultera i kolanvändning istället för inhemska bränslen. Det är därför motiverat med ett ökat stöd till användning av fasta inhemska

bränslen. Planverket menar också att resonemanget i rapporten om kolets miljöproblem är alltför förenklat och missvisande. Vid lokalisering av kolanläggningar måste hänsyn tas till lokala plan- och miljöförhållanden samt nationella mål för kolanvändning.

Länsstyrelsen i Örebro län menar att ytterligare statliga stödåtgärder krävs för att bygga ut kollektiva uppvärmningssystem.

Folkkampanjen mot kärnkraft anser att den stora kolanvändningen och den relativt blygsamma introduktionen av inhemska bränslen inte står i överensstämmelse med riksdagens energipolitiska beslut.

Hyresgästernas riksförbund anser att förbättrad finansiering bör erbjudas vid investeringar i fjärrvärme.

Karlskoga kommun saknar statliga stimulansmedel till projekt för ved och skogsavfall.

Skellefteå kommun menar att myndigheterna bör uppmärksamma att ekonomiska skäl kan leda till att planerade fastbränsleanläggningar senare läggs. Detta kan undvikas om förmånlig finansiering erbjuds de värmeverk som investerar i fastbränsleanläggningar.

Landsorganisationen pekar på att ett utnyttjande av fasta bränslen i olika värmesystem kräver en ganska omfattande infrastruktur. Förädlingskedjan för fasta inhemska bränslen måste fungera tillfredsställande. Det är angeläget att undanröja hinder i dessa avseenden för att kunna forcera kommunernas planer.

Svenska kommunförbundet menar att om bränsleförsörjningen inte säkerställs genom kommunala eller andra lokala initiativ är det statens uppgift att se till att de inhemska bränslena blir utnyttjade i avsedd omfattning.

Södermanlands länsavdelning av kommunförbundet anser att introduktionen av skogsenergi går för långsamt och förväntar sig att staten vidtar åtgärder för att uppnå den energibalans som eftersträvas. Länsavdelningen vill i sammanhanget påpeka att risken i samband med tillståndsprövningen av uttag av skogsenergi är att endast en leverantör till värmeverket får tillstånd.

2.7 Elvärme

Om utnyttjande av *el och elkonvertering* finns följande *slutsatser*.

- Av kommunernas planer och genom olika statistiska uppgifter framgår att elkonverteringen – som främst sker i småhus – går mycket snabbt. Liknande indikationer har erhållits från kraftproducenterna.
- Med nuvarande sammansättning av elproduktionssystemet som ger låg produktionskostnad för el är det önskvärt med en snabb men kontrollerad utveckling för att utnyttja den billiga elen under så lång tid som möjligt. Det är dock väsentligt att elkonverteringen sker i sådan bebyggelse där det även vid ett högre elpris än dagens är rationellt med elvärme.

Bostadsstyrelsen understryker att utvecklingen av övergången till elvärme bör följas noga. *Statens planverk* framför liknande synpunkter liksom *riksrevisionsverket* som hänvisar till att åtgärder vid behov skall kunna vidtas för att säkerställa en framtida återkonvertering.

Statens vattenfallsverk bedömer att elkonverteringen sker i linje med tidigare planer och på ett kontrollerat sätt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län understryker vikten av att den ökande övergången från oljevärme till elvärme sker i enlighet med motiven för den långsiktiga energiplaneringen.

Göteborgs kommun menar att en eventuell styrning från kommunen kan förorsaka problem.

Skellefteå kommun konstaterar tillfredsställande att man i rapporten inte anser det nödvändigt med ytterligare statliga restriktioner för att begränsa elvärmen. *Södermanlands länsavdelning av kommunförbundet* instämmer i detta, men pekar på två konfliktsituationer vid användning av el. Således menar länsavdelningen att värmepumpar reducerar underlaget för framtida elproduktion. Vidare konkurrerar värmepumpar med investeringar för spillvärme- och sopvärmeutnyttjande. Staten ger dessutom stöd till både värmepumpar och konkurrerande oljeersättande anläggningar.

Svenska kraftverksföreningen anser att en hög elkonverteringstakt av småhus är önskvärd för att utnyttja billig el.

Statens råd för byggnadsforskning är mera tveksam och anser att värmepumpar är lämpligare än elvärme för småhus.

Länsstyrelsen i Örebro län tror inte att den pågående elkonverteringen är så problemfri som anges i rapporten. Effekten av investeringar och andra lösningar till fortsatt elanvändning bör uppmärksammas. Länsstyrelsen pekar också på att en övergång från el- till fastbränsleuppvärmning i glesare bebyggelse ställer särskilda krav på förädling av fastbränsleråvaran.

Folkkampanjen mot kärnkraft vill ha verkningsfulla restriktioner mot elvärme i allmänhet och direktverkande elvärme i synnerhet. Sådana åtgärder möjliggör en smärtfri avveckling av kärnkraften.

2.8 Gruppcentraler

Utredningen uppmärksammar möjligheterna till *oljeersättning i gruppcentraler*. *Slutsatserna* är följande

- Nästa steg efter fjärrvärme när det gäller oljeersättning är i gruppcentraler. Det finns skäl att gå vidare och närmare klarlägga förutsättningarna härför.
- En mycket stor oljeanvändning sker i s.k. gruppcentraler. Hur oljeersättningen i dessa centraler utvecklas är därför av stort intresse. Kommunernas kunskap om och påverkansmöjligheter rörande oljeanvändning och planerade oljeersättningsåtgärder i dessa centraler är f. n. ej

tillräckliga för att erforderliga ställningstaganden skall kunna tas och nödvändiga åtgärder vidtas beträffande kommunernas långsiktiga värmeförsörjning.

Flertalet remissinstanser delar utredningens analys men vill nyansera slutsatserna något. Sålunda framförs synpunkter om att tekniken för användning av oljeersättande energislag i gruppcentraler måste utvecklas och att ytterligare ekonomiskt stöd är nödvändigt för att stimulera denna utveckling.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar menar att gruppcentraler eldade med inhemska bränslen av beredskapsskäl är bra. Storleken och belägenheten innebär att de är mindre sårbara än stora fjärrvärmenät.

Statens naturvårdsverk menar att fastbränsleeldade gruppcentraler är ett bra alternativ till enskilda anläggningar i täta småhusområden och detta från miljövärdssynpunkt.

Statens råd för byggnadsforskning delar utredningens slutsats och understryker behovet av fortsatta studier om hur fjärrvärmen skall byggas ut. *Länsstyrelsen i Örebro län* nyanserar detta och talar om gruppcentraler och andra mindre kollektiva uppvärmningssystem. För en utbyggnad av sådana system torde ytterligare statliga åtgärder erfordras.

Statens vattenfallsverk menar att anslutning av gruppcentraler till fjärrvärmesystem är en möjlighet att påverka utvecklingen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har konstaterat att den tekniska och ekonomiska utvecklingen för mindre fastbränsleanläggningar (blockcentraler/gruppcentraler) ej har motsvarat de högt ställda förväntningarna. Länsstyrelsen ser det som synnerligen angeläget att den tekniska utvecklingen för mindre fastbränsleanläggningar stimuleras. *Skellefteå kommun* instämmer i detta.

Hyresgästernas riksförbund delar utredningens bedömning av att gruppcentraler bör visas större intresse. Det är uppenbart att det med små insatser och förbättrad drift i många av dessa anläggningar går att få stora energibesparingar.

Svenska gasföreningen anser att gruppcentraler och mindre system ger flexibla lösningar men hävdar samtidigt att avvägningar måste ske mot naturgas. Gasdrivna värmepumpar eller högeffektiva kondenserande gaspannor är goda alternativ. Föreningen vill också påminna om naturgasens överlägsna miljöfördelar.

Svenska kraftverksföreningen anser att en avsevärd oljeersättning kan uppnås i gruppcentraler genom installation av flexibla elpannor. Härigenom skapas också möjlighet till en lugn och planerad övergång till fasta bränslen på längre sikt. Denna typ av oljeersättning borde enligt föreningen få högsta prioritet. Sådana elleveranser bör befrias från energiskatt under minst en 5-årsperiod.

2.9 Kommunernas energiplanering

Utredningen menar att kommunernas energiplanering bör koncentreras till vissa områden.

- Kommunernas energiplanering bör koncentreras till de områden där de har de bästa förutsättningarna att påverka utvecklingen – dvs. värmeförsörjning, energisparande i egna fastigheter, inarbetning av energiaspekter i mark- och bebyggelseplaneringen och rådgivning till fastighetsägare.

Remissinstanserna – varav flera inte kommenterat denna fråga – är delade i sin uppfattning och menar bl. a. att förslaget är mindre väl underbyggt, antyder ett alltför begränsat synsätt och innebär att ej tillräckliga åtgärder föreslås. Kommunen måste bättre utnyttja sitt eget fastighetsbestånd för att stimulera till energihushållning i övrigt.

Statens råd för byggnadsforskning anser att förslaget är mindre väl underbyggt och hänvisar till att ökat kunskapsunderlag kan fås inom ett år genom pågående utvärderingar av exempelvis energihushållningsprogrammet.

Statens planverk anser att det är mycket angeläget att kommunerna tar ansvar för att på ett samlat sätt behandla värmeförsörjning och energisparande i olika delar av kommunerna. Planverket anser vidare att kommunerna bör ges möjlighet att påverka de olika statliga stöden till spar- och tillförselåtgärder.

Länsstyrelsen i Jönköpings län m.fl. menar att utredningens förslag antyder ett alltför begränsat synsätt. Hela den kommunala planeringen påverkas av hur energifrågorna löses i kommunen. Energifrågorna måste därför behandlas i nära anknytning till all planering inom kommunen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län och länsstyrelsen i Västerbottens län instämmer i vad utredningen framför liksom *Umeå kommun* som dessutom framför önskemål om förslag till beräkningar av nyckeltal för energiförbrukningen i exempelvis skolor, vissa offentliga lokaler m. m.

Folkkampanjen mot kärnkraft anser att kommunerna måste ges bättre styrmedel för exempelvis energihushållning. Vidare bör kommunerna få ett större inflytande över eldistributionen för att bättre kunna genomföra sina energiplaner.

Hyresgästernas riksförbund menar att kommunerna måste mer metodiskt arbeta med sitt eget förvaltade bestånd som utgångspunkt i den kommunala energiverksamheten. Det är en stor brist att inte kommunerna tillräckligt utnyttjar allmännyttans hyresledande funktion.

Landsorganisationen anser att åtgärder bör vidtas för att ge kommunerna större möjlighet att styra utvecklingen. LO stöder åtgärder som utbildning och rekommendationer om taxesättning.

Svenska kommunförbundet pekar på att energisparande i kommunägda byggnader är en viktig kommunal angelägenhet. Kommunernas begränsa-

de möjligheter att påverka uppvärmningssätt inom vissa områden talar för att avstå från arbetskrävande detaljplanering enligt utredningens förslag.

2.10 Värmeförsörjningsplan

I utredningen föreslås ändring i lagen om kommunal energiplanering enligt följande.

- Lagen om kommunal energiplanering bör kompletteras så att det ställs krav på att det i varje kommun skall finnas en aktuell värmeförsörjningsplan, som skall antas av kommunfullmäktige.

Nästan samtliga remissinstanser är positiva till förslaget om värmeförsörjningsplaner – även om man föredrar beteckningen energiplan el. dyl. – som en utveckling av bl.a. oljereduktionsplaner och som en viktig förutsättning för genomförandet av energipolitiska beslut. Flera instanser pekar på behovet av en integrering av energifrågor och bebyggelsefrågor, en samordning av värmeförsörjningsplaner och plan- och bygglagstiftningen, en samordning av värmeförsörjningsplanering och bostadsförnyelseplanering. Även från miljövärdssynpunkt kan värmeförsörjningsplanering vara värdefullt. Flera instanser är tveksamma till den detaljeringsgrad och den ambitionsnivå som föreslås bl.a. med tanke på möjligheterna till påverkan inom vissa områden. Önskemål om flexibilitet uttrycks. Kommunerna bör själva utveckla sin energiplanering. Mer översiktliga planer bör vara tillräckligt.

Statens naturvårdsverk tillstyrker förslaget och anser att en kommunal värmeförsörjningsplan bör omfatta hela tätorten inkl. småhusområden. En sådan plan är av betydelse i miljövärdarbetet.

Statens råd för byggnadsforskning delar uppfattningen att lagen behöver ses över och betonar kopplingen till övrig fysisk planering. Rådet efterlyser en kommunal strategi för energiförsörjningen.

Statens planverk vill ha en samordnad energiplanering i kommunerna men anser att det är olämpligt att introducera ett nytt planinstitut – värmeförsörjningsplan – i lagstiftningen. Planverket vill också ta bort kravet på oljereduktionsplaner. Frågor om oljeersättning skall dock även i fortsättningen vara en viktig del i energiplaneringen. Planverket betonar vikten av att värmeförsörjningsplaneringen, energisparplaneringen och den fysiska planeringen utvecklas tillsammans. Ett samlat synsätt på energifrågorna bör utmynnas i en programförklaring som anger kommunens viljeinriktning och komma till uttryck i fysiska planer och i olika verksamhetsplaner.

Energiforskningsnämnden menar att det är viktigt att det långsiktiga perspektivet beaktas i den kommunala energiplaneringen. Denna bör i fortsättningen främst inriktas mot att vara ett hjälpmedel för kommunala beslutsfattare. Nämnden tar också upp energifrågorna och deras integrering med övrig planering. Någon ytterligare typ av plan bör inte införas.

Om lagen skall ändras bör krav på oljeersättningsplan ersättas med krav på aktuell energiplan.

Statens vattenfallsverk har ingenting att erinra mot förslaget om planerna blir flexibla och anpassas till den faktiska utvecklingen.

Riksrevisionsverket förutsätter att man i arbetet med en ny plan- och bygglag beaktar energifrågorna och hur de bör behandlas. Samordningen med fysisk planering är viktig.

Länsstyrelsen i Jönköpings län m.fl. menar att det är för tidigt att föreslå former för den kommunala energiplaneringen. Förslagen har ingen förankring i erfarenheter från utredningsarbetet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län tillstyrker förslaget men ifrågasätter den höga ambitionsnivån liksom *Umeå kommun* och *Örebro kommun*. Länsstyrelsen förordar dock att man vidare utvecklar oljereduktionsplanerna och menar att en inarbetning av energiaspekter i mark- och bebyggelseplaneringen underlättar avgöranden i en mängd olika frågor.

Länsstyrelsen i Västerbottens län är tveksam till om kommunerna har resurser att genomföra en så omfattande värmeförsörjningsplanering som föreslagits.

Länsstyrelsen i Örebro län tycker att en heltäckande värmeförsörjningsplan kan vara värdefull för arbetet med energifrågor men menar att kraven på planeringen bör anpassas till bl. a. vad som är möjligt att genomföra. Innan värmeförsörjningsplanen regleras bör därför klarläggas form och innehåll i en sådan plan.

Folkkampanjen mot kärnkraft föreslår att kommunerna åläggs att upprätta elanvändningsplaner i syfte att underlätta kärnkraftsavvecklingen. Utredningens förslag till ändring av lagen är otillräckligt. Samtliga planer ska beslutas av kommunfullmäktige.

Hyresgästernas riksförbund delar utredningens uppfattning om att komplettera lagen med krav på värmeförsörjningsplan. En sådan bör kunna öka kommunens kunskaper och kompetens om energiförsörjningen.

Göteborgs kommun menar att kommunerna inom ramen för lagen bör ha frihet att utforma värmeförsörjningsplaneringen efter sina egna behov och förutsättningar. Miljöfrågorna bör vägas in och beredskapsskäl bör uppmärksammas i planeringen.

Lindesbergs kommun är tveksam till en kommunomfattande värmeförsörjningsplan med hänvisning till låg påverkanskvot utanför tätorterna.

Skellefteå kommun menar att en värmeförsörjningsplan skall antas av kommunfullmäktige och förordar samtidigt en mer översiktlig plan än vad som föreslås.

Landsorganisationen vill ha övergripande energiplaner, som skall vara rullande, för att få en effektiv samordning av kommunernas energiproblem. Planen skulle syfta till att få en helhetsbild av energifrågorna.

Svenska gasföreningen är negativ till förslaget om uppvärmningsplaner och menar att nya tunga planeringsformer motverkar flexibilitet och nytän-

kande. Nuvarande krav på plan för oljeersättning är tillräckligt. Föreningen pekar på att industrins energiförsörjning bör uppmärksammas i kommunens energiplanering. Dessutom anmäler man att en samordning av de kommunala energiplanerna behövs framför allt för att alternativa energikällor skall kunna introduceras.

Svenska kommunförbundet anser att två olika plandokument är onödigt och menar att det är bättre att låta kommunerna utveckla nuvarande planering för minskad oljeanvändning till en värmeförsörjningsplanering. Kommunförbundet menar vidare att vissa krav på enhetlig planering dock är nödvändig för att staten skall kunna få vissa uppgifter.

Södermanlands länsavdelning av kommunförbundet tillstyrker förslaget om värmeförsörjningsplaner och menar att sådana kan underlätta handläggningen av olika ärenden. Planerna får ej vara alltför detaljerade och bör ingå i kommunala översiktsplaner.

Ytterligare synpunkter har framförts av remissinstanserna med hänvisning till olika avsnitt i utredningen utan några egentliga slutsatser eller förslag. Flera remissinstanser har sålunda kommenterat utredningens synpunkter om statens roll och den regionala nivåns roll i den kommunala energiplaneringen. Flertalet av dessa vill ge länsstyrelserna en aktiv roll och pekar på deras samordningsansvar på regional nivå.

Statens planverk anser att det är angeläget att den regionala nivån och länsstyrelsen ges en uttalad roll i energiplaneringen. Statens energiverk bör i samråd med bl. a. planverket utveckla den kommunala energiplaneringen vad avser metod, innehåll och utformning. Erfarenheter kan hämtas från den fysiska riksplaneringen.

Länsstyrelsen i Jönköpings län m. fl. vill också ge länsstyrelsen en sådan roll och anser att en effektiv behandling av energifrågorna i samhällsplaneringen kan åstadkommas bl. a. genom att länsstyrelserna får ett regionalt ansvar för uppföljning och samordning av den kommunala energiplaneringen och bli huvudansvariga för de föreslagna regionala energiförsörjningsstudierna.

Länsstyrelsen i Södermanlands län framför liknande synpunkter och menar att om länsstyrelsen ges denna regionala roll kan länsstyrelsen bättre fylla sin uppgift att beakta energifrågorna i den fysiska planeringen och hålla i den regionala samordningen vad gäller inhemska bränslen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län liksom *länsstyrelsen i Örebro län* betonar länsstyrelsens möjligheter att regionalt agera inom energiområdet.

Umeå kommun bedömer att länsstyrelsen skulle kunna medverka i främst de mindre kommunernas energiplanering. Därvid bör länsstyrelsen samarbeta med den regionala utvecklingsfonden.

Svenska kommunförbundet menar att det inte finns något behov av ändringar i fråga om länsstyrelsernas formella befogenheter inom energiområdet. När emellertid regional samverkan saknas kan staten ha orsak att ta initiativ så att nödvändiga energiförsörjningsutredningar blir genomförda.

Södermanlands länsavdelning av kommunförbundet anser att det behövs en regional samordning för att kartlägga tillgången och efterfrågan på inhemskt bränsle. Denna samordning kan lämpligen ske genom länsstyrelsens försorg och i nära samarbete med kommunerna.

2.11 Övriga frågor

Dessutom har några remissinstanser kommenterat kommunernas planer vad avser värmepumpar. Vidare menar vissa remissinstanser att det – tvärt emot vad utredningen anför – finns många skäl som talar för kommunala bränslebolag.

Statens vattenfallsverk bedömer att värmepumparna får större betydelse för oljereduktionen än vad som framgår av kommunernas planer. Speciellt gäller detta de stora och medelstora värmepumparna med lång utnyttjandetid.

Skellefteå kommun pekar på att värmepumpar uppvisar god lönsamhet även vid stigande elpriser.

Svenska kraftverksföreningen anser detsamma. Föreningen menar vidare att det är angeläget att utnyttjandet av tillgänglig kärnkraft inte försvåras. Föreningen förordar en satsning på flexibel elvärme.

Länsstyrelsen i Västerbottens län liksom *Umeå kommun* anser att ett kommunalt engagemang kan behövas när det gäller fasta inhemska bränslen.

Svenska kommunförbundet delar inte utredningens syn på kommunalt engagemang och utvinning av inhemska bränslen. Tvärtom menar förbundet att det finns många skäl som talar för kommunala bränslebolag etc.

Sammanfattning av och remissyttranden över Grafströmska utredningens betänkande (SOU 1981:94) Energisamverkan Stat – kommun – näringsliv

Innehåll	Sid.
1 Sammanfattning av kommitténs betänkande	100
1.1 Inledning	100
1.2 Utgångspunkter	101
1.3 Överväganden och förslag	102
1.3.1 Styrning av större energiförbrukare	102
1.3.2 Rådgivning	103
1.3.3 Regional och lokal samverkan	103
1.3.4 Förutsättningar för förslagen	103
1.4 Särskilda yttranden	104
2 Remissyttranden	106
2.1 Remissförfarandet	106
2.2 Styrning av större energiförbrukare	107
2.3 Rådgivning	114
2.4 Regional och lokal samverkan	114
2.5 Organisationsfrågor	116

1 Sammanfattning av kommitténs betänkande

1.1 Inledning

Vid regeringssammanträde den 19 juli 1979 bemyndigades dåvarande statsrådet Tham att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om administrativa styrmedel för näringslivets energihushållning. m. m.

Enligt direktiven skulle utredaren lämna förslag till styrmedel för att åstadkomma en utveckling inom näringslivet mot en bättre energihushållning och en användning av andra bränslen än olja. De styrmedel som enligt direktiven skulle behandlas var av typen allmängiltiga normer, individuell prövning enligt lag samt information, rådgivning och utbildning.

Utredaren skulle utreda behovet av och ge förslag till en energihushållningslag för näringslivet som på motsvarande sätt som lagen om kommunal energiplanering (1977: 439) skulle reglera ansvaret för energifrågorna. En sådan lagstiftning skulle enligt direktiven kunna utformas så att en god grund tillskapades för överläggningar mellan myndigheter och branscher resp. industriföretag om åtgärder för intern eller extern energihushållning.

Utredaren borde se över reglerna om prövning enligt 136 a § byggnadslagen av energihushållning vid nyanläggning eller utbyggnad av viss industriell eller liknande verksamhet. bl. a. med avseende på kriterierna för val av provningspliktiga anläggningar. En samordning av en eventuell energihushållningslag enligt ovan med energihushållningsprövning enligt 136 a § BL borde om möjligt ske.

Vad gäller frågeställningen om skärpta krav på att värme- och elproducerande anläggningar skall kunna eldas med fasta bränslen, borde utredaren beakta resultatet av utredning (I 1977: 11) om omställbara eldningsanläggningar m. m.

Enligt lagen om kommunal energiplanering skall en regional samverkan bedrivas, där kommuner, industrier m. fl. gemensamt söker finna lösningar på energihushållnings- och energitillförselfrågor. Utredaren skulle kartlägga hur denna samverkan bedrivits och därpå överväga om en prövning för större energisystem, eller andra administrativa styrmedel, borde införas.

Slutligen angavs i direktiven att utredaren borde redovisa resursbehovet och administrativa konsekvenser som blir följden av framlagda förslag liksom möjligheterna till avgiftsfinansiering.

Utredningens betänkande (SOU 1981: 94) bär titeln Energisamverkan, Stat – kommun – näringsliv. Utredningens arbetsnamn har varit Grafströmska utredningen.

Följande förutsättningar har jämte ovan angivna direktiv, avgränsat uppdraget:

- att ekonomiska styrmedel skall verka tillsammans med de administrativa, som föreslås i betänkandet

- att utredningen huvudsakligen behandlar delar av näringslivet med hög energiförbrukning per arbetsställe
- att övriga delar av näringslivet kräver andra typer av ekonomiska och administrativa styrmedel, än de som föreslås
- att förslaget till energihushållningslag dock skall gälla för alla delar av näringslivet.

1.2 Utgångspunkter

Utredningen anför bl. a. följande utgångspunkter som grund för angivna överväganden och förslag.

Det svenska energisystemet skall under 25–30 år till 70% ersättas med ett nytt system, baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska energikällor. Uppvärmning med elenergi skall först tillåtas öka för att i samband med kärnkraftens avveckling åter minska så att landets eltillgångar kan svara mot behovet för drift och belysning inom industri och övrig bebyggelse.

Omställningen kommer att ställa mycket stora krav på de tre centrala parterna – stat, kommun och näringsliv. Oljeersättningsprogrammet, vars mål är att fram till år 1990 reducera årsförbrukningen av olja med 12 milj. ton, kommer enligt prognoser att svårligen nå detta mål. Utredningen anser det betydelsefullt att programmet kan fullföljas speciellt beträffande inhemska energislag och effektivare energianvändning.

1981 års energipolitiska riktlinjer betonar prisstyrning genom skatter och avgifter som medel att genomföra politiken. Ny teknik skall introduceras och kommersialiseras genom stöd från oljeersättningsfonden. Mindre och medelstora företag skall stödjas genom information, utbildning och rådgivning. Större företag förväntas ta ett eget ansvar för sin energiförsörjning. Fastbränslelagen (1981: 599) har liten inverkan på valet mellan kol och inhemska bränslen.

Energipolitiken kommer inte att kunna förverkligas genom enbart styrning av energipriser. Utredningen pekar även på de skattetekniska nedsättningsregler som f. n. gäller och som innebär att de mest energikrävande företagen över huvud taget inte påverkas av höjningar av energiskatten. Skatteinstrumentet anses dessutom verka på alltför lång sikt. De anvisade styrmedlen är enligt utredningens uppfattning otillräckliga för att förverkliga det energipolitiska programmet.

Industri- och energiomvandlingsföretag exkl. kärnkraftverk och vattenkraftverk svarar för ca 50% av landets totala energiförbrukning.

Av de ca 11 000 arbetsställen inom industrin som redovisar energiinköp till statistiska centralbyrån svarar 400 arbetsställen för drygt 80% av industrins energianvändning och 1 000 arbetsställen för ca 90%.

Utredningen pekar på brister inom staten vad gäller kunskap, kompetens och riktlinjer för förverkligande av energipolitiken. Av bl. a. detta skäl

bör styrningen följa en mjukare linje, i huvudsak baserad på överläggningar och överenskommelser mellan stat, kommun och näringsliv.

1.3 Överväganden och förslag

1.3.1 Styrning av större energiförbrukare

Ett relativt litet antal arbetsställen, ca 1 000 st., svarar för 45% av landets totala energiförbrukning. Utvecklingen hos dessa är av så stor betydelse för landets energiförsörjning att staten bör söka närmare följa och påverka energitvecklingen hos dessa enheter.

Som underlag för uppföljning och styrning krävs mätning och kontroll av faktisk förbrukning av energi samt framtagande av energibalanser för verksamheten.

Utredningen anser att samhället bör ha större möjligheter än vad som föreskrivs i fastbränslelagen att påverka valet av fastbränsle för nya pannor. Någon form av provningssystem bör införas.

Mot bakgrund av ovanstående överväganden föreslår utredningen följande:

- En energihushållningslag för näringslivet.
- Krav på den som svarar för ett arbetsställe att se till att god energiplanering, säker energitillförsel och en effektiv energianvändning råder vid arbetsstället.
- Krav på att arbetsställen med en årlig energiförbrukning över 40 TJ (ca 1 000 arbetsställen) skall utarbeta årliga energiplaner baserade på en löpande intern energiredovisning. Energiplan med bokslut från energiredovisning skall godkännas av företagets styrelse eller motsvarande.
- Regelbundna överläggningar mellan statens energiverk och företrädarna för arbetsställen med en årlig energiförbrukning över 180 TJ (ca 400 arbetsställen). Företagen skall vara skyldiga att delta i överläggningarna och att lämna energiverket erforderliga uppgifter. Överläggningarna, vid vilka även berörda kommuner skall ha möjlighet att närvara, skall avslutas med gemensamt protokoll. Statens energiverk skall årligen redovisa vad som åstadkommit under året och jämföra utvecklingen med de energipolitiska målen.
- Tillägg till fastbränslelagen som ger statens energiverk skyldighet att pröva användning av annat bränsle än fast inhemskt bränsle i nya eldningsanläggningar eller energisystem med en årlig energiförbrukning på minst 180 TJ. Ändringar införs också i definitionen av energisystem i fastbränslelagen.

Utredningen anser att provningsgrunden energihushållning i 136 a § byggnadslagen inte kommer att behövas om det system som föreslås införs. Möjligheterna att begränsa insamlingen av uppgifter till SCB:s energistatistik från de 9 000 arbetsställen, som har lägst energiåtgång, bör utredas.

Föreslaget styrsystem bör utvärderas efter några år.

1.3.2 Rådgivning

För att önskad effekt av rådgivning som styrmedel skall erhållas bör rådgivningen riktas till företag med energiförbrukning av nämnvärd storlek. Utredningen föreslår därför:

- Att rådgivning i första hand erbjuds arbetsställen som har en energiförbrukning över 12 TJ men som inte omfattas av systemet med överläggningar (ca 1 600 arbetsställen).
- Att energirådgivningsverksamheten inom utvecklingsfonderna organiseras i 7–10 regioner med var sin rådgivningsgrupp. Det centrala ansvaret för energirådgivningen skall ligga på statens energiverk.

De företag och arbetsställen som inte omfattas av här angivna förslag, bör erhålla rådgivningsstöd i mån av resurser. Kommunala rådgivare bör även kunna anlitas av mindre förbrukare.

1.3.3 Regional och lokal samverkan

Utredningen påvisar det stora behovet av samplanering mellan kommuner och inom regioner. Enligt direktiven skulle utredningen överväga prövning av hela system för energiförsörjning av regioner och tätorter. Sådan prövning förutsätter att samarbete finns eller kommer till stånd. Utredningen anser det därför angeläget att initiativ tas till sådan samverkan.

Utredningen föreslår följande:

- Ändring i lagen om kommunal energiplanering som ger möjlighet att ålägga två eller flera kommuner att genomföra gemensam energiplanering.
- Uppdrag till statens energiverk att teckna utvecklingsavtal med några kommuner och företag.
- Uppdrag till statens energiverk att medverka till att centrala eller regionala bränslebolag bildas.
- Inrättandet av ett försäkringssystem övervägs. Försäkringssystemet skall minska den ekonomiska risk som följer av att flera parter samverkar.

1.3.4 Förutsättningar för förslagen

Utredningen har följande förslag för att åstadkomma en resursstark statlig organisation på energiområdet:

- Statens energiverk ges det samlade ansvaret för styrning av näringslivets energihushållning. Häri ingår då såväl tillförsel som användning av energi.
- Beslutet att inrätta ett särskilt organ med ansvar för oljeersättningsfonden upphävs. Stöd ur fonden skall beslutas av statens energiverk.

Genom att resurserna, både vad gäller ekonomiska och administrativa styrmedel, samlas inom statens energiverk, kommer såväl teknisk som ekonomisk specialisering att underlättas till gagn för den energipolitiska styrningen.

Utredningen efterlyser klara riktlinjer för hur de energipolitiska programmen skall förverkligas. Särskilt beträffande användningen av kol och inhemska energislag respektive elanvändning och elförsörjning inför kärnkraftens avveckling krävs vägledning.

Resursförstärkningar kommer att krävas om föreslagen organisation skall genomföras. Vid statens energiverk krävs 10–12 tjänster utöver tillskottet av personal från oljeersättningsfonden och statens industriverk. Behovet av ytterligare medel beräknas till 4 milj. kr./år. Finansiering föreslås ske via oljeersättningsfonden.

1.4 Särskilda yttranden

Karl-Axel Edin, sakkunnig: Instämmer i utredarens åsikt att det avgörande energiproblemet för Sverige är det stora importberoendet i energiförsörjningen och de höga importkostnaderna för olja. Starka motiv finns för staten att åstadkomma en minskning av oljeimporten. Av tillgängliga statliga styrmedel är beskattning av olja det mest ändamålsenliga.

Generellt anser Edin att lagar som ålägger näringsliv och kommuner ett formellt ansvar eller skyldighet inte har tillräcklig effekt för att motivera kostnaderna och att de dessutom har vissa andra nackdelar.

Förslaget att införa löpande energiredovisning och skyldighet att upprätta energiplaner är onödigt för de mest energikrävande företagen.

Den information till myndigheterna som ges i SCB:s statistik om näringslivets energianvändning är i allmänhet tillräcklig. Övertygande motiv finns inte för att ålägga företagen att lämna upplysningar och handlingar till energimyndigheten.

Förändringarna av fastbränslelagen som föreslagits bör närmare övervägas då de direkt kan komma att påverka energiförsörjningen. Olika skäl talar dock för att vänta med att ändra lagen till dess resultaten av nuvarande utformning kan avläsas.

Förslaget att ålägga kommunerna samordningsansvar är onödigt, då dessa av eget intresse får förväntas ta sådant initiativ.

Gunnar Ericsson, sakkunnig: Anser att utredaren, ifråga om kommunal energiplanering, gått längre än vad som angivits i direktiven. Det är för tidigt att förändra lagen om kommunal energiplanering.

Vad som hittills saknats för att åstadkomma en mer utbredd kommunal energiplanering, lokalt och regionalt, är klara riktlinjer och garantier från statsmakterna.

En energihushållningslag för näringslivet bör inte omfatta kommunala energiproduktionsanläggningar. SCB:s insamling av statistik måste omprövas i syfte att begränsa uppgiftsinsamlingen till ett minimum.

Näringslivets energihushållning bör i första hand styras med ekonomiska och normativa styrmedel. Det är därför för tidigt att skärpa fastbränslelagen på förslaget sätt.

Bo Helmerson, sakkunnig: Anser att utredaren felaktigt har betraktat de i proposition 1980/81: 90 anförda energibalanserna som absoluta mål, vilka måste uppnås.

Helmersson anser att industrins utveckling och konkurrenskraft inte tillräckligt beaktats i utredningen. Medel för styrning och övervakning av vår energihushållning får inte störa industrins konkurrensförutsättningar. Dessa behöver snarare stärkas.

Ärligen återkommande energiredovisningar kan inte accepteras av industrin – bl. a. med hänvisning till kostnaderna härför. Därtill kommer att industrin själv, särskilt den energiintensiva, redan i hög grad är medveten om de långsiktiga energihushållningsproblemen. Helmersson föreslår att samverkan mellan myndigheter och industri snarare bör ske via regelbundet återkommande sammankomster mellan branschföreträdare och energiverket. En helt oacceptabel tanke är att enligt förslag införa prövning av nytillkommande fossilbränsleeldade pannor i vissa större anläggningar.

Industrin kan inte heller acceptera att dess investeringar för energiförsörjning med biobränsle skall underkastas prövningsplikt.

Mats Höjeberg, sakkunnig och Måns Lönnroth, expert: Energipolitiken måste utformas så att omläggningen av landets energisystem kan genomföras konsekvent och målmedvetet. 1980-talet får därvid utgöra en startsträcka för en försörjning baserad på inhemska förnybara energikällor.

Statsmakterna, myndigheterna och kommunerna måste ta sitt ansvar och driva på utvecklingen.

Utredningen har varit för återhållsam i fråga om förslagen till rådgivning, redovisning, överläggningar med större energienheter, prövning för användning av olja/kol i nya anläggningar samt åtgärder för att stimulera det kommunala engagemanget. Dess förslag bör därför betraktas som minimiförslag.

Fastbränslelagen borde ha utvidgats till att gälla även befintliga anläggningar. Som det nu är finns det risk att de skärpta kraven på anläggningar leder till att åtgärder skjuts upp.

Ett förtroendefullt samarbetsklimat måste skapas mellan centrala parter. Ju hårdare styrmedel som utnyttjas desto nödvändigare är det att förtroendet är stort. Utredningen borde ha förberett hårdare styrmedel, att tas till om utvecklingen om några år visar att de energipolitiska målen inte kan nås. Vid överläggningarna mellan statlig myndighet och företag/kommun är det viktigt att den senare parten kan presentera ett åtgärdsprogram som kan fungera som huvuddokument för överläggningarna.

Samhällets stöd och krav måste inriktas mer mot de företag som har en mindre dominerande energikostnad. Det är sannolikt inom dessa företag som den strategiska synen på energifrågorna saknas och där energipolitiska insatser kan göra störst nytta. Gränsen för företag med krav på energiredovisning och energiplan bör sättas vid 20 TJ. Planen skall kunna begäras av energiverket.

Kommunerna har en central roll i den nya energipolitiken. Det är viktigt att kommunerna ges möjlighet att personal- och resursmässigt växa i den roll som samhället kräver.

I övrigt ansluter sig Højeberg och Lönnroth till utredarens förslag.

Bengt Wallenberg, sakkunnig: Myndigheternas begränsade resurser bör kraftsamlas till utredarens förslag om uppsökande och kompetent aktivitet på utbildning och rådgivning. Förslaget om obligatorisk redovisning tar allt för stora resurser i anspråk både hos företag och myndigheter i förhållande till vinsterna. Kraven på dialog och prövning förutsätter en kompetent uppsökande verksamhet från myndigheternas sida. Förslaget saknar erforderlig aktiv inriktning för att höja myndighetsorganisationens kompetens.

Syftet med dialogen måste göras klarare med iakttagande av företags-ekonomiska realiteter.

Wallenberg delar Edins och Helmerssons åsikt att förslagen om oljesubstitution i energitillförseln och en ändring av fastbränslelagen mycket väl kan få motsatt effekt än avsett.

2 Remissyttranden

2.1 Remissförfarandet

Betänkandet (SOU 1981: 94) Energisamverkan stat – kommun – näringsliv har varit utsänt på remiss. Yttranden har avgetts av statistiska centralbyrån (SCB), riksrevisionsverket (RRV), statens naturvårdsverk (SNV), statens pris- och kartellnämnd (SPK), konsumentverket, bostadsstyrelsen, statens råd för byggnadsforskning (BFR), statens planverk, statens industriverk (SIND), statens vattenfallsverk, styrelsen för teknisk utveckling (STU), universiteten i Stockholm och Uppsala, delegationen (Bo 1978: 03) för frågor om energihushållning i befintlig bebyggelse, energisparkkommittén (I 1974: 05), delegationen (I 1975: 02) för energiforskning (DFE), oljeersättningsdelegationen (I 1979: 01) (OED), delegationen (I 1980: 08) för uppbyggnad av en oljeersättningsfond (OEF), länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län resp. Västernorrlands län efter hörande av länens kommuner.

Landsorganisationen i Sverige (LO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Stockholms kommun, Svenska elverksföreningen, Sveriges industriförbund, Svenska kommunförbundet, Svenska kraftverksföreningen, Svenska Petroleum Institutet, Svenska värmeverksföreningen, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) samt Sveriges grossistförbund.

I anslutning till remitteringen har yttranden även inkommit från Jernkontoret, statens institut för byggnadsforskning (SIB), Svenska cellulosa- och pappersbruksföreningen (SCPF) samt Göteborgsregionens kommunalförbund.

2.2 Styrning av större energiförbrukare

Grafströmska utredningen föreslår att en *energihushållningslag* införs för näringslivet. En majoritet av remissinstanserna ställer sig tveksamma till eller avvisar helt detta förslag. *RRV*, *BFR*, *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, *LO* samt *TCO* är i huvudsak positiva till förslaget.

RRV som tillstyrker förslaget med den inriktning som utredningen angivit anser att en aktiv uppföljning från energimyndigheten är viktig för att lagen skall bli verkningsfull. Av resursskäl bör därför energiförbrukare under 180 TJ-gränsen undantas från lagens tillämpningsområde.

BFR framhåller att inför föreslagna överläggningar mellan statens energiverk och större energiförbrukare bör energiverket söka nå ramöverenskommelser med industrins branschorganisationer.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att det är osäkert om föreslagen omfattning av samrådsverksamheten är realistisk, men menar att det i enskilda fall kan det vara välmotiverat med fördjupat samråd. Länsstyrelsen anser även bl. a. med hänsyn till miljöskyddsaspekterna att länsstyrelsen bör beredas tillfälle att delta i överläggningar mellan energiverket och större energiförbrukare.

LO anser att de föreslagna styrmedlen kan komma att tillämpas på ett sådant sätt att de blir ett stöd för god investerings- och energiplanering i företag och kommuner. För energianvändning i stort anser dock *LO* att de ekonomiska styrmedlen lämpligen blir mest avgörande.

TCO menar att utredningens förslag ligger i linje med deras uppfattning. Man ser dock förslaget som ett minimiförslag. *TCO* ansluter sig vad gäller detta förslag helt till de synpunkter som framförts av Mats Højeberg och Måns Lönnroth i särskilda yttranden.

Behovet av en särskild energihushållningslag för näringslivet, ifrågasätts av flertalet remissinstanser, bl. a. *SPK*, *SIND*, *Statens vattenfallsverk*, *LRF*, *Stockholms kommun*, *Sveriges industriförbund*, *Svenska Petroleum Institutet*, *Svenska värmeverksföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Jernkontoret* och *SIB*.

SPK menar att de energiintensiva företag som i första hand skulle omfattas av den föreslagna lagen till mycket stor del säljer sina produkter på internationella marknaden. Företagen är därmed utsatta för internationell konkurrens och nödsakade att vara kostnadsmedvetna och effektiva, även beträffande energikostnaderna.

SIND anser att en energihushållningslag är obehövlig med hänsyn till att energikostnader och stora krav på leveranstrygghet sedan länge fått berörda företag att söka förbättra sin energiekonomi. Som stöd för sin åsikt anför verket den omfattande erfarenhet man vunnit vid handläggningen av bidragsverksamheten till energisparande åtgärder inom industrin mellan åren 1975 och 1980. Verket framhåller också det väl fungerande frivilliga samarbetet mellan verket och industriella branschorganisationer rörande

energifrågor. *Sveriges industriförbund* avstyrker förslaget med liknande motivering. Även *Statens vattenfallsverk* anser att förslaget saknar bärande motiv. Verket hänvisar till att de åsyftade företagen har sådan kompetens att centrala administrativt betingade bedömningar knappast torde innebära någon förbättring.

LRF anser inte att utredningen ger tillräckligt underlag för införande av den föreslagna lagen.

Stockholms kommun påpekar att kommunerna enligt lagen om kommunal energiplanering är skyldiga att på anfordran redovisa sin planering för statsmakterna. Det finns enligt kommunen ingenting som tyder på att kommunerna inte lever upp till sitt ansvar enligt lagen. Man avvisar därför förslaget om en energihushållningslag vilket skulle omfatta de kommunala kraft- och värmeverken. Kommunen anser att ekonomiska styrmedel bör väljas före detaljerade administrativa styrmedel.

Liknande synpunkter har *Svenska värmeverksföreningen*. *Svenska Petroleum Institutet* delar inte utredningens uppfattning att föreslagna administrativa styrmedel erfordras för att uppnå oljeersättningsprogrammets målsättning fram till 1990. Institutet framhåller, med stöd av leveransstatistik för olja på den svenska marknaden åren 1979–1981, att under de två år som förflutit sen utgångsåret för målsättningen har nära halva den reduktion som eftersträvas fram till 1990, uppnåtts. Med stöd härav avstyrker institutet föreslagen lag. *Sveriges grossistförbund* avstyrker förslaget med liknande motivering.

Jernkontoret som anser att järnverken redan ägnar energifrågorna erforderlig uppmärksamhet tror inte att en statlig myndighet med begränsande medel har möjlighet att bygga upp och underhålla en så hög kompetens på både energiområdet och vad avser process- och produktkunnskap som järnverken idag har.

SIB som intar en kritisk hållning mot den argumentation som ligger till grund för förslagen menar att det är oklart hur det nytillkommande energiverket ska axla det tänkta ansvaret för näringslivets energihushållning. Tillräckligt starka och omfattande styrmedel för att förmå företagen att agera "mot sin vilja" finns inte presenterade i utredningen. Utan starka och omfattande styrmedel blir den höga styrningsambitionen föga meningsfull. Dessutom kommer det att ta lång tid att bygga upp den kompetens som behövs för att göra mer kvalificerade bedömningar än vad som görs inom storföretagen själva.

Förslaget att arbetsställen med en energiförbrukning över 40 TJ per år skall utarbeta *årliga energiplaner* bedöms positivt av ett fåtal remissinstanser.

Energisparkommittén delar utredningens uppfattning att en förutsättning för att företagen skall kunna leva upp till det ansvar som de förväntas ta enligt de energipolitiska riktlinjerna är att de har väl dokumenterade kunskaper om sin faktiska energiförbrukning. En förutsättning för att

effektiv energirådgivning skulle kunna genomföras är att denna kunskap finns tillgänglig för statliga och kommunala energirådgivare. Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* framför liknande synpunkter.

Länsstyrelsen anser att det är viktigt att statens energipolitik kan bedrivas långsiktigt och utan överraskande ändringar av tidigare beslut för att näringsliv och kommuner skall få ett bra underlag vid beslut om egna investeringar och energiproducerande anläggningar. Detta fordrar dock kännedom om bl. a. hur energiflödena i landet förändras. Uppföljning och planering är därför viktigt. Endast sådana uppgifter som är väsentliga och som kan behandlas och värderas av statens energiverk bör krävas.

Länsstyrelsen anser också att onödig byråkrati bör undvikas och menar att det inte är självklart att redovisning till energiverket behövs varje år.

Göteborgsregionens kommunalförbund som intar en negativ hållning till utredningens förslag menar att en insamling av erforderlig energistatistik från företagen bör ske via SCB som nu menar att en samordning bör komma till stånd med respektive kommun. Förbundet anser att uppgiftinsamlingen bör begränsas till ett minimum.

SCB finner utredningens argumentering för införande av ett nytt informationssystem om näringslivets energihushållning föga övertygande. Verket menar att det hade varit naturligt att utredningen tagit sin utgångspunkt i det informationsmaterial som i dag samlas in i statistikproduktionen. SCB ger utredningen huvudsakligen rätt i att den föreslagna energiredovisningen till skillnad mot SCB:s statistik skulle ge information om användningen av icke inköpt energi inom industrin men hänvisar till att kompletterande statistik finns. Denna gör det möjligt att ta fram statistisk information om industrins användning av såväl egna som inköpta bränslen. SCB påpekar slutligen att utredningen tycks ha förbisetat skillnaden mellan energianvändning och energiomvandling, speciellt vad gäller kraft- och värmeverk. SCB påpekar att energiomvandling är enligt gängse energibalansprinciper inte att betrakta som energiförbrukning. Tillämpas dessa principer skulle endast större anläggningar av detta slag falla under redovisningskravet.

Även *Göteborgsregionens kommunalförbund* anser att SCB:s insamling av statistik bör vara tillräcklig, men att denna i större utsträckning bör ta hänsyn till kommunernas behov av statistikunderlag för sin energiplanering.

Problemen med uppställningen av en energiredovisning tas upp av några remissinstanser.

STU anser inte att energiredovisning kan användas som ett komplement till ekonomisk redovisning på det sätt som föreslås i utredningen. STU pekar på att det f. n. pågår arbeten som syftar till att utveckla metoder för energianalys inom olika branscher. Resultaten av dessa arbeten kan komma att ge underlag för utformning av olika typer av energiredovisning. Kanske blir det nödvändigt att använda olika typer av energiredovisning för olika typer av verksamhet. Att nu ålägga företag att föra en viss typ av energiredovisning är därför inte befogat.

SCPF menar att en redovisning enligt förslaget innebär ett mycket omfattande arbete som kräver stor sakkunskap. Utredningen har endast mycket vagt angett vilka uppgifter som redovisningen bör omfatta och har lämnat den praktiska utformningen av systemet öppen. Föreningen påpekar också risken för att interna uppgifter blir allmän egendom.

Universitetet i Uppsala anser att det föreligger en målkonflikt vid utformandet av en energiredovisning. Dels skall redovisningen ge företaget information, vilket innebär en uppställning anpassad till den specifika industrin. Dels skall redovisningen ligga till grund för samhällets prognoser, vilket kräver hög grad av generalitet och jämförbarhet.

Sveriges grossistförbund anser att förslaget leder till ett kostsamt uppgiftslämnande som står i strid med ansträngningarna att minska byråkratin i samhället. Såväl grossistförbundet som *SCPF* förespråkar istället ett system med branschvisa överläggningar med energiverket.

Utredningens förslag att arbetsställen med en energiförsörjning över 180 TJ per år skall åläggas att delta i *överläggningar med statens energiverk* avvisas av en klar majoritet av remissinstanserna. Även de instanser som tillstyrker förslaget hyser farhågor för svårigheter vid dess genomförande. Sålunda anser *RRV*, *BFR* och *LO*, som är positiva till förslaget i grund, att energiverkets kompetensuppbyggnad kommer att lägga hinder i vägen för ett snabbt genomförande av de överläggningar som föreslås. *BFR* anser, som tidigare nämnts, att ramöverenskommelser om överläggningar med industrins branschorganisationer, inledningsvis bör eftersträvas.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län bedömer det som högst osäkert om omfattningen av planerad samrådsverksamhet är realistisk och kan ge nämnvärda effekter.

Ett antal remissinstanser anser att överläggningar enligt förslaget inte kommer att medföra några förändringar hos företagen om inte förändringarna bedöms som gynnsamma ur företagsekonomisk synvinkel. Denna invändning företräds bl. a. av *universiteten i Stockholm och Uppsala*, *Svenska kraftverksföreningen* samt *Göteborgsregionens kommunalförbund*.

Universitetet i Stockholm, som diskuterar valet av överläggningar som styrmedel menar att andra alternativ till styrmedel än utredningens först bör undersökas. Förslaget om överläggningar under hot alternativt med finansiell uppmuntran kan skapa godtycke och osäkerhet. Utan något fast regelverk för förhandlingarna riskerar man att hamna i en ineffektiv förhandlingsekonomi.

Även *SIB* framför kritik mot valet av styrmedel och påstår att kunskaper om effekter av sådan styrning är begränsade. Frågan om vilka styrningsmässiga fördelar som finns och vilka resultat som nåtts av förhandlingsstyrning utreds inte. Kostnader och bieffekter av förhandlingsstyrningen bedöms inte, trots att de troligen blir betydande. En systematisk prövning av redan existerande erfarenheter kan säkrare än en utvärdering efter fem

års försök klarlägga fördelar och nackdelar med åtminstone vissa aspekter av förhandlingsstyrning.

Universitetet i Uppsala anser att bristande kompetens hos de statliga förhandlingarna kan medföra olägenheter. Universitetet instämmer i att detta kan medföra att företagen inte tar förhandlingarna på allvar. Vidare påpekar man att om myndighetsrepresentanterna har större kompetens i fråga om energihushållning än företaget självt kommer energiverket att fungera som en form av konsult åt företagen och kan föreslå lönsamma åtgärder. Då borde företagen bekosta denna form av rådgivning. Om myndighetsrepresentanterna har mindre kompetens än företagets personal torde det vara berättigat att ifrågasätta det meningsfulla i överläggningar. Resultatet kan då antingen bli att myndigheter tvingar företagen att genomföra åtgärder som inte är företagsekonomiskt riktiga, alternativt att förhandlingarna kommer att fungera som kunskapsöverföring från företag till myndighet. Det är tveksamt om de av riksdagen uppställda målen om energihushållning och oljeersättning blir bättre uppfyllda genom ett sådant system. Systemet förefaller oöverlagt.

Liknande synpunkter framförs av *OED*, *Sveriges grossistförbund* och *SCPF*.

Svenska kommunförbundet med flera framhåller att en lagstiftning som ger energimyndigheter rätt att kräva överläggningar med företagen kan skapa en motsatsställning snarare än befrämja ett samarbete.

Jernkontoret anser att resultaten av överläggningarna kommer att bli högst marginella mot bakgrund av det effektiviseringsarbete som sedan länge pågår inom berörda företag. Liknande synpunkter har även *SCPF*.

Länsstyrelsen i Göteborgs- och Bohus län påpekar att större företag och kommuner redan idag har informationskyldighet gentemot varandra och mot staten enligt lagen om kommunal energiplanering. Länsstyrelsen menar att kommunerna i allmänhet har ett gott samarbete med de mer energiförbrukande företagen. Detta samarbete bör även fortsättningsvis ske direkt mellan kommunerna och näringslivet. Det är därför inte nödvändigt att genom en ny lagstiftning utöka samhällets möjligheter att samla in uppgifter från energiområdet.

Grafströmska utredningen föreslår ett *tillägg till fastbränslelagen*, som innebär att statens energiverk skall pröva användningen av annat bränsle än fast inhemskt bränsle i nya eldningsanläggningar eller energisystem med en årlig energiförbrukning på minst 180 TJ. Samtidigt föreslås ändringar i definitionen av energisystem i fastbränslelagen.

Endast ett fåtal remissinstanser tillstyrker detta förslag.

BFR anser att den kategori av anläggningar som förslaget omfattar har en mycket stor strategisk betydelse i det svenska energisystemet. En prövning av sådana (nya) anläggningar är därför befogad.

Även *RRV*, *Statens planverk* och *LRF* framför liknande synpunkter. *Planverket* anser att fastbränslelagen bör utvidgas till att gälla även befint-

liga anläggningar för att inte prövningen av nya anläggningar skall innebära ett hinder för den tekniska utvecklingen inom näringslivet.

Övriga remissinstanser avstyrker förslaget.

SPK anser att resultatet av nuvarande utformning av fastbränslelagen, bör utvärderas innan det finns anledning att förändra lagstiftningen. Denna åsikt delas av *BFR*, *SIND*, *OED*, *OEF*, *Svenska elverksföreningen*, *Sveriges industriförbund* och *Svenska kommunförbundet*.

Statens vattenfallsverk menar att utredningens förslag är olämpligt och t. o. m. kan komma att motverka sitt eget syfte. I den mån bränslevallet behöver påverkas bör detta ske genom exempelvis energibeskattnings eller information. Enligt *Vattenfalls* bedömning kan det ekonomiska stödet för t. ex. torv behöva ökas. Påverkan kan också ske genom insatser på forsknings- och utvecklingssidan samt genom stöd för demonstrationsprojekt. Sådana åtgärder av utvecklande och stimulerande art är att föredra framför administrativt reglerande åtgärder.

Länsstyrelsen i Göteborgs- och Bohus län samt *Stockholms kommun* framför liknande synpunkter.

Stockholms kommun framhåller också att de föreslagna styrmedlen är ensidiga och leder till en ineffektiv resursanvändning. Kommunen menar att inhemska fasta bränslen snarare är lämpliga i mindre anläggningar i mindre orter med bättre möjligheter till ekonomisk bränsleförsörjning.

OED pekar på att konsekvenserna kan vara svåra att riktigt överblicka av en ändring av lagen. Skärpningen till att gälla den årliga energiförbrukningen syftar till en ökad användning av inhemska bränslen och kommer därmed att få en positiv oljeersättningseffekt. I vissa fall kan ändringen medföra icke önskade effekter exempelvis att fastbränslepannor kan komma att användas för spetslast i system baserade på spillvärme. Ett samarbete mellan kommuner och industrier kring uppvärmningssystem kan också försvåras om industrins behov av högttemperaturånga medför att en olämplig fastbränsleledning framtvingas.

Svenska värmeverksföreningen delar denna åsikt och menar att en statlig prövning kan omöjliggöra värmeverkens strävanden att vid varje tillfälle utnyttja mest ekonomiska bränslen. Dessutom riskerar verken att hamna i en ohållbar förhandlingssituation gentemot leverantörer av fasta bränslen. Resultatet kan bli att man försöker klara värmeförsörjningen med hjälp av befintliga oljepannor istället för att satsa på nya fastbränsleledade anläggningar.

Svenska Petroleum Institutet anser att eldningsanläggningar bör utnyttja olja, när detta är fördelaktigt men att de skall vara snabbt omställbara för fast bränsle.

SPCF ifrågasätter det i utredningen förda resonemanget om avvägningen mellan skogsindustrin och bränslesektorn när det gäller virkesråvaran.

Föreningen pekar på att den framtida tillgången på skogsbränsle är svårt att bedöma. Vidare har riksdagen genom näringsutskottet i ett par omgång-

är understrukit att den ökade vedeldningen inte får leda till, att råvara som är lämplig för skogsindustriell användning tas i anspråk för eldningsändamål. Skogsbränsletillgången är dessutom starkt beroende av den allmänna avverkningsnivån i skogsbruket. Denna har de senaste åren legat avsevärt under den avverkningsvolym som man utgått från i tillgångsberäkningarna. Föreningen menar att då skogsindustrin och bränslesektorn måste ha ett gemensamt ansvar för hushållningen med de knappa virkesresurserna är det inte rimligt att råvaruprövningen endast skall omfatta skogsindustrin och dess råvara. Om det lokalt och regionalt föreligger underskott på skogsbränsle kan det inte vara försvarbart att föreskriva användning härav vid den tilltänkta energiprövningen. Detta skulle kunna innebära att man antingen tvingas ta skogsindustriell råvara eller genomföra investeringar i vedeldning utan att kunna utnyttja anläggningarna härför.

Utredningen föreslår ett borttagande av prövningsgrunden energihushållning i 136a § byggnadslagen.

Universitetet i Uppsala, *BFR* samt *SCPF* ställer sig tveksamma till eller avvisar förslaget.

Universitetet i Uppsala anser att konsekvenserna av förslaget inte klarlagts i utredningen och pekar på att det kommunala vetot och dess omfattning efter en ändring enligt förslaget är oklart.

BFR anser att gällande prövningsförfarande enligt 136a § BL är ändamålsenligt och bör bibehållas.

SCPF avvisar förslaget då man menar att ett avskaffande av råvaruprövningen skulle öka risken för att primavirke för industriändamål tas i anspråk för eldning. Även föreningens invändningar ovan, mot ett tillägg till fastbränslelagen berör detta förslag.

Förslaget tillstyrks av *statens planverk* samt *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län* resp. *Västernorrlands län*. *Planverket* pekar på att en sådan prövning emellertid inte helt kan upphöra eftersom hushållningen med mark och vatten kan påverkas av valt energisystem. Det är dock främst ett samordningsproblem som måste lösas för att undvika oklarheter mellan de två prövningstillfällena. Detta kan göras genom administrativa föreskrifter.

LRF, som stöder förslaget, anser att den nuvarande prövningen enligt 136a § BL har förbisetat skogsbrukets behov av långsiktig lönsamhet.

Utredningens förslag att begränsa insamlingen av uppgifter till SCB:s energistatistik tillstyrks av flertalet remissinstanser. Några instanser menar att en heltäckande översyn av samhällets statistikinsamling bör genomföras innan beslut tas om begränsningar.

Universitetet i Uppsala som delar utredningens uppfattning anser att man endast bör samla in uppgifter från de 2 000 företag som står för 95% av energiförbrukningen. Denna form av uppgiftslämnande innebär endast ett merarbete för företagen. Om företagen fick ersättning för detta arbete skulle man kunna få ett gott kontrollinstrument från myndighetens sida för

att avgöra huruvida den kostnad man har för uppgiften är lägre än intäkten.

SCB, universitetet i Stockholm samt *OED* avvisar förslaget. *SCB* anser att nuvarande energistatistiska system bör vidareutvecklas för att uppfylla de krav som ställs. En förutsättning är att problemet kan lösas.

OED menar att förslagen inskränkning inte kommer att innebära någon betydande lättnad för företagen medan möjligheterna för en heltäckande analys av den industriella utvecklingen försvåras.

2.3 Rådgivning

Utredningen föreslår att rådgivning i första hand erbjuds arbetsställen som har stor energiförbrukning, men som inte omfattas av systemet med överläggningar. Arbetsställen som huvudsakligen förbrukar energi för uppvärmning hänvisas till de kommunala rådgivarna.

Rådgivningsverksamheten organiseras i sju å tio regioner med placering i anslutning till utvecklingsfonderna.

Flertalet remissinstanser förordar utredningens förslag, under förutsättning att en samordning sker med de kommunala rådgivarna.

Energisparkommittén som tillstyrker förslaget anser att rådgivningsverksamheten måste samordnas med utbildnings- och informationsinsatserna inom energiområdet.

SIND anser att förslaget är alltför krävbetonat och menar att det är för tidigt att ta upp till prövning en ändring av ett nyligen påbörjat uppbyggnadsarbete. Enligt *SIND* ska rådgivning ges till näringslivet i stort men med prioritering för utvecklingsfondernas normala målgrupp dvs. den tillverkande industrin med mindre än 200 anställda. Rådgivning kan ges även till större företag i mån av resurser och kompetens.

Svenska elverksföreningen anser att förslaget innebär en orimligt stor skärpning av kraven på den kommunala energirådgivningen.

Liknande synpunkter framförs av *Svenska kommunförbundet*.

TCO anser att rådgivningen måste samordnas med hänsyn till målgrupper, behov av erfarenhets- och informationsutbyte etc. Ansvaret för samordningsinsatserna bör ligga på statens energiverk. Den ambitionshöjning som förespråkas kräver både personella och ekonomiska resurser, såväl hos energiverket som i kommunerna.

2.4 Regional och lokal samverkan

Utredningen föreslår en ändring i lagen om kommunal energiplanering som ger möjlighet att ålägga två eller flera kommuner att genomföra gemensam energiplanering. Av de remissinstanser som behandlat frågan är praktiskt taget samtliga avvisande till förslaget. Istället förespråkas allmänt en frivillig samverkan med aktivt stöd från statens energiverk.

Statens planverk ställer sig tveksamt till föreslagen ändring. Verket förordar att frågan aktualiseras i samband med översyn av lagen och dess nuvarande tillämpning, då också sambanden med ny bygg- och planlagstiftning bör beaktas.

OED förespråkar betydelsen av samordning mellan kommuner och mellan kommuner och industri i den kommunala energiplaneringen men framhåller att frivilliglinjen är att föredraga. Betydande arbete över kommungränserna förekommer redan och ytterligare kan förväntas som ett resultat av att de kommunala oljereduktionsplanerna får politisk förankring i kommunerna. Dessutom kan en kommande behandling av planerna i energiverkets regi ge en kunskap och överblick som kan återföras till det lokala planet och leda till överenskommelser om gemensamma lösningar. Det kan därför vara lämpligt att avvakta effekterna av fattade beslut grundade på den gällande lagstiftningen om kommunala oljereduktionsplaner.

SCPF har invändningar mot utredningens förslag om att ålägga företag – kommuner gemensam energiplanering. Föreningen menar att det inte erfordras något formaliserat krav på samplanering för att eventuella samordningsvinster skall tas tillvara. Det finns idag flera exempel på att för alla parter lönsamma samverkansprojekt kommer till stånd om de lokala förutsättningarna finns. Föreningen tror att sådant samarbete kommer att etableras på frivillig väg även i framtiden så snart det finns ekonomiska förutsättningar.

Statens energiverk föreslås av utredningen få uppdraget att teckna utvecklingsavtal med några kommuner och företag samt att medverka till att centrala eller regionala bränslebolag bildas. Förslaget om utvecklingsavtal bemöts huvudsakligen positivt.

SIND hävdar att staten redan har denna möjlighet genom lagen om kommunal energiplanering. *Universitetet i Stockholm* som anser att utvecklingsavtalet kan komma att tjäna som en generator av erfarenheter, menar att det är viktigt att knyta en aktiv marknadsföring och informationsverksamhet till avtalen. Liknande synpunkter framförs av *Universitetet i Uppsala*, *Statens vattenfallsverk*, *Svenska kommunförbundet*, *OEF* och *OED*.

Svenska värmeverksföreningen anser att statens medverkan inte bara skall omfatta ekonomiskt stöd utan även hjälp att på ett rationellt sätt hantera olika tillståndsfrågor.

Förslaget att bilda centrala och regionala bränslebolag, avvisas av bl. a. *statens vattenfallsverk*.

Verket menar att det kan vara svårt att bilda regionala bränslebolag innan en marknad skapats. Med hänvisning till en ofta stark lokal anknytning mellan produktions- och konsumtionsställe när det gäller inhemska bränslen som torv och flis kan lokal samverkan mellan producent och konsument vara en lämplig början. Möjligen kan detta senare utvecklas till regionala (eller riksomfattande) bränslebolag.

Även *SCPF* framför liknande synpunkter.

De instanser som stödjer förslaget är *universitetet i Stockholm*, *SNV*, *OEF* samt *Svenska värmeverksföreningen*.

Universitetet tror att en etablering av bränslebolag kan vara en viktig åtgärd för att underlätta för användarna att gå över till önskad energiform. Ekonomiskt stöd för att öka konkurrenskraften gentemot andra bränslen kan vidareutvecklas så att statsmakterna också stödjer etablerandet av ett eller flera bolag vara ändamål skall vara produktion och försäljning av sådana energitekniker som passar in i det framtida energisystemet.

SNV framhåller att förslaget är positivt ur miljövårdssynpunkt, då garantier för jämn bränslekvalitet lättare kan erhållas från större enheter på försörjningssidan.

OEF anser att utvecklingsavtal med staten som part bör kunna vara en framkomlig väg. I avtalen skall finnas krav på leveranser och kvalitet, innehålla prisklausuler och kopplas till ekonomiskt stöd när så erfordras. Staten bör därför genom energiverket ta initiativ till överläggningar med bränsleproducenter och -konsumenter för att eventuellt få till stånd sådana projekt.

För att underlätta samverkansprojekt föreslår utredningen ett försäkringssystem. Remissinstanserna tillstyrker förslaget praktiskt taget enhälligt. Endast *universitetet i Stockholm* har avvikande mening och pekar på att ett försäkringssystem i sig har små möjligheter att forcera och/eller utöka antalet samarbetsprojekt. Det är snarare andra faktorer exempelvis skillnader i intentioner och misstänksamhet mellan de potentiella kompanjonerna som kan avgöra om samarbetet kommer till stånd eller inte. Bättre kunskaper om enkla juridiska och organisatoriska former för samarbete behövs också.

2.5 Organisationsfrågor

Grafströmska utredningen anger som en förutsättning för sina förslag att staten har en kompetent och resursstark organisation på energiområdet. Detta menar man uppnås genom att:

- Statens energiverk ges det samlade ansvaret för styrning av näringslivets energihushållning
- Oljeersättningsfonden inordnas i energiverket

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget om statens energiverks ansvarsområde. *Universitetet i Stockholm* menar att en centralisering bör underlätta överblicken och effektivisera utnyttjandet av de nödvändiga resurser som krävs för att påverka energisystemets utformning i önskad riktning. Det är t. o. m. nödvändigt med ett samlat grepp för att realisera fastlagda intentioner.

Andra instanser som stödjer förslaget är bl. a. *RRV*, *energiparkkommittén* och *Svenska värmeverksföreningen*. *SIB* ifrågasätter dock i viss utsträckning utredningens beskrivning av energiverkets uppgift.

Oljeersättningsfondens placering i energiverket tillstyrks av *RRV*, *universitetet i Stockholm* och av *länsstyrelsen i Göteborgs- och Bohus län*.

LRF som inte avvisar förslaget anser att en fristående ärendehantering bör kunna tillgodoses genom särskild styrgrupp med ansvar för besluten.

Svenska elverksföreningen och *Svenska värmeverksföreningen* avvisar förslaget. *Värmeverksföreningen* anser att fondens ställning som självständig myndighet har vissa fördelar.

Utredningen har beräknat resursbehovet för myndighetsförstärkning till fyra milj. kr. *RRV* anser att detta belopp är för lågt, särskilt med hänsyn till behovet av mycket kompetent personal för överläggningarna med större företag.

Bilaga 4

Statens energiverks skrivelse den 5 mars 1984 om eldistributörs skyldighet att leverera el som drivkraft till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden och statens energiverks PM i november 1983 El till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde, tillämpning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt, samt remissyttranden häröver.

Innehåll	sid.
1. Statens energiverks skrivelse den 5 mars 1984	119
2. Statens energiverks PM i november 1983 El till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde, tillämpning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt	
3. Remissyttranden	121
3.1 Remissförfarandet	137
3.2 Allmänt om förslaget	137
3.3 Energiverkets förslag	138
3.4 Generell leveransskyldighet	142

Statens energiverks skrivelse den 5 mars 1984

Den som har områdeskoncession för distribution av elektrisk ström är skyldig leverera ström åt i princip alla som inom området behöver den för normala förbrukningsändamål. Till sådana ändamål räknas värmeförsörjning av bebyggelse. Ett särskilt undantag gäller dock värmeförsörjning av byggnader inom fjärrvärme- och naturgasområden. Skyldigheten gäller då endast om värmeförsörjningen med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma värmesystemet. Frågan om leveransskyldighet prövas av statens energiverk. I förarbetena till ellagen berörs inte frågan om hur lagen bör tillämpas angående el som drivkraft till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden. Denna fråga har aktualiserats i ett flertal ärenden som statens energiverk haft att ta ställning till.

Då en betydande osäkerhet fanns hos eldistributörer, kommuner, fastighetsägare m. fl. om hur gällande lagstiftning skulle tillämpas fann statens energiverk anledning att närmare penetrera och analysera problem och frågor i anslutning till fjärrvärme och värmepumpar. I bifogade utredning "El till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde – tillämpning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt" redovisade statens energiverk sin syn på eldistributörens leveransplikt. Enligt denna utredning borde ellagens bestämmelse om undantag från leveransplikt av el till uppvärmningsändamål i områden för fjärrvärme eller naturgas inte ha giltighet när det gäller elleverans till värmepumpar. Denna uppfattning motiverades bl. a. av det förhållandet att värmepumpar utgör en mycket effektiv teknik för energisnål uppvärmning.

Statens energiverk hänvisade i den bifogade promemorian särskilt till förarbetena till lagen om allmänna värmesystem. Verket menade att ellagen borde kunna tolkas så att utnyttjande av värmepumpar innebar att värmeförsörjningen "med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet", och att leveransskyldighet sålunda skulle föreligga.

På grundval av dessa principiella ställningstaganden beslöt statens energiverk i ett antal konkreta ärenden, där eldistributörer vägrat att leverera el, att företagen har eldistributionsskyldighet till värmepumpar inom område för fjärrvärme.

Sedan några kommuner överklagat statens energiverks beslut har regeringen upphävt besluten och återförvisat ärendena till verket för ny handläggning. Innebörden av regeringens beslut är att statens energiverk inte haft stöd i ellagen för sitt generella ställningstagande när det gäller elleverantörers skyldighet att leverera el till värmepumpar för värmeförsörjning av byggnad i fjärrvärme- och naturgasområden. Regeringens beslut innebär att frågan om distributionsplikt av el avsedd för värmepumpar skall prövas i varje enskilt fall på samma sätt som andra former för uppvärmning.

Statens energiverk kan konstatera att den oklarhet om ellagens tillämpning som förelåg när verket gjorde sin utredning om eldistributionsplikten alltjämt kvarstår.

Enligt statens energiverks uppfattning är värmepumpar en effektiv och energisnål uppvärmningsteknik. Det vore från energipolitisk synpunkt i allmänhet olämpligt att hindra användningen av denna teknik.

Fjärrvärme- och naturgassystem förutsätter underlag i form av stora uppvärmningsbehov inom koncentrerade geografiska områden. I vissa fall kan det tänkas att användningen av värmepumpar i sådana områden kan få så stor omfattning att det kollektiva värmesystemets lönsamhet allvarligt undergrävas. De kommunala värmeverken har emellertid möjlighet att genom sin taxesättning motverka en sådan utveckling. Kommunerna kan dessutom avstyrka räntebidrag till installation av värmepumpar i äldre fastigheter. Särskilda energisparbidrag utgår inte längre för värmepumpar i områden med kollektiva värmesystem. Såvitt nu kan bedömas torde konsekvenserna för de kollektiva värmesystemens ekonomi endast i undantagsfall bli av någon större betydelse.

Om det emellertid kan visas att ekonomin i ett fjärrvärme- eller naturgas-system skulle väsentligt försämrats av att värmepumpar utnyttjas i områden som försörjs med det kollektiva systemet bör det finnas möjlighet att vägra leverans av el till värmepumpar. Ett krav bör då vara att kommunen i fullmäktige – lämpligen i sin energiplan – har uttalat att värmepumpar inte skall få förekomma i ett visst område som försörjs med fjärrvärme eller naturgas. Statens energiverk föreslår därför att en bestämmelse av denna innebörd införes i ellagen eller lagen om kommunal energiplanering. En sådan ordning skulle väl ansluta till den inriktning av den kommunala energiplaneringen som föreslås i promemorian (Ds I 1984:2) Utvecklad kommunal energiplanering.

Detta beslut har diskuterats i verkets styrelse den 2 mars 1984.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Carl Tham. I handläggningen har dessutom deltagit avdelningscheferna Östen Johansson och Jan Magnusson, byråchefen Tore Peterson och avdelningsdirektören Hans Olander. Ärendet har föredragits av Tore Peterson.

Carl Tham

Tore Peterson

Statens energiverks PM i november 1983

Förord

Frågan om skyldighet för innehavare av områdeskoncession att leverera el för uppvärmningsändamål eller som drivkraft till värmepumpar inom område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller planeras bli distribuerad har aktualiserats i ett flertal ärenden som statens energiverk har att ta ställning till.

En betydande osäkerhet råder hos eldistributörer, kommuner, fastighetsägare m. fl. hur gällande lagstiftning skall tolkas. Enligt lagstiftningen har statens energiverk att pröva leveranspliktens omfattning. I detta dokument redovisar statens energiverk sin syn på eldistributörs leveransplikt till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde. Samtidigt med redovisningen har statens energiverk tagit ställning i ett antal ärenden, där eldistributör vägrat att leverera el till värmepumpar inom fjärrvärmeområde.

Föreliggande dokumentation har utarbetats inom statens energiverks byrå för kommunal energiplanering och byrån för ledningskoncessioner tillsammans med verkets jurist Hans Olander. Under ärendets beredning har synpunkter inhämtats från statens energiverks råd för eldistributionsfrågor. I den slutliga handläggningen har även avdelningscheferna Östen Johansson och Jan Magnusson deltagit.

Liljeholmen i november 1983

Carl Tham
Generaldirektör

Per Fåhraeus
Byråchef

Tore Peterson
Byråchef

Tillämpning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde

1 Sammanfattning

Enligt 2 § 4 mom. lag (1902: 71. s 1, ändrad senast 1981: 1352) innefattande vissa bestämmelser om elektrisk anläggning (ellagen) gäller att eldistributör i princip är skyldig att leverera ström inom sitt distributionsområde. Sådan skyldighet föreligger emellertid inte "om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma sysetmet". Skyldighetens omfattning prövas av statens energiverk.

Statens energiverk finner övervägande skäl tala för att distributionsskyldighet av el för drift av värmepump som används för värmeförsörjning inom fjärrvärme- och naturgasområde skall anses föreligga. Skyldigheten bör föreligga oberoende av vad för slags värmepump det är fråga om. Distributionsskyldighet skall således anses föreligga såväl för frånluftvärmepump som för värmepump som utnyttjar extern värmekälla. Däremot föreligger i allmänhet inte distributionsskyldighet av el för tillsatsvärme.

Statens energiverk grundar sitt generella ställningstagande på den syn på användningen av värmepumpar, som framkommit t. ex. i förarbetena till lagen (1981: 1354) om allmänna värmesystem. Ett annat uttryck för statsmakternas positiva inställning till användningen av värmepumpar är de generösa stödregler som hittills gällt. Ytterligare motiv för verket har varit uppfattningen att energipolitiska styrmedel i sin tillämpning bör vara enkla och överskådliga samt det förhållandet att det finns andra instrument för styrning av installationen av värmepumpar i områden med kollektiv värmeförsörjning. Ställningstagandet innebär en precisering av verkets tolkning av gällande lag. Verket finner utifrån här berörda frågor inte anledning att nu föreslå någon lagändring.

Statens energiverk vill samtidigt med sitt ställningstagande understryka vikten av att kommunerna aktivt utvecklar sin energiförsörjningspolicy. Kommunerna förfogar över andra instrument än ellagen för att styra installationen av värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden.

1. Det viktigaste instrumentet utgörs av kommunernas inflytande över den statliga stödgivningen till installation av värmepumpar. Enligt den s. k. energilåneförordningen (1981: 589) får energisparlån i princip endast lämnas om en ombyggnad är förenlig med översiktliga ställningstaganden av kommunfullmäktige beträffande bl. a. energiplaneringen i kommunen.

I den nyligen lagda propositionen (prop. 1983/84: 62) om fortsatt stöd för åtgärder för att ersätta olja, m. m. samt för investeringar inom energiområdet föreslås vissa ändringar i stödgivningen, bl. a. att – vad avser det

statliga stödet för energitillförselåtgärder – statligt stöd ej bör utgå för värmepumpar i fastigheter inom fjärrvärme- och naturgasförsörjda områden. Även i den nyligen lagda propositionen (prop. 1983/84: 40, bil. 9) om vissa ekonomiskpolitiska åtgärder, m. m. föreslås inom bostadsdepartementets verksamhetsområde en viss minskning av det totala statliga stödet till värmepumpar på bostadssidan, så att stöd i första hand utgår med vissa föreslagna riktade bidrag.

2. Huvudmannen för ett fjärrvärme- eller naturgasnät har vidare möjligheter att urforma taxesättningen så att denna i större utsträckning avspeglar de faktiska produktionskostnaderna under skilda tidsperioder. Därigenom kan den kollektiva värmeförsörjningen på ett bättre sätt konkurrera med värmepumpar i enskilda fastigheter.

2 Inledning

2.1 Gällande lagstiftning

I 2 § 4 mom. första stycket ellagen är föreskrivet att eldistributör i princip är skyldig att leverera ström åt var och en inom sitt distributionsområde. Sådan skyldighet föreligger emellertid inte "om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet".

Av förarbetena till lagen framgår att rekvisitet "och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet" tillkommit i förtydligande syfte. Som ett exempel på när det kan vara tillämpligt nämns kulturbyggnader där det är mindre lämpligt att dra in rörsystem.

Motsvarande rekvisit förekommer på flera ställen i lagen om allmänna värmesystem. Denna lag reglerar rättigheter och skyldigheter för huvudmannen till ett fjärrvärme- eller naturgasnät, sedan systemet efter ansökan från huvudmannen förklarats för allmänt av statens energiverk. Någon ansökan härom har ännu ej förekommit. Rättigheter respektive skyldigheter enligt lagen gäller under förutsättning att ifrågavarande fastigheter "behöver anordningar för värme och behovet inte med större fördel kan tillgodoses på annat sätt än genom värmesystemet". I förarbetena till lagen som i sin ursprungliga version endast gällde för fjärrvärmeanläggningar, uttalas av föredragande departementschef vad gäller de nämnda lagrummen specifikt för värmepumpar:

"Som vissa remissinstanser har framhållit bör lagstiftningen inte få hindra den tekniska utvecklingen inom uppvärmningsområdet. Anslutningsskyldighet bör således inte föreligga när alternativet till fjärrvärme exempelvis är att utforma en byggnad för avancerat tillvarataganden av

solvärme eller att utnyttja värmepump. Detsamma gäller om huvudparten av uppvärmningsbehovet täcks med spillvärme från installationer med annat huvudändamål än uppvärmning.

En utförligare redovisning av relevanta bestämmelser i ellagen och lagen om allmänna värmesystem lämnas i bilagan Eldistributörs leveransplikt – information om lagstiftningen.

2.2 Hittillsvarande tillämpning av ellagen

Från den 1 juli 1983 avgör statens energiverk omfattningen av eldistributörs leveransplikt. Tidigare skedde prövningen av statens industriverk. I sista instans sker prövningen hos regeringen. För att en myndighetsprövning skall bli aktuell krävs att den som vägras leverans begär att få frågan prövad av statens energiverk. Ett antal sådana ärenden rörande värmepumpar har aktualiserats hos statens energiverk. Som motiv för leveransvägran har elleverantören i allmänhet hävdade att eldrivna värmepumpar i fjärrvärmeområden inverkar menligt på en rationell distribution av fjärrvärme. Utbyggnaden av fjärrvärmesystem är mycket kapitalkrävande. De gjorda investeringarna bör från samhällsekonomisk synpunkt utnyttjas optimalt. Detta ger inte utrymme för "konkurrerande" värmesystem i sådana områden.

Vad avser avgöranden av statens industriverk har verket funnit att distributionsplikt föreligger till värmepumpar inom fjärrvärmeområden i fråga om mindre pumpars drivmotorer. Besluten har avsett såväl frånluftvärmepump som grundvattenvärmepump. Inget beslut har överklagats. Vad avser ett av besluten om frånluftvärmepump anförde industriverket följande principiella resonemang.

"Begränsningen av eldistributionsplikten syftar till en rationell användning av elenergi där fjärrvärme är ett alternativ till elvärme. Bestämmande för vad som är en rationell användning är enligt industriverkets uppfattning en avvägning mellan intresset att fjärrvärmearläggningen tillförsäkras ett tämligen högt värmeunderlag och den enskildes intresse. Den enskildes intresse får bedömas ha särskild tyngd när alternativet till fjärrvärme är att utnyttja den tekniska utvecklingen inom uppvärmningsområdet, exempelvis genom ett avancerat tillvaratagande av solvärme eller att utnyttja värmepump".

3 Teknisk och ekonomisk potential för värmepumpar

En snabb teknisk utveckling pågår för olika typer av värmepumpar. Dessa kan på sikt komma att svara för en väsentlig andel av värmeförsörjningen i skilda slag av bebyggelse. I glesbygd och i småhusområden kan små värmepumpar komplettera befintliga olje- och elpannor. I tätare be-

byggelse, där fjärrvärme och gruppcentraler väntas bli dominerande, kan värmepumpar nyttjas på olika sätt. Stora värmepumpar med industriellt spillvärme, avloppsvatten, luft eller sjövattnen som värmekällor introduceras nu på tillförselsidan av fjärrvärmeproducenterna.

Alternativt kan värmepumpar nyttjas på användarsidan för att reducera behovet av köpt fjärrvärmeenergi. Frånluft och uteluft är de i tätorterna normalt tillgängliga värmekällorna. För uteluftens del saknas begränsning vad gäller tillgång till värmekälla medan de ekonomiska begränsningarna torde reducera användningen högst väsentligt.

Olika försök att klarlägga den praktiska potentialen för frånluftvärmepumpar har företagits. Uppgifterna varierar från ca 950 000 lägenheter, dvs. alla lägenheter med frånluftventilation, och ned till de ca 100 000 lägenheter som har speciellt gynnsamma förutsättningar ur teknisk/ekonomisk synvinkel. Merparten av dessa lägenheter har eller planeras få kollektivvärmeförsörjning. För lokaler saknas relevant information.

Mot bakgrund av det material som statens energiverk tagit del av menar verket att den praktiska potentialen i flerbostadshus med fjärrvärmeförsörjning eller planerad sådan högst torde motsvara 100 000–200 000 lägenheter. Av olika skäl kommer bara en del av denna potential att förverkligas. Även med beaktande av att värmepumpar för lokaler tillkommer står det klart att frånluftvärmepumpar på nationell nivå enbart förorsakar en marginell minskning av värmefterfrågan. För enskilda kommuner kan dock påverkan bli större.

4 Behov av enkla och samverkande styrmedel

4.1 Behov av enkla föreskriftsregler som statligt styrmedel

Nuvarande osäkerhet om gällande bestämmelser i ellagen om eldistributörs leveransplikt illustrerar behovet av enkla och överskådliga regler.

Det ankommer i första hand på varje eldistributör att utforma en praxis som upplevs överensstämma med lagens betstämmelser. De ärenden som förs vidare till statens energiverks prövning uppkommer mer slumpmässigt beroende på respektive eldistributörs politik. Härtill kommer det förhållandet att eldistributörerna har olika förutsättningar. Den som handhar distribution av såväl el som fjärrvärme eller naturgas är mer motiverad att styra avvägningen mellan elvärme och fjärrvärme/naturgas än den som enbart är eldistributör.

Som framgått ovan har statens industriverk bedömt att frågan om distributionsplikt föreligger är beroende på en vägning mellan ett enskilt intresse och ett intresse att en fjärrvärmeanläggning inte undandras för stort värmeunderlag. Att i varje enskilt fall göra en sådan bedömning blir emellertid alltför komplicerat. Ellagens bestämmelser skall ju kunna tillämpas även av andra än den ansvariga myndigheten. Därför bör enligt statens energi-

verks uppfattning kriterierna för bestämmelsernas tillämpning ha generell giltighet.

Andra sådana kriterier som har diskuterats vore att skilja på olika slag av värmepumpar beroende på vilket värmemedium pumparna utnyttjar. Det har sagts att värmepumpar som utnyttjar frånluft kan betraktas som en energihushållningsåtgärd. Värmepumpar som utnyttjar grundvatten, uteluft, spillvärme, jordvärme eller sjövattnen skulle däremot vara att se som produktionskällor för tillförsel av energi. Enligt statens energiverks uppfattning bör – alldeles oavsett detta – enhetliga regler gälla för alla de nu nämnda typerna av värmepumpar.

4.2 Behov av samverkan mellan föreskrifter och stöd som statliga styrmedel

I de fall av leveransvägran till värmepumpar som statens energiverk erhållit kännedom om har statligt stöd till värmepumparna regelmässigt förekommit. Att genom en myndighetsutövning sanktionera en sådan leveransvägran vore en ologisk splittring av statens totala styrmedelarsenal.

Ett bättre sätt att styra förekomsten av värmepumpar på användarsidan inom fjärrvärme- eller naturgasområde är att begränsa omfattningen av statliga bidrag till dessa värmepumpar. Om detta görs behövs enligt statens energiverks uppfattning för närvarande inget ytterligare statligt styrmedel för att begränsa värmepumpar inom sådana områden. Däremot är det viktigt att kommunerna aktivt utvecklar och genomför sin energiförsörjningsplan.

Mot angiven bakgrund välkomnar statens energiverk förslaget i propositionen 1983/84: 62 att stödet för energitillförselåtgärder under år 1984 inte kan omfatta stöd till värmepumpar i fastigheter inom fjärrvärme- och naturgasförsörjda områden. Även inom bostadsdepartementets verksamhetsområde föreslås i propositionen (1983/84: 40) om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. en viss minskning av det totala statliga stödet på bostadssidan till värmepumpar. Föredragande statsrådet uttalar följande härom (bil. 9, s. 47):

”Ett särskilt stöd i form av bostadslån med viss räntefrihet lämnas i dag till egnahemsägare för övergång till vissa nya och förnybara energikällor. Stödet avser i första hand värmepumpar och solvärmeanläggningar samt sådana fastbränsleanläggningar som är avsedda för uppvärmningen av flera hus eller grupper av hus. För flertalet av dessa anordningar har tekniken emellertid nu nått en kraftigt ökad tillförlitlighet och utbredning. Efter samråd med statsrådet Dahl har jag funnit att dessa åtgärder, bör på samma sätt som andra tillförselåtgärder, stödjas i första hand med sådana riktade bidrag som jag har förordat i det föregående.”

5 Statens energiverks överväganden

Mot bakgrund av vad som har angivits ovan anser verket att bestämmelserna i ellagen om eldistributörs leveransplikt bör tolkas så att distributionsplikt av el generellt sett föreligger till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden.

Detta bör gälla oberoende av vad för slags värmepump det är fråga om. Distributionsskyldighet bör sålunda föreligga såväl för frånluftvärmepump som för värmepump som utnyttjar extern värmekälla.

Däremot föreligger i allmänhet inte distributionsplikt för kompletterande uppvärmning, s. k. tillsatsel. På denna punkt är ellagen mer tydlig. Såväl i detta avseende som vad gäller eluppvärmning utan kombination med värmepump kan sådana omständigheter föreligga att värmeförsörjningen "med större fördel kan tillgodoses med elenergi" och distributionsplikt sålunda föreligga. Denna fråga måste liksom tidigare prövas från fall till fall.

Enligt statens energiverks uppfattning faller verkets ställningstagande inom ramen för gällande lagstiftning. Rekvisitet "och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet" bör med andra ord vara tillämpligt i fråga om värmepumpar. Detta motsägs inte i förarbetena till ellagen. Förarbetena till värmesystemlagen ger visst stöd för verkets ställningstagande (jämför avsnitt 2.1).

Statens energiverk vill slutligen understryka att kommunerna förfogar över andra instrument än ellagen för att styra installationen av värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden.

1. Det viktigaste instrumentet utgörs av kommunernas inflytande över den statliga stödgivningen till installation av värmepumpar. Enligt den s. k. energilåneförordningen får energisparlån i princip endast lämnas om en ombyggnad är förenlig med översiktliga ställningstaganden av kommunfullmäktige beträffande bl. a. energiplaneringen i kommunen. I praktiken kanaliseras det kommunala inflytandet via det kommunala förmedlingsorganet som yttrar sig över varje stödansökan till länsbostadsnämnden som beslutar i ärendena. Enligt förordningen (1983:80) om försöksverksamhet med kommunal beslutanderätt i fråga om statligt stöd för energibesparande åtgärder beslutar kommunens förmedlingsorgan som första instans i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg och Botkyrka.

2. Huvudmålet för ett fjärrvärme- eller naturgasnät har vidare möjligheter att utforma taxesättningen så att denna i större utsträckning avspeglar de faktiska produktionskostnaderna under skilda tidsperioder. Därigenom kan den kollektiva värmeförsörjningen på ett bättre sätt konkurrera med värmepumpar i enskilda fastigheter.

Eldistributörs leveransplikt

Information om lagstiftningen

Innehållsförteckning

Sammanfattning	129
1. Inledning	130
2. 1957 års ellagstiftning	130
3. 1977 års ändring i ellagen (undantag beträffande eluppvärmning inom fjärrvärmeområde)	131
4. 1981 års ändring i ellagen (undantag beträffande eluppvärmning inom naturgasområde m. m.)	131
5. Övergångsbestämmelser 1977 och 1981	132
6. Lagen (1981: 1354) om allmänna värmesystem	133
7. Kommentarer till tillämpningen av bestämmelsen om eldistributörs leveransplikt	134
7.1 Skyldighet att leverera ström för normalt förbrukningsändamål	134
7.2 "Särskilda skäl" för undantag från leveransplikten	135
7.3 Leveransplikt enligt ellagens bestämmelser i förhållande till värmesystemlagens regelsystem	135

Sammanfattning

En eldistributörs skyldighet att leverera elkraft är reglerad i 2 § 4 mom. första stycket lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen) på följande sätt:

”Den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution är skyldig att, om inte särskilda skäl finns till undantag, tillhandahålla ström åt var och en som inom området behöver den för normalt förbrukningsändamål. Sådan skyldighet föreligger dock inte om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet.”

I fjärde momentets sista stycket anges även att frågan om ovan återgivna skyldigheter prövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Från och med den 1 juli 1983 är denna myndighet statens energiverk.

Ellagen anger sålunda tre undantag från distributionsplikten. Enligt det *första undantaget* kan, om särskilda skäl föreligger, koncessionshavaren befrias från distributionsskyldighet. De skäl som här åsyftas utgörs enligt lagens förarbeten i första hand av ekonomiska hinder. I förarbetena framhålls, att en begärd elektrifiering alltid måste hållas inom ekonomiskt rimliga gränser. Även tekniska hinder kan utgöra skäl till undantag från distributionsplikten.

Det *andra undantaget* från distributionsplikten utgörs av föreskriften att distributören är skyldig att tillhandahålla elenergi endast för ”normalt förbrukningsändamål”. Härmed avses enligt utvecklad praxis belysning, varmvattenberedning och elvärme samt drift av hushållsmaskiner, mindre motorer för jordbruk, hantverk och småindustri.

Det *tredje undantaget* avser eldistribution för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses bli distribuerad, förutsatt att värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet. Undantaget har tillkommit genom ändringar i ellagen 1977 och 1981. Av förarbetena till ändringarna framgår bl. a.

att med begreppet värmeförsörjning avses inte bara uppvärmning av byggnad utan även framställning av förbrukningsvarmvatten (tappvarmvatten).

att i uttrycket ”inom ett område där fjärrvärme distribueras eller avses bli distribuerad” ligger att planerna på fjärrvärme är konkreta och att fjärrvärme är ett realistiskt alternativ till elvärme vid valet av uppvärmningsform.

att kulturbyggnader där det är mindre lämpligt att dra in rörsystem kan vara ett exempel på när värmeförsörjningen med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet.

I informationen lämnas även en redogörelse för lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem och det förhållandet att förarbetena till denna lag ger viss vägledning om hur ellagens regler om distributionsplikt skall tolkas.

1 Inledning

Ellagen innehåller i 2 § 4 mom. bestämmelser om distributionsplikt.

Genom ändringar i ellagen år 1957 (prop. 1957: 161) infördes i 2 § 4 mom. första stycket en bestämmelse om skyldighet för innehavare av områdeskoncession för yrkesmässig distribution att "om ej särskilda skäl äro till undantag, tillhandahålla ström åt envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål". Den 1 juli 1977 trädde följande tillägg i kraft: "Sådan skyldighet föreligger dock ej om strömmen är avsedd att användas för uppvärmning av byggnad inom område där fjärrvärme distribueras eller avses bli distribuerad." Tillägget gjordes i samband med införandet av lagen (1977: 439) om kommunal energiplanering (prop. 1976/77: 129). Sedermera föreslogs i prop. 1981/82: 64 om styrmedel för introduktion av naturgas att undantaget som gällde beträffande elleverans för uppvärmning av byggnad inom fjärrvärmeområdet skulle utsträckas till att avse även naturgasområde. Förslaget godtogs av riksdagen (CU 1981/82: 8) och fr. o. m. den 1 januari 1982 har 2 § 4 mom. första stycket ellagen följande lydelse: "Den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution är skyldig att, om inte särskilda skäl finns till undantag, tillhandahålla ström åt var och en som inom området behöver den för normalt förbrukningsändamål. Sådan skyldighet föreligger dock inte om strömmen är avsedd att användas för värmeförsörjning av byggnad inom ett område där fjärrvärme eller naturgas distribueras eller avses att bli distribuerad och om värmeförsörjningen inte med större fördel kan tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma systemet."

I det följande lämnas en redogörelse för motiven till bestämmelsen om distributionsplikt och, framför allt, till undantagsreglerna. Därefter ges vissa kommentarer rörande reglernas tillämpning.

2 1957 års ellagstiftning

Beträffande den ursprungliga bestämmelsen om distributionsplikt, som trädde i kraft den 1 januari 1958, anförde föredragande departementschefen i prop. 1957: 161 (sid. 48 f) bl. a., att innehavare av områdeskoncession för yrkesmässig distribution i princip borde förse med elkraft alla abonnenter inom området samt sådana där boende som begärde att få bli abonnenter. Distributionspliktens omfattning fick emellertid bestämmas

med beaktande av att kostnaderna för en ifrågasatt elektrifiering skulle hålla sig inom ekonomiskt rimliga gränser. Distributionsplikten skulle vidare innebära att områdeskoncessionshavaren skulle tillhandahålla kraft för alla normala förbrukningsändamål, såsom belysning och varmvattenberedning för hushållsändamål, för drift av elspisar och hushållsmaskiner samt av mindre motorer för jordbruksdrift, hantverk och småindustri.

Tredje lagutskottet (utlåtande 1957: 22, sid. 49) hade inte något att erinra mot förslaget som det slutligen utformats samt tillade, att uppfattningen om vad som kunde anses vara normal förbrukning naturligtvis blev beroende av i vad mån förändringar i den tekniska utvecklingen mera allmänt tillgodogjordes.

3 1977 års ändring i ellagen (undantag beträffande eluppvärmning inom fjärrvärmeområde)

På grundval av förslag (SOU 1976: 55) från kommittén för kommunal energiplanering lade regeringen i prop. 1976/77: 129 fram förslag till lag om kommunal energiplanering samt förslag till lag om ändring i ellagen. I propositionen uppehöll sig föredragande statsrådet (energiministern) i ett längre avsnitt (sid. 55 ff) vid frågan om elvärme.

I likhet med kommittén och flera remissinstanser ansåg föredraganden att anordnande av elvärme i ett område där fjärrvärme fanns eller planerades innebar en orationell utbyggnad av distributionsnäten. I specialmotiveringen (sid. 63 f) anfördes, att ändringen av ellagen innebar att tillhandahållande av ström för eluppvärmning av byggnader inte skulle anses ske för normalt förbrukningsändamål och således inte omfattas av distributionsskyldigheten inom område där fjärrvärme distribuerades eller avsågs bli distribuerad. I sistnämnda uttryck låg att planerna på fjärrvärme var konkreta och att fjärrvärme var ett realistiskt alternativ till elvärme vid valet av uppvärmningsform. Någon begränsning av skyldigheten att tillhandahålla ström för uppvärmningsändamål förelåg alltså inte, om fjärrvärme inte var ett alternativ till elvärme.

4 1981 års ändring i ellagen (undantag beträffande eluppvärmning inom naturgasområde m. m.)

Förslaget till 1981 års ändring i ellagens bestämmelser om distributionsplikt lades fram i prop. 1981/82: 64 om styrmedel för introduktion av naturgas. Bakgrunden till propositionen var det belseut om naturgasintroduktion som riksdagen fattade våren 1980 genom sitt ställningstagande till det s. k. Sydgasprojektet. Detta innebär att naturgas skall överföras från Danmark och användas i västra Skåne med början år 1985. Huvudförslaget

i propositionen avsåg en utvidgning av regelsystemet i lagen (1976: 838) om allmänna fjärrvärmeanläggningar till att avse även naturgasnät.

Därjämte föreslogs en ändring i ellagen innebärande att det undantag från skyldigheten att leverera el för uppvärmning som gällde i fjärrvärmeområden skulle utsträckas till att också avse naturgasområden. I anslutning härtill föreslogs "i förtydligande syfte" ett tillägg av innebörd att leveransskyldighet förelåg till sådana byggnader inom fjärrvärme- eller naturgasområde vars värmeförsörjning av särskilda skäl lämpligare kunde tillgodoses med elenergi än med det för området gemensamma fjärrvärme- eller naturgassystemet. Som exempel på sådana byggnader nämns i propositionen (sid. 19) kulturbyggnader.

Slutligen ersattes uttrycket "uppvärmning" i ellagen med "värmeförsörjning" för att få överensstämmelse med terminologin i lagen om allmänna värmesystem (och den tidigare fjärrvärmelagen). I förarbetena till sistnämnda lag (prop. 1975/76: 149) uttalas i specialmotiveringen till 1 § (s. 59) bl. a. följande.

"Värmeförsörjning avser inte bara uppvärmning av byggnad utan även framställning av förbrukningsvarmvatten (tappvarmvatten). I anslutning till den värmeväxlare som överför värme från fjärrvärmenätet till en byggnads värmesystem är oftast i samma enhet kopplad en värmeväxlare som med fjärrvärmevattnet som värmekälla framställer förbrukningsvarmvatten".

5 Övergångsbestämmelser 1977 och 1981

Undantagsbestämmelsen i ellagen om skyldighet att tillhandahålla ström inom fjärrvärme- eller naturgasområde gäller inte om skyldigheten har uppkommit före bestämmelsens ikraftträdande, dvs. före den 1 juli 1977 beträffande fjärrvärmeområde och före den 1 januari 1982 beträffande naturgasområde. Om elvärme alltså fanns installerad vid resp. tidpunkt, har eldistributören inte rätt att avbryta leverans för detta ändamål på den grund att fastigheten kan eller kommer att kunna anslutas till fjärrvärme- eller naturgasnätet.

I detta sammanhang bör också den situation beröras som statens industriverk pekade på i sitt remissyttrande över departementspromemorian Ds I 1981: 6 Styrmedel för introduktion av naturgas (bilaga 1 till prop. 1981/82: 64). Den situation som verket åsyftade var att efter det att undantagsbestämmelsen i ellagen trätt i kraft byggnadslov beviljats för en byggnad med direktverkande elvärme (och således utan rörsystem för vattenburen värme) och byggnaden utförts i enlighet med byggnadslovet i ett område som därefter planeras för naturgas. Verket ansåg att elleveransen i ett sådant fall inte borde få avbrytas. Föredraganden (prop. 1981/82: 64, sid. 20) delade verkets uppfattning, att det i ett sådant fall i allmänhet inte tedde

sig rimligt att söka framtvinga en övergång till naturgas genom att undanröja förutsättningen för det ursprungliga uppvärmningssystemet. Föredraganden tillade att det i sista hand ankom på statens industriverk (numera statens energiverk) att pröva en sådan fråga.

Beträffande *provisoriska leveranser* av el inom område för befintligt eller planerat allmänt värmesystem (angående innebörden av ett allmänt respektive allmänförklarat system, se avsnitt 6) hävdade Malmö kommun i sitt remissyttrande över departementspromemorian Ds I 1981:6, att all elvärmeleverans som görs innan det allmänförklarade systemet är utbyggt skall anses som provisorium, såvida det inte klart dokumenterats att fastigheten inte skall ingå i det allmänförklarade systemet. Denna "omvända bevisbörda" godtogs emellertid inte av föredraganden, som framhöll (prop. 1981/82: 64, sid. 20) att det är av vikt att den provisoriska karaktären av elvärmeleveransen står klar för abonnenten då avtalet träffas.

6 Lagen (1981: 1354) om allmänna värmesystem

Lagen bygger på en tidigare lag (1976: 838) om allmänna fjärrvärmeanläggningar (fjärrvärmelagen). Motiven till de olika bestämmelserna i värmesystemlagen får därför sökas i förarbetena (prop. 1975/76: 149) till fjärrvärmelagen.

Alltsedan fjärrvärme började byggas ut här i landet har leveranserna från en fjärrvärmeanläggning till de anslutna fastigheterna grundats på avtal mellan anläggningens ägare och abonnenterna. Genom tillkomsten av fjärrvärmelagen öppnades en möjlighet för kommuner och andra ägare av fjärrvärmesystem att få systemet förklarat för *allmän fjärrvärmeanläggning*. En sådan allmänförklaring innebar för fjärrvärmeanläggningens huvudman en skyldighet att leverera energi för uppvärmning av alla byggnader inom verksamhetsområdet som hade behov därav, förutsatt att behovet inte med större fördel kunde tillgodoses på annat sätt. Denna leveransskyldighet motiverades av en skyldighet för ägare av sådan byggnad att betala avgifter till huvudmannen, om byggnaden behövde anordningar för värme och behovet inte med större fördel kunde tillgodoses på annat sätt.

I prop. 1975/76: 149 med förslag till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar anförde föredragande departementschefen (justitieministern) i fråga om tvångsanslutning till fjärrvärmeanläggning bl. a. följande (s. 53):

"Som vissa remissinstanser har framhållit bör lagstiftningen inte få hindra den tekniska utvecklingen inom uppvärmningsområdet. Anslutningsskyldighet bör således inte föreligga när alternativet till fjärrvärme exempelvis är att utforma en byggnad för avancerat tillvaratagande av solvärme eller att utnyttja värmepump. Detsamma gäller om huvudparten av uppvärmningsbehovet täcks med spillvärme från installationer med annat huvudändamål än uppvärmning."

Genom värmesystemlagen från 1981 har huvudmannen för ett naturgasnät, som förklarats som *allmänt*, möjlighet att tvångsansluta fastigheter i områden som avses bli försörjda med naturgas på samma sätt som i ett allmänt fjärrvärmesystem enligt den tidigare fjärrvärmelagen. Denna möjlighet är då också förbunden med leveransskyldighet på samma sätt som i fjärrvärmelagen. I promemorian Ds I 1981:6 framhölls att ett skäl för undantag från anslutningsskyldighet till allmänt värmesystem kunde vara att alternativet till naturgas var att utforma en byggnad för ett avancerat tillvaratagande av solvärme eller att utnyttja en värmepump.

7 Kommentarer till tillämpningen av bestämmelsen om eldistributörs leveransplikt

7.1 Skyldighet att leverera ström för normalt förbrukningsändamål

Distributionsplikten enligt 2 § 4 mom. första stycket ellagen är inskränkt till leveranser för normalt förbrukningsändamål. Såsom normala förbrukningsändamål angavs vid tillkomsten av bestämmelsen om distributionsplikt praktiskt taget alla då förekommande slag av elförbrukning hos enskilda konsumenter. Den sedan femtiotalet ständigt ökande tillgången på elkraft har medfört att användning av el för uppvärmning sedan länge anses vara ett normalt förbrukningsändamål. Kraftförsörjningsläget torde f. n. vara sådant att det inte går att peka på någon praktisk användning av elenergi hos de till de vanliga distributionsnäten anslutna konsumenterna som skulle kunna anses falla utanför begreppet normalt förbrukningsändamål.

Frågan om användningen av *elvärme* har under senare år i olika sammanhang behandlats *från energipolitisk synpunkt*. Genom en ändring (1981:592) i byggnadsstadgan (1959:612) infördes särskilda villkor för installation av direktverkande elradiatorer. Ändringen, som avsåg ett tillägg till 44 a § i byggnadsstadgan, innebär dels ett krav på att uppvärmningssystemet i nybyggda hus "i skäligen utsträckning" skall kunna anpassas till uppvärmning med olika energislag, dels ett förbud mot direktverkande elvärme i nybyggda småhus (dock ej fritidshus), om det inte finns särskilda skäl för sådan uppvärmning. Tillämpningen av denna bestämmelse aktualiseras i byggnadslovsärenden och handhas av byggnadsnämnderna. Bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 1984, sedan genom lag 1982:1122 ikraftträdandet, som ursprungligen bestämts till den 1 januari 1983, uppskjutits samt föreskrivits att äldre bestämmelser skall tillämpas beträffande byggnadsföretag för vilka byggnadslov söks före den 1 januari 1984.

7.2 "Särskilda skäl" för undantag från leveransplikten

Nu mera torde en distributör ha befogad anledning att ifrågasätta leveransplikten bara i sådana fall där den begärda leveransen innebär en sådan ökning av den tidigare elförbrukningen hos en abonnent eller grupp av abonnenter att leveransen skulle kräva en omfattande ombyggnad eller förstärkning av distributionsnätet, t. ex. som en förutsättning för övergång till eluppvärmning. En sådan situation kan dock knappast berättiga till en definitiv leveransvägran, utan endast till ett skäligt uppskov med leveransen till dess sådana åtgärder hunnit vidtas att denna blir möjlig att fullgöra.

7.3 Leveransplikt enligt ellagens bestämmelser i förhållande till värmesystemlagens regelsystem

I prop. 1981/82: 64 om styrmedel för introduktion av naturgas har såväl lagen om allmänna värmesystem som det undantag i ellagen från distributionsplikten vilket gäller för värmeförsörjning av byggnad inom fjärrvärme- och naturgasområden betecknats som *styrmedel*. Dessa styrmedel är avsedda att åstadkomma en i princip likformig värmeförsörjning inom ett område, byggd på endera fjärrvärme eller gaseldning. Energidistributören kan således styra den enskilde konsumentens val mellan elvärme och fjärrvärme eller naturgas med stöd av endera värmesystemlagen eller bestämmelserna i ellagen under vissa förutsättningar, nämligen – i fråga om värmesystemlagen – att fjärrvärmesystemanläggningen är förklarad för allmän och – i fråga om ellagen – att elvärmen inte fanns installerad, när undantagsbestämmelserna om skyldighet att tillhandahålla ström inom fjärrvärme- respektive naturgasområde trädde i kraft eller – i allmänhet – när värmesystemet planerades.

Det tvång gentemot den enskilde fastighetsägaren som värmesystemlagen ger möjlighet till är kringgärdat med olika rättssäkerhetsgarantier, som inte gäller i fråga om bestämmelserna i ellagen. För det första kan konsumenten få frågan om tvångsanslutning (avgiftsskyldighet) prövad av statens va-nämnd. För det andra kan konsumenten enligt värmesystemlagen begära att huvudmannen för värmesystemet löser in sådana anordningar för värmeförsörjning i hans fastighet som blir onyttiga genom anslutningen till systemet. Även fråga om inlösen kan i händelse av tvist hänskjutas till va-nämnden. Lagen medför dessutom för huvudmannen allmänna förpliktelser i olika avseenden: leveransskyldighet inom verksamhetsområdet, tillämpning av självkostnadsprincipen i fråga om taxor och avgifter och likabehandling av konsumenterna. Dessa förpliktelser för huvudmannen innebär självfallet att konsumenternas ställning stärks i motsvarande mån.

Värmesystemlagen har emellertid inte i något fall gjorts tillämplig genom allmänförklaring av en värmeanläggning. Detta förhållande berördes i promemorian Ds I 1981: 6 (se prop. 1981/82: 64, sid. 59 f): "Att lagen inte

tillämpas innebär bl. a. att det konsumentskydd som den innehåller inte heller blir tillämpligt". I fråga om konsumentskyddet anfördes i prop. 1981/82: 64, sid. 15 f:

"De styrmedel som nu föreslås för gas är desamma som tidigare gällt för fjärrvärme. Några större olägenheter för konsumenterna har användningen av dessa hittills knappast givit upphov till. Jag anser att övervägande skäl talar för att naturgasen jämställs med fjärrvärmens i dessa hänseenden. Jag är inte beredd att föreslå att regelsystemet i fjärrvärmelagen görs direkt tillämpligt utan allmänförklaring eller att prisreglering motsvarande den som gäller för elleveranser införs. Jag vill dock understryka att frågan om konsumentskyddet är viktig och att utvecklingen måste följas med uppmärksamhet."

Om anslutning till ett fjärrvärme- eller naturgasnät i stället genomdrivs med stöd av bestämmelserna om distributionsplikt i ellagen är konsumentens rättsliga ställning annorlunda. Om eldistributören vägrar leverans av el för värmeförsörjning, kan konsumenten begära hos statens energiverk att få frågan om leveransskyldighet prövad. Talan mot verkets avgörande fullföljs hos regeringen.

Det tillägg som gjordes vid 1981 års ändring i ellagen om att leveransskyldighet föreligger i sådana fall där värmeförsörjning genom el är fördelaktigare än uppvärmning genom det för området gemensamma systemet, har uppenbarligen motsvarande formuleringar i värmesystemlagen som förebild (jämför avsnitt 6 ovan). De uttalanden som gjorts i förarbetena till värmesystemlagen i dessa hänseenden (prop. 1975/76: 149, sid. 52 f) bör därför kunna tjäna till viss ledning vid tillämpning av ellagen. Föredragande departementschefen uttalar bl. a. följande: "Det är fastighetens belägenhet, användningssätt och möjligheterna att lösa uppvärmningsfrågan på fördelaktigare sätt än med fjärrvärme som skall läggas till grund för bedömningen och fastighetsägarens egen uppfattning saknar självständig betydelse." Mot bakgrund av detta uttalande kan slås fast att elvärme på objektiva grunder skall bedömas vara fördelaktigare än anslutning till fjärrvärme (gasnät). Fördelen kan vara ekonomisk men också av annat slag. Den omständigheten att elvärme från ekonomisk synpunkt är fördelaktigare än anslutning till ett fjärrvärme- eller naturgassystem är dock inte alltid utslagsgivande. På s. 53 framhåller föredraganden att tvångsanslutning i särskilda fall kan vara motiverad, även om den skulle vara ekonomiskt ofördelaktig för fastighetsägaren. Det heter vidare där:

"En tämligen hög anslutningsgrad inom verksamhetsområdet kan ju vara en förutsättning för att det skall vara ekonomiskt möjligt att driva fjärrvärmeanläggningen. En högre anslutningsgrad gör det vidare möjligt att ta ut lägre avgifter av varje förbrukare, eftersom de fasta kostnaderna då kan slås ut på flera förbrukare. En förutsättning för det resonemang jag nu har fört är att uppvärmning med fjärrvärme kan vara fördelaktig från allmän synpunkt genom att leda till ett bättre och effektivare utnyttjande

av våra energitillgångar och till förbättrande av vår yttre miljö genom effektivare luftvårdsåtgärder. Fördelar av detta slag måste enligt min mening beaktas vid bedömningen av om en fastighet skall anslutas eller inte till den allmänna fjärrvärmeanläggningen.”

3 Remissyttranden

3.1 Remissförfarandet

Statens energiverks skrivelse den 5 mars 1984 om eldistributörs skyldighet att leverera el som drivkraft till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden och statens energiverks PM i november 1983 El till värmepumpar inom fjärrvärme - och naturgasområde, tillämning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt har varit utsänt på remiss.

Yttranden har avgetts av statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statens pris- och kartellnämnd (SPK), konsumentverket, överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), bostadsstyrelsen, statens planverk, statens vattenfallsverk, Centralorganisationen SACO/SR, Föreningen Sveriges Energirådgivare, Hyresgästernas Riksförbund, kommunerna i Alvesta, Avesta, Borlänge, Enköping, Eslöv, Falköping, Göteborg, Halmstad, Kalmar, Kristinehamn, Kungsbacka, Kungälv, Lindesberg, Linköping, Ljusdal, Lund, Malmö, Nässjö, Osby, Piteå, Ronneby, Sala, Skövde, Stockholm, Sundsvall, Tranås, Ulricehamn, Uppsala, Vimmerby och Älmhult, K-konsult, Landsorganisationen i Sverige (LO), Landstingsförbundet, Riksförbundet Energileverantörerna (REL), Svenska Elverksföreningen, Svenska Gasföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska Kraftverksföreningen, Svenska Riksbyggen, Svenska Värmeverksföreningen, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO), Sveriges Fastighetsägareförbund, Sveriges Industriförbund och Sveriges Villaägareförbund.

I anslutning till remitteringen har yttranden även inkommit från statens naturvårdsverk, Nybro kommun, Nordvästra Skånes Kommunalförbund, Rörfirmornas Riksförbund och Svenska Värmepumpsföreningen (SVEP) och AB Umeå energiverk.

3.2 Allmänt om förslaget

Energiverkets förslag har fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna. De pekar bl. a. på att användningen av värmepumpar är en energisnål teknik som bör tas tillvara, att kostnaderna bör få avgöra användningen av olika uppvärmningsformer och att kommunerna kan styra användningen av värmepumpar genom bl. a. taxesättningen.

Malmö kommun tillstyrker energiverkets förslag bl. a. med den motiveringen att det ligger i linje med de energipolitiska linjer som tillämpas i kommunen. Falköpings och Älmhults kommuner delar denna uppfattning.

Skyldigheten att leverera el till värmepumpar bör enligt bl. a. *planverket* utsträckas att avse också andra elbaserade uppvärmningsformer än värmepumpar, vilket innebär ett mer rationellt utnyttjande av el.

Halmstads och *Vimmerby kommuner* anser bl. a. att förslaget, om det genomförs, kan undergräva värmeverkens ekonomi.

Konsumentverket och ytterligare några remissinstanser kan inte tillstyrka energiverkets förslag. Konsumentverket anser bl. a. att en enkel lagstiftning med möjligheter att meddela undantag är att föredra och att myndigheterna bör pröva ärenden om värmepumpar. *Kungälv*, *Lunds* och *Uppsala kommuner* anser att man inte bör göra någon ändring i den nuvarande ordningen för att pröva frågan om leverans av el till värmepumpar.

Nybro kommun, *Nordvästra Skånes Kommunalförbund*, *AB Umeå energiverk* m. fl. remissinstanser anser att reglerna om skyldighet och rätt att vägra leverans av el till bl. a. värmepumpar inom fjärrvärmeområden bör göras klarare.

Andra remissinstanser åter förordar att skyldigheten att leverera el till värmepumpar alltid skall föreligga oavsett om denna finns i fjärrvärme- eller naturgasområden eller ej. Sådant förslag förs fram bl. a. av *SPK* och *ÖEF*. De anser att priserna för de olika uppvärmningsalternativen bör få styra valet av uppvärmningsform. Denna uppfattning delas av flera remissinstanser.

3.3 Energiverkets förslag

Statskontoret anser att statens energiverks föreslagna principlösning på frågan när leveransplikt bör finnas av el till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden torde bidra till administrativ förenkling. *Bostadsstyrelsen* delar helt de i energiverkets skrivelse framförda synpunkterna och tillstyrker den föreslagna ändringen av ellagen. Vägran att leverera el till värmepumpar i ett område som försörjs eller är avsett att försörjas med fjärrvärme eller naturgas bör grundas på ett tillräckligt och preciserat beslut i kommunfullmäktige. Därmed kommer den sakliga grunden för vägran av elleverans och för kommunens avstyrkan av lån och räntebidrag att överensstämma. Fastighetsägaren kan på så sätt klarare än f. n. överblicka förutsättningarna för en eventuell värmepumpinstallation. Denna uppfattning delas av flera remissinstanser.

RRV tillstyrker energiverkets förslag till principlösning men anser att det är olämpligt att använda ellagen som styrmedel när det gäller avvägningen mellan tillförsel- och hushållningsåtgärder i fjärrvärmesystem. Denna uppfattning delas bl. a. av *vattenfallsverket*.

I stället bör enligt *RRV* användningen av värmepumpar regleras exempelvis med lämpligt utformade fjärrvärmemetaxor eller lagen om allmänna värmesystem.

I en eventuell lagstiftning bör man enligt RRV:s mening i första hand överväga att göra det möjligt för kommun eller myndighet att under vissa förutsättningar förbjuda värmepump eller reglera andra hushållningsåtgärder inom fjärrvärmeområden i stället för att skapa indirekta hinder som elleveransvägran. Möjligheten att förhindra fastighetsekonomiskt motiverade tillförsel- och hushållningsåtgärder i fjärrvärme- eller naturgasområden aktualiserar enligt RRV:s mening behovet av ett ökat konsumentskydd för fjärrvärmecabonmenterna. RRV ifrågasätter därför om inte möjligheten att med stöd av lag förhindra fastighetsekonomiskt motiverade hushållningsåtgärder bör kopplas till ett krav på att värmesystemet allmänförklaras enligt lagen om allmänna värmesystem. En eventuell föreskrift om möjligheten att förbjuda värmepumpar i fjärrvärmeområden bör också kunna inordnas i den lagen.

Om statsmakterna skulle välja den reglering som energiverket har föreslagit framhåller RRV att beslut om förbud mot värmepumpar innebär kommunalekonomiskt motiverade ingrepp i vissa boendes och fastighetsägares ekonomi. Mot den bakgrunden finner RRV det naturligt att de slutliga ställningstagandet i frågan tas som ett öppet politiskt beslut.

Också *planverket* pekar på att kommunerna besitter en mångfald ekonomiska styrmedel genom vilka energianvändningen kan styras, så att den ur samhällsekonomisk synpunkt blir tillfredsställande. *Statens naturvårdsverk* vill sätta i fråga om värmeskatte och slopandet av energisparbidrag är tillräckliga styrmedel när det gäller begränsning i utbyggnad av fastighetsägda värmepumpar i områden avsedda för fjärrvärme. Ett nödvändigt, men ej tillräckligt, styrmedel är en av kommunfullmäktige godkänd energiplan (alt. värmeplan). Med tanke på värmepumparnas snabba utbyggnad kan för vissa områden även krävas bestämmelser som möjliggör begränsningar av leveransplikten av el för aktuella värmepumpar.

Planverket, *statens vattenfallsverk* och *Borlänge kommun* anser att lagändringen inte skall begränsas att enbart gälla el till värmepumpar utan också elleveranser till andra elbaserade uppvärmningsformer. Enligt *planverket* är användningen av el till värmepumpar endast ett sätt att effektivt utnyttja el. Ett krav bör då enligt *vattenfallsverket* och *Borlänge kommun* vara att den kollektiva lösningen genomförs inom rimlig tid. Denna aspekt framhålls också av *SVEP*.

Falköpings kommun framhåller att lagförslaget är väl förenligt med de energipolitiska principer vilka hittills tillämpats i kommunen. bl. a. innebärande att man inte onödigtvis skall begränsa den enskildes valfrihet. *Linköpings kommun* anser att förslaget tillgodoser det kommunala önskemålet att kunna vägra elleverans när detta skulle vara till skada för fjärrvärmeuppvärmningen. *Malmö kommun* anser i princip att förslaget väl rimmar med grundtankarna och rationaliteten i den utvecklade kommunala energiplaneringen. *Osby kommun* tillstyrker också förslaget och anser att möjligheterna att neka leverans av el måste ges oavsett om det gäller

elpannor eller om förbrukningen sker med hjälp av värmepump. Kommunen föreslår även att kommunerna ges rätt att neka elleverans till uppvärmning av byggnader inom fjärrvärme- eller naturgasområde om ledningskapacitet saknas.

Ronneby kommun anser att lagförslaget för kommunens del inte innebär några alltför negativa effekter, om det är möjligt att förbjuda värmepumpar inom områden för kollektivt värmesystem. *Skövde kommun* tillstyrker också förslaget och framhåller att det vore direkt olämpligt att ur energipolitisk synpunkt förbjuda användning av värmepumpar. Om användningen av värmepumpar får en så stor omfattning, att fjärrvärmeverkens lönsamhet försämras eller äventyras, bör åtgärder kunna vidtas. *Älmhults kommun* finner att energiverkets förslag är lämpligt och överensstämmer med det sätt varpå kommunen arbetar.

Halmstads kommun framhåller att det torde vara svårt att få ned kostnaderna i fjärrvärmeverken till den nivå som kostnaderna för värmepumpar ger, även om man inför tidsdifferentierade energipriser i fjärrvärmetakorna. Detta gäller nystartade fjärrvärmeverk som i början av sin verksamhet måste hålla uppe sina taxor för att verksamheten skall gå ihop. Nuvarande restriktioner torde därför behövas åtminstone för nystartade fjärrvärmeverk. En ändring av ellagen enligt energiverkets förslag skulle kunna undergräva kommunens intentioner såvida inte motsvarande lagenliga befogenheter ges kommunerna genom den tilltänkta, nya lagen om kommunal energiplanering. Också *Vimmerby kommun* framhåller att värmeverkets ekonomi väsentligen skulle försämras om en generell skyldighet föreligger att leverera el till värmepumpar i fjärrvärmeområde. Dessutom skulle förstärkning av elnätet i vissa fall erfordras.

Svenska Elverksföreningen hävdar i princip att de problem, som aktualiserats i energiverkets skrivelse i allmänhet kan och bör lösas på grundval av de ekonomiska faktorerna. Mot bakgrund bl. a. härav biträder elverksföreningen förslaget i sak men ifrågasätter behovet av lagstiftningsåtgärder. Denna uppfattning delas av *Piteå kommun*. *Svenska Kommunförbundet* tillstyrker förslaget och anser att leveransskyldigheten bör avgöras enligt samma regler som nu gäller för leverans av el till uppvärmning inom fjärrvärme- och naturgasområden.

Riksbyggen anser att elverken bör ha en skyldighet att även inom fjärrvärmeområden leverera el för värmepumpar som utnyttjar frånluften eller annan spillvärme. Även när det är fråga om värmepumpar som utnyttjar annan värmekälla bör leverans av el kunna vägras endast i de fall då samhällsvinster genom fjärrvärme eller gasdistribution annars skulle äventyras. Även *Svenska Värmeverksföreningen* anser att värmepumpar från energipolitisk synpunkt bör få användas i de fall de inte medför effekter som gör att totalresultatet av installationen blir negativt för samhället och därmed för kommuninvånarna i gemen. Tillåtelse för en fastighetsägare att installera en värmepump måste rimligtvis medföra, att övriga fastighets-

ägare med samma förutsättningar också ges möjlighet att göra motsvarande installation. Varje enskilt värmepumpsprojekt kan därför inte utan vidare betraktas för sig. Frågan gäller närmast vilket resultat som erhålles om samtliga fastigheter, vilka har möjlighet att installera värmepumpar, också gör det. Föreningen betonar också att taxan utgör det väsentliga styrmedlet. Med en självkostnadsbaserad taxa i fjärrvärmesystemet får fastighetsägaren *nödvändig information om de aktuella ekonomiska förutsättningarna* för bl. a. värmepumpar. En väsentlig grund för kommunens ställningstagande inom energiplanens ram är ekonomiska överväganden. Dessa torde inte behöva överprövas av statens energiverk. Värmeverksföreningen kan för sin del acceptera energiverkets förslag till leveransplikt för el till drift av värmepumpar.

Också *SABO* anser att bedömningen av om värmeförsörjningen med större fördel kan tillgodoses med el måste utgå från fastighetsägarnas och de boendes kostnader. Kan inte fjärrvärmen kostnadsmässigt konkurrera med andra alternativ som t. ex. egen oljeeldning kompletterad med en värmepump så skall det senare alternativet kunna väljas. Grundprincipen för fjärrvärmen skall vara att den inte skall vara dyrare än en egen värmecentral. Ett sådant synsätt främjar också en sund utveckling av fjärrvärmen.

Ett eventuellt generellt beslut om att värmepumpar inte skall få förekomma i fjärrvärmeområden skulle vidare enligt *SABO* äventyra det energisparprogram som riksdagen beslutat om och i vilket återvinning av värme ur fastigheternas frånluft svarar för en betydande del av programmets totala sparmål i flerbostadshus. *SABO* framhåller också att värmepumpen är en teknik som är i stark utveckling. Generella förbud mot värmepumpar skulle i hög grad hämma denna utveckling och bör även av den anledningen undvikas.

SABO:s slutsats blir att frågan om eldistributörs skyldighet att leverera el som drivkraft till värmepumpar och för uppvärmningsändamål i övrigt inom fjärrvärme- och naturgasområden ej bör grundas på generella ställningstaganden utan prövas i varje enskilt fall som andra former för uppvärmning med el.

Det finns också remissinstanser som avstyrker eller ställer sig tveksamma till energiverkets förslag med hänvisning till att nuvarande möjligheter att begränsa användningen av värmepumpar bör finnas kvar. Sålunda anser *konsumentverket* att den skisserade lagändringen kan medföra att byggnader som förses med värmepumpar koncentreras till vissa områden varvid kategoriboende främjas. Det är också till fördel om myndigheterna genom en särskild prövning behåller kontakten med ärenden beträffande värmepumpar. Verket förordar också en enkel lagstiftning med undantagsmöjligheter för särskilda fall, vilket ger större flexibilitet än flera olika regler.

Kungälv, Lunds och Uppsala kommuner anser att frågan om leverans-

skyldighet bör avgöras enligt samma regler som nu gäller för leverans av el till uppvärmning inom fjärrvärme- och naturgasområden. *Lunds kommun* framhåller som skäl för sitt ställningstagande att en prövning i varje enskilt fall totalt sett medför ett riktigt utnyttjande av investeringar för värmeförsörjningen och därför är att föredra. *Uppsala kommun* anför att det är olämpligt att i en särskild lagtext reglera var och i vilken omfattning elleverantör skall kunna vägra elleverans till värmepumpar. Med bibehållande av den nuvarande ordningen bör det utbildas en praxis som kan ge vägledning vid de bedömningar som först måste göras av varje elleverantör. En liknande uppfattning förs fram av *Nässjö kommun* som ifrågasätter om fullmäktige skall ta ställning till tekniska detaljlösningar inom ramen för energisystemet. Värmepumpar är i dag en aktuell fråga. I framtiden kan andra tekniska lösningar bli aktuella. Kommunen anser principiellt att fullmäktige bör ange målen och riktlinjerna för den kommunala energiplaneringen, men att det bör ankomma på den tekniska facknämnden att besluta i enskilda tekniska frågor i enlighet med fullmäktiges riktlinjer.

Enligt *Kungsbacka kommun* bör en rationell samordning ske av olika energiformer för att uppnå en säker energitillförsel med så lågt energipris som möjligt. Den starkt varierande energitätheten ger fördelar och nackdelar för olika energiformer. Om ellagen ändras till att vara tvingande för elleverantörer kan denna samordning försvåras.

Svenska Kraftverksföreningen framhåller att energiverkets förslag innebär att "prövning av omständigheterna i varje särskilt fall" läggs på kommunerna som områdesvis särskilt anger om värmepumpar inte skall få förekomma i området. Fastighetsägare kan då inte överklaga vägran att leverera el till en viss värmepump. Föreningen anser att detta är en nackdel och att nuvarande system ger möjligheter till en enhetlig bedömning och utrymme för enskilda fastighetsägare att få sin sak prövad i vanlig ordning. Föreningen avstyrker därför förslaget. Denna synpunkt delas av *Hyresgästernas Riksförbund*.

3.4 Generell leveransskyldighet

Några remissinstanser förordar att en generell leveransplikt av el skall föreligga till alla värmepumpar. Sålunda förordar inte *SPK* någon lagstiftning mot användning av värmepumpar. Priserna för olika uppvärmningsalternativ bör få styra valet av uppvärmningsform. Även *ÖEF* framhåller att en konkurrens med taxan mellan energiformerna ger en mer varierad värmeförsörjning. *ÖEF* anser vidare att värmepumpar inte utgör något hot mot en välskött fjärrvärmerörelse i kommuner där de naturliga förutsättningarna för fjärrvärme är för handen. Det måste dock kunna krävas av kommunerna att fjärrvärmes/naturgasen enbart byggs ut där de är överlägsna alternativen och att verksamheten bedrivs effektivt. En för dyr fjärrvärme/naturgas kan enligt *ÖEF*:s mening inte försvaras i längden med

tvånsåtgärder. Användningen av ellagen för att förbjuda värmepumpar i ett område kan på sikt vara ineffektiv då även andra fastighetsanknutna tillförsel- och hushållningsåtgärder i framtiden kan leda till ekonomiska problem i fjärrvärmeverk. Denna aspekt berörs också av *Rörfirmornas Riksförbund*.

ÖEF framhåller också sårbarheten i olika värmeförsörjningssystem baserade på fjärrvärme och naturgas. Förekomsten av andra uppvärmnings-sätt, t. ex. värmepumpar, är därför en angelägen beredskapsfråga. Denna aspekt framhålls också av *SVEP*.

Fastighetsägareförbundet framhåller betydelsen av att det påbörjade energisparandet fortsätter och intensifieras. För att uppnå ett maximalt sparande är det nödvändigt att kunna tillämpa den teknik som man genom forskning och utveckling tagit fram och som finns tillgänglig på marknaden. Värmepumpar är en av de tekniska landvinningar som visat sig ge ett mycket bra bidrag till energisparandet. Konfliktsituationen mellan viljan att spara energi och kommunens intressen i befintliga fjärrvärmeanläggningar måste enligt föreningens uppfattning lösas genom att energihushållningsaspekten prioriteras. Föreningen förordar därför att distributionsplikt av el generellt skall föreligga till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden. *Föreningen Sveriges Energirådgivare* delar denna uppfattning och anser att en lag som gör det möjligt att vägra leverans av el som drivmedel till värmepumpar inom fjärrvärme- eller naturgasområden kan äventyra det statliga energisparmålet. Den omständigheten att ett fjärrvärme- eller naturgasnät finns eller planeras får inte innebära att möjligheten till energisparande ej tillvaratas. En viktig förutsättning för att energihushållningsarbetet skall lyckas även i fortsättningen är enligt föreningen att en deklaration om vilka relationer som skall gälla fortsättningsvis mellan energipriser för olika energislag framtages. Med denna förutsättning får fastighetsägarna ett underlag för val av rätt energiform. Liknande synpunkter förs fram av *Svenska Gasföreningen* och *Sveriges Industriförbund*.

SVEP anser också att det skall finnas leveransplikt av el till värmepumpar i alla områden med hänsyn till att värmepumpar är det mest energisparande systemet, att de är miljövänliga, flexibla och kan använda flera alternativa värmekällor. Det är fel att bygga fast sig i andra tunga system som inte kan spara energi. Liknande synpunkter förs också fram av *VVS Tekniska Föreningen* som anser att kommunerna redan nu har erforderliga instrument för att styra användningen av värmepumpar och pekar bl. a. på kommunernas möjligheter att allmänförklara fjärrvärmeanläggning med stöd av fjärrvärmelagen. *Rörfirmornas Riksförbund* vill särskilt framhålla vikten av att det inte läggs hinder i vägen för möjligheten att spara energi och att inte heller den tekniska utvecklingen hindras. Också *SABO* anser att ett förbud mot användning av värmepumpar kan hämma den tekniska utvecklingen. Enligt *Hyresgästernas Riksförbund* är det orimligt om kom-

munen tillåts besluta om leveransvägran av el till värmepumpar då följdverkningarna ger sämre energihushållningsresultat och högre total boendekostnad än om leveransplikt föreligger.

Svenska Gasföreningen framhåller bl. a. att avgörandet om elleveranser skall få ske för värmepumpar bör ligga på kommunal nivå i enlighet med kommunens energiplan.

Sveriges Villaägareförbund hävdar att allmänt sett småhus inte bör anslutas till fjärrvärme. Förlusterna i ett fjärrvärmenät, till vilket ansluts småhus med liten förbrukning, blir enligt förbundet förhållandevis stora. I de fall där småhus är upptagna i ett fjärrvärmeområde anser förbundet att distributionsplikt av el för drift av värmepump skall föreligga.

Sammandrag av statens brandnämnds förslag 1983-06-29 Kompletteringsutbildning för personal inom sotningsväsendet – Energihushållning

Innehåll

1	Inledning	146
2	Förslag rörande kompletteringsutbildning i energihushållning ...	146
2.1	Mål och inriktning	146
2.2	Målgrupper	147
2.3	Innehåll och omfattning	147
2.4	Organisation och tidplan	148
2.5	Resursbehov, kostnader och finansiering	148

Statens brandnämnds förslag har behandlats i promemorian (Ds I 1984:2) Utvecklad kommunal energiplanering. En sammanställning av remissyttranden över denna rörande förslaget om kompletteringsutbildning för personal inom sotningsväsendet finns i avsnitt 2.13 i *bilaga 1* i det föregående.

1 Inledning

Regeringen uppdrog den 3 mars 1983 åt statens brandnämnd att – mot bakgrund av bl. a. angelägenheten av att värme- och ventilationsanläggningar sköts på ett energibesparande sätt – utreda frågan om kompletteringsutbildning för personal inom sotningsväsendet.

Utredningsförslaget har utarbetats av en arbetsgrupp med representanter från Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund, Svenska Kommunalarbetsareförbundet, Svenska Kommunförbundet, statens industriverk, statens planverk och statens brandnämnd.

Den för kompletteringsutbildning aktuella yrkeskåren omfattar sammanlagt ca 2 100 skorstensfejare, varav ca 700 med mästarutbildning och ca 1 400 med lägre utbildning. Utbildningen av personal i sotningsväsendet sker f. n. i form av lärlingsutbildning samt utbildning i gesällklass och mästarclass vid statens brandnämnds utbildningsenhet. I tilläggsdirektiv till CESAM-kommittén (Dir 1983: 11) har regeringen uppdragit åt kommittén att särskilt studera den modernisering som kan behövas av denna utbildning.

För fortbildning av personalen i sotningsväsendet och för breddning av utbildningen utöver den utbildning som ges vid brandskolan anordnas olika slag av fortbildningskurser med brandskolan som huvudman eller i samverkan mellan exempelvis statens planverk, SIFU och Skorstensfejarmästarnas Riksförbund eller internt inom riksförbundet.

Brandnämnden förutsätter att den i det följande föreslagna kompletterande utbildningen av nu verksam personal inom sotningsväsendet kommer att inrymmas i den framtida ordinarie utbildningen för personalen.

2 Förslag rörande kompletteringsutbildning i energihushållning

2.1 Mål och inriktning

Brandnämnden föreslår en kompletteringsutbildning för personalen i sotningsväsendet uppdelad på två nivåer med följande utbildningsmål.

Utbildningsnivå 1: "Värmeproduktion i mindre anläggningar (≤60 kW)"

Skorstensfejaren skall vid sin ordinarie förrättning, utöver att kunna utföra brandskyddssotning av eldstad och rökkanal

- kunna utföra en funktionskontroll av värmeproduktionsanläggningen
- kunna inreglera anläggningen till optimala driftvärden
- kunna redovisa uppnådda resultat samt ge råd och anvisningar till anläggningens ägare eller nyttjare om erforderliga åtgärder för en bättre energihushållning.

Utbildningsnivå 2: "Uppvärmning och ventilation"

Skorstensfejaren skall i samband med sin ordinarie förrättning eller

separat genom kontroller och åtgärdsförslag kunna medverka till en bättre energihushållning beträffande produktionen och distributionen av värme för byggnadsuppvärmning samt beträffande ventilationssystemens funktion och skötsel.

Beträffande värmeproduktionen inriktas utbildningen på breddade och fördjupade kunskaper så att samma arbetsuppgifter som omfattas i utbildningsnivå 1 skall kunna utföras även i fråga om medelstora och större värmeanläggningar. I utbildningen bör ingå teoretisk och praktisk beräkning av effektbehov och effektutnyttjande för att kunna ge rekommendationer om energisparåtgärder.

Kontrollåtgärder bör beträffande andra byggnader än småhus begränsas till att omfatta inom pannrummet belägna kontroller och av stamledningar.

Anläggningsstatus och indikerade brister skall redovisas i protokoll vari även lämnas åtgärdsförslag.

2.2 Målgrupper

Med hänsyn till behovet av förkunskaper och erfarenheter för att kunna tillgodogöra sig undervisningen inom de föreslagna två utbildningsnivåerna indelas skorstensfejarna i två målgrupper.

För de mera kompetenskrävande arbetsuppgifterna enligt utbildningsnivå 2 bör krävas förkunskaper motsvarande mästarexamen vid brandskolan.

Målgruppen för utbildningsnivå 1 bör vara alla av verksamheten berörda skorstensfejare med minst två års yrkeserfarenhet.

2.3 Innehåll och omfattning

Med hänsyn till karaktären av de nya arbetsuppgifter som föreslagits att ingå i skorstensfejarnas arbete inom energihushållningen föreslås att utbildningen till stor del utgörs av praktik främst i pannrumsmiljö. Självklart måste dock rena teoriavsnitt ingå liksom tid för diskussioner och analys efter genomförda praktiska utbildningsavsnitt. Vidare kommer behov finnas att ha lektioner (teori/praktik) i grovlektionssal exempelvis rörande eldningsapparatens konstruktion och instrumentlära.

Med hänsyn främst till möjligheterna att friställa aktuell personal för utbildning har kurserna indelats i mindre block vardera en vecka långt. Förslag till schema har upprättats.

Utredningen förutsätter att nuvarande och planerade fortbildningskurser framgent samordnas med den föreslagna kompletteringsutbildningen.

För utbildningen "Värmeproduktion i mindre anläggningar" föreslås att 1 600 skorstensfejare utbildas i två veckor. För den högre nivån "Uppvärmning och ventilation" föreslås att 700 mästarutbildade skorstensfejare utbildas i tre veckor.

2.4 Organisation och tidplan

Aktuella kurser föreslås genomföras som regional utbildning på 10–15 orter.

Vid val av kursort inverkar dels angelägenheten av nära avstånd för eleverna, dels möjligheterna att få tag i lämpliga lärare och instruktörer. Hänsyn kan också behöva tas till möjligheten att skaffa utbildningsanordningar även om en stor del av utbildningen förutsättes bli genomförd på befintliga objekt.

Med hänsyn till att brandskolan redan svarar för kompetensutbildning av berörd personal samt att här aktuell utbildning i ett senare skede kan förväntas ingå i kompetensutbildningen föreslås att statens brandnämnd blir huvudman för denna fortbildningsverksamhet.

Det erfordras cirka sex månaders planeringsarbete innan ett par testkurser kan genomföras. Fortbildningsverksamheten kan därefter genomföras under en period av 2,5 år.

2.5 Resursbehov, kostnader och finansiering

De resurser som erfordras är i stort:

- resurser för planering och övrig administration av kurserna
- läromedel (för eleverna)
- lärarmateriel (lärarpärmar inklusive undervisningshjälpmedel)
- undervisningsanordningar (mätinstrument, värme- och ventilationsanläggningar uppbyggda i "grovlektionssal" m. m.)
- resurser för att instruera och handleda lärarna.

För att planera och administrera dessa kurser erfordras minst en handläggare och en assistent under planerings- och genomförandeskedan dvs. under ca tre år.

De beräknade utbildningskostnaderna uppgår till totalt 18,2 milj. kr.

Till utbildningskostnaderna kommer även kostnaden för det produktionsbortfall som utbildningstiden medför för sotningsdistrikten. Beräknat på i juni 1983 gällande sotningstaxa innebär en kursvecka ett intäktsbortfall för sotningsväsendet av ca 4500 kr. per elev eller för hela utbildningen sammanlagt 22,95 milj. kr. varav lönekostnaden blir 14,025 milj. kr.

I sammanhanget kan nämnas att beräkningar visar att det i landet finns cirka 700 000 oljeeldade mindre värmepannor (villor och motsvarande) samt ca 190 000 medelstora och större värmepannor. Flera källor anger en sparmöjlighet för villapannor av ca 5%. En besparing av 1% motsvarar en minskad oljekostnad av ca 50 milj. kr. per år. För de medelstora och större värmepannorna gäller i allmänhet att oljeförbrukningen sammanlagt är flerdubbelt större än för småpannebeståndet och att sparpotentialen är högre än 5%.

För utbildningskostnaderna (18,2 milj. kr.) föreslås att statens brand-

nämnd erhåller årliga anslag från regeringen med ca 6 milj. kr. under de tre aktuella budgetåren.

Kostnaderna för produktionsbortfallet inkluderande lönekostnaderna för kurseleverna kräver täckning enligt Skorstensfejaremästarnas Riksförbund. Kostnadstäckning kan ske antingen genom bidrag eller genom ett förhöjt taxeuttag.

Bidrag kan utformas i likhet med de statliga stödformer som tillämpas för arbetsmarknadsutbildningen i företag eller i form av anslag för energisparåtgärder.

Innehåll

	Sid.
Regeringens proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Förslag till lag om ändring i lagen (1977: 439) om kommunal energi- planering	2
Förslag till lag om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 juni 1984	4
1 Inledning	4
2 Föredragandens överväganden	5
2.1 Kommunernas roll i energipolitiken	5
2.2 Kommunernas nuvarande energiplanering	8
2.3 Former för den fortsatta kommunala energiplaneringen	9
2.4 Förutsättningar och resurser för genomförande	13
3 Förslag till riksdagen	17
3.1 Obligatorisk energiplan	17
3.2 Ändring i ellagen	21
3.3 Energiinriktad utbildning för personal inom sotningsväsendet	24
4 Upprättade lagförslag	27
5 Specialmotivering	27
5.1 Lagen om ändring i lagen (1977: 439) om kommunal energi- planering	27
5.2 Lagen om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar	27
6 Hemställan	29
7 Beslut	29
	sid.
Bilaga 1 Utdrag av och remissyttranden över promemorian (Ds I 1984: 2) Utvecklad kommunal energiplanering	30
Bilaga 2 Sammanfattning av och remissyttranden över OED/ SIND:s rapport (1983:3) Redovisning och analys av kommunernas oljereduktionsplaner	80
Bilaga 3 Sammanfattning av och remissyttranden över Graf- strömska utredningens betänkande (SOU 1981:94) Energisamverkan Stat – kommun – näringsliv	99
Bilaga 4 Statens energiverks skrivelse den 5 mars 1984 om eldis- tributörs skyldighet att leverera el som drivkraft till vär- mepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden och statens energiverks PM i november 1983 El till värme- pumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde, tillämp- ning av lagstiftningen om eldistributörs leveransplikt, samt remissyttranden häröver	118
Bilaga 5 Sammandrag av statens brandnämnds förslag 1983-06-29 Kompletteringsutbildning för personal inom sotningsvä- sendet – Energihushållning	145